

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
DEĞERLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**ÖĞRETMEN ADAYLARININ BAĞIMLILIKLARI İLE SCHWARTZ'IN DEĞER
SINIFLAMASINA GÖRE DEĞER YÖNELİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ: SAKARYA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATİH BİLGİÇ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. ABDULLAH İNCE

EKİM 2021

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
DEĞERLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

ÖĞRETMEN ADAYLARININ BAĞIMLILIKLARI İLE SCHWARTZ'IN DEĞER
SINIFLAMASINA GÖRE DEĞER YÖNELİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ: SAKARYA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATİH BİLGİÇ

DANIŞMAN

DOÇ. DR. ABDULLAH İNCE

EKİM 2021

BİLDİRİM

Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez-Proje Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırladığım bu çalışmada:

- Tezde yer verilen tüm bilgi ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve sunduğumu,
- Yararlandığım eserlere atıfta bulunduğumu ve kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değiştirmede bulunmadığımı,
- Bu tezin tamamını ya da herhangi bir bölümünü başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

Fatih BİLGİÇ

ÖNSÖZ

Bireyler geleceğe hazırlanırken, içinde bulundukları toplumun yaşam biçimine uygun olarak yetiştirilmektedir. Toplumda bireyleri ortak noktada buluşturan unsur olan değerler, formal ve informal olarak bireylere aktarılmaktadır. Formal olarak verilen eğitim sürecinde değerlerin aktarılmasında öğretmenlerin etkisi öne çıkmaktadır. Bireylerin değerleri kavrayıp uygulamasında rol model olan öğretmenlerin değer yönelimleri, bireylere aktaracakları değerler açısından önem arz etmektedir. Öğretmenlerin değer yönelimlerine ilişkin çalışmalar bulunmakla beraber geleceğin öğretmenlerinin madde bağımlılıklarının değer yönelimlerine etkisinin olup olmadığı çalışılmamıştır.

Bu araştırma ile öğretmen adaylarının madde bağımlılıkları ile değer yönelimleri arasındaki ilişki ortaya koyulmuştur. Araştırmanın alana katkı sağlamasını temenni ederim.

Bu çalışmada katkılarından dolayı danışmanım Doç. Dr. Abdullah İNCE'ye teşekkür ederim. Çalışma süresince kendisine vakit ayıramadığım ve süreçte birçok fedakârlıkta bulunarak her zaman bana umut ve cesaret veren sevgili eşim İpek BİLGİÇ'e, tez sürecinde dünyaya geleceğini öğrendiğimiz ve tez sürecinde aramıza katılan canım oğlum Yağız Bayram BİLGİÇ'e, hayatımın her anında yanımda olduklarını bildiğim kıymetli annem Hava BİLGİÇ ve babam Bayram BİLGİÇ'e, değerli ablam Kader TONGAZ ve eniştem Recep TONGAZ ile yeğenlerim Enes ve Büşra TONGAZ'a, her zaman örnek aldığım, her konuda olduğu gibi bu çalışmada da desteğini hiç esirgemeyen değerli abim Salim BİLGİÇ'e ve yengem Züleyha BİLGİÇ ile yeğenim Taha BİLGİÇ'e, araştırmanın katılımcılarına teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

ÖĞRETMEN ADAYLARININ BAĞIMLILIKLARI İLE SCHWARTZ'IN DEĞER SINIFLAMASINA GÖRE DEĞER YÖNELİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ: SAKARYA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Fatih BİLGİÇ, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Abdullah İNCE

Sakarya Üniversitesi, 2021

Bu araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının madde bağımlılıkları ile Schwartz'ın değer sınıflamasına göre değer yönelimleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Çalışmada ayrıca öğretmen adaylarının madde bağımlılıklarının ve değer yönelimlerinin ne durumda olduğu ve bu iki olgunun, cinsiyet, yaş ve bölüm değişkenlerine göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde 2019 – 2020 eğitim öğretim yılında öğrenimlerine devam eden öğretmen adayları oluşturmaktadır. Araştırmanın evreninden tesadüfi örneklem yöntemiyle Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde 2019–2020 eğitim öğretim yılında öğrenimlerine dördüncü sınıfta devam eden 281 öğretmen adayı seçilmiştir.

Araştırmada veriler katılımcıların demografik bilgilerine ve madde bağımlılıklarına ait bilgileri içeren ve araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu ve 'Portre Değerler Anketi' aracılığı ile toplanmıştır. Öğretmen adaylarının madde bağımlılıklarının ve değer yönelimlerinin ne durumda olduğunu belirlemek amacıyla frekans, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma analizleri; öğretmen adaylarının madde bağımlılıklarının cinsiyet, yaş ve bölüm değişkenlerine göre farklılaşma durumunu belirlemek amacıyla Kay-kare testi; öğretmen adaylarının değer yönelimlerinin cinsiyet, yaş ve bölüm değişkenlerine göre farklılaşma durumunu belirlemek amacıyla t-testi kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının %41,6'sının en az bir madde bağımlılıklarının olduğu görülmüştür. Erkek öğretmen adaylarının, kadın öğretmen adaylarına göre sigara ve tütün, alkol, kumar bağımlılıklarının daha fazla olduğu ve bu farkın cinsiyet değişkeni açısından anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

Öğretmen adaylarının sigara ve tütün bağımlılıkları incelendiğinde; sigara ve tütün kullanımının 18-23 yaş aralığındaki öğretmen adaylarında 24+ yaş grubundaki öğretmen adaylarına göre daha fazla olduğu ve bu durumun anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğretmen adaylarının en fazla önem verdiği değer evrenselcilik olurken, en az önem verdiği değer ise güç olduğu tespit edilmiştir. Kadın öğretmen adaylarının hazcılık, evrenselcilik ve güvenlik değerlerine erkek öğretmen adaylarından daha fazla önem verdikleri görülmüştür. 18-23 yaş aralığındaki öğretmen adaylarının 24 yaş ve üzeri öğretmen adaylarına göre hazcılık değerine, 24 yaş ve üzeri öğretmen adaylarının ise 18-23 yaş aralığındaki öğretmen adaylarına göre evrenselcilik değerine daha fazla önem verdiği tespit edilmiştir. Sigara ve tütün kullanmayan öğretmen adaylarının en fazla önemi hazcılık, geleneksellik, uyma ve güvenlik olmak üzere dört değer tipine atfettikleri belirlenmiştir. Madde bağımlısı olmayan öğretmen adaylarının en fazla önemi güç, başarı ve hazcılık olmak üzere üç değer tipine verdikleri ayrıca evrenselcilik değerine ise en az önemi gösterdikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen adayları, değer, değer yönelimi, madde bağımlılığı

ABSTRACT

EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN TEACHERS' ADDICTIONS AND VALUE PREFERENCES ACCORDING TO SCHWARTZ VALUE CLASSIFICATION: SAKARYA UNIVERSITY CASE

Fatih BİLGİÇ, Master Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Abdullah İNCE

Sakarya University, 2021

The aim of this study is to examine the relationship between pre-service teachers' substance addictions and their value orientations according to Schwartz's value classification. In the study, it was also examined how the pre-service teachers' substance addictions and value orientations were and whether these two phenomena differed significantly according to gender, age, and department variables.

The research was carried out in the relational survey model, which is one of the quantitative research methods. The universe of the research consists of teacher candidates who continue their education at Sakarya University Faculty of Education in the 2019 - 2020 academic year. From the universe of the research, 281 teacher candidates who continue their education in the fourth grade at Sakarya University Faculty of Education in the 2019-2020 academic year were selected by random sampling method.

In the study, data were collected with a personal information form prepared by the researcher, which includes information about the demographic information and substance addictions of the participants. The value orientations of teacher candidates were collected through the 'Portrait Values Questionnaire'.

Frequency, percentage, arithmetic mean and standard deviation analyzes were conducted in order to determine the status of teacher candidates' substance addictions and value orientations. Chi-square test was conducted to determine the differentiation status of pre-service teachers' substance addictions according to gender, age and department variables. T-test was used to determine the differentiation status of teacher candidates' value orientations according to gender, age and department variables.

As a result of the research, it was seen that 41.6% of the teacher candidates participating in the research had at least one substance addiction. It was determined that male teacher

candidates had more addictions to cigarettes, tobacco, alcohol and gambling than female teacher candidates, and this difference was significant in terms of gender.

When the cigarette and tobacco addictions of teacher candidates are examined; It was concluded that cigarette and tobacco use was higher in pre-service teachers in the 18-23 age group than in the pre-service teachers in the 24+ age group, and this situation was significant.

It has been determined that the most important value of the teacher candidates is universalism, while the least important value is power. It was observed that female teacher candidates attach more importance to hedonism, universalism and security values than male teacher candidates. It has been determined that pre-service teachers aged 18-23 give more importance to the value of hedonism than pre-service teachers aged 24 and over. It has been determined that pre-service teachers aged 24 and above attach more importance to the value of universalism than pre-service teachers aged 18-23. It was determined that the pre-service teachers who do not smoke and do not use tobacco attribute the most importance to four value types: hedonism, tradition, conformity and security. It has been determined that pre-service teachers who are not drug addicts give the most importance to three value types as power, success and hedonism, and they attach the least importance to the value of universalism.

Keywords: Teacher candidates, value, value preference, substance abuse

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR	xii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	4
1.3. Problem Cümlesi	5
1.4. Alt Problemler	5
1.5. Varsayımlar	5
1.6. Sınırlılıklar.....	5
1.7. Tanımlar	6
BÖLÜM II	7
ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	7
2.1. Değer	7
2.1.1. Değer Kavramı ve Tanımı	7
2.1.2. Değerlerin Sınıflandırılması	8
2.1.2.1. Spranger’ın Değer Sınıflaması	8
2.1.2.2. Rokeach’ın Değer Sınıflaması.....	9
2.1.2.3. Schwartz’ın Değer Sınıflaması.....	9
2.1.3. Değerin İşlevleri	11

2.1.4. Değerler Eğitimi Yaklaşımları.....	12
2.1.4.1. Doğrudan Öğretim Yaklaşımı	13
2.1.4.2. Değeri Telkin Etmek	13
2.1.4.3. Değer Analizi.....	14
2.1.4.4. Değer Belirginleştirme	14
2.1.4.5. Davranış Öğrenme Yaklaşımı	15
2.1.4.6. Örtük Program	15
2.1.5. Değerler Eğitiminde Okulun ve Öğretmenin Rolü.....	16
2.2. Bağımlılık.....	17
2.2.1. Madde Bağımlılığı.....	17
2.2.2. Alkol Bağımlılığı.....	18
2.2.3. Sigara ve Tütün Bağımlılığı	19
2.2.4. Kumar Bağımlılığı.....	20
2.2.5. Teknoloji Bağımlılığı	21
2.3. Değer ve Bağımlılık ile İlgili Araştırmalar	22
2.3.1. Değer Yönelimleri ile İlgili Araştırmalar	22
2.3.2. Madde Bağımlılığı ile İlgili Araştırmalar	28
BÖLÜM III	31
YÖNTEM	31
3.1. Araştırmanın Modeli	31
3.2. Evren ve Örneklem.....	31
3.3. Veri Toplama Araçları.....	32
3.4. Veri Toplama Süreci.....	35
3.5. Verilerin Analizi	35
BÖLÜM IV	37
BULGULAR	37

4.1. Öğretmen Adaylarının Madde Bağımlılıkları Ne Durumdadır?	37
4.2. Öğretmen Adaylarının Madde Bağımlılıkları Cinsiyet, Yaş ve Bölüm Değişkenlerine Göre Anlamlı Olarak Farklılaşmakta Mıdır?	38
4.3. Öğretmen Adaylarının Değer Yönelimleri Ne Düzeydedir?.....	50
4.4. Öğretmen Adaylarının Değer Yönelimleri Cinsiyet, Yaş ve Bölüm Değişkenlerine Göre Anlamlı Olarak Farklılaşmakta Mıdır?	51
4.5. Öğretmen Adaylarının Madde Bağımlılıkları ile Değer Yönelimleri Arasındaki İlişki Nasıldır?	55
BÖLÜM V	64
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	64
5.1. Sonuç ve Tartışma	64
5.1.1. Öğretmen Adaylarının Madde Bağımlılıkları Ne Durumdadır?	64
5.1.2. Öğretmen Adaylarının Madde Bağımlılıkları Cinsiyet, Yaş ve Bölüm Değişkenlerine Göre Anlamlı Olarak Farklılaşmakta Mıdır?	65
5.1.3. Öğretmen Adaylarının Değer Yönelimleri Ne Düzeydedir?.....	66
5.1.4. Öğretmen Adaylarının Değer Yönelimleri Cinsiyet, Yaş ve Bölüm Değişkenlerine Göre Anlamlı Olarak Farklılaşmakta Mıdır?	67
5.1.5. Öğretmen Adaylarının Madde Bağımlılıkları ile Değer Yönelimleri Arasındaki İlişki Nasıldır?	69
5.2. Öneriler.....	71
KAYNAKLAR	72
EKLER	80

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların demografik özelliklerine ait istatistikî bilgiler.....	32
Tablo 2. Güvenirlik katsayıları.....	33
Tablo 3. Değer tipine göre normallik testi değerleri	35
Tablo 4. Öğretmen adaylarının madde bağımlılıklarına ilişkin betimsel istatistik tablosu.	37
Tablo 5. Öğretmen adaylarının sigara ve tütün bağımlılıklarının cinsiyet değişkenine göre kay-kare test sonuçları.....	38
Tablo 6. Öğretmen adaylarının alkol bağımlılıklarının cinsiyet değişkenine göre kay-kare test sonuçları	39
Tablo 7. Öğretmen adaylarının madde bağımlılıklarının cinsiyet değişkenine göre kay-kare test sonuçları.....	39
Tablo 8. Öğretmen adaylarının kumar bağımlılıklarının cinsiyet değişkenine göre kay-kare test sonuçları.....	40
Tablo 9. Öğretmen adaylarının teknoloji bağımlılıklarının cinsiyet değişkenine göre kay-kare test sonuçları	41
Tablo 10. Öğretmen adaylarının en az bir bağımlılıklarının olma durumlarının cinsiyet değişkenine göre kay-kare test sonuçları.....	41
Tablo 11. Öğretmen adaylarının sigara ve tütün bağımlılıklarının yaş değişkenine göre kay-kare test sonuçları	42
Tablo 12. Öğretmen adaylarının alkol bağımlılıklarının yaş değişkenine göre kay-kare test sonuçları	43
Tablo 13. Öğretmen adaylarının madde bağımlılıklarının yaş değişkenine göre kay-kare test sonuçları	43
Tablo 14. Öğretmen adaylarının kumar bağımlılıklarının yaş değişkenine göre kay-kare test sonuçları	44
Tablo 15. Öğretmen adaylarının teknoloji bağımlılıklarının yaş değişkenine göre kay-kare test sonuçları.....	45
Tablo 16. Öğretmen adaylarının en az bir bağımlılık durumlarının yaş değişkenine göre kay-kare test sonuçları	45

Tablo 17. Öğretmen adaylarının sigara ve tütün bağımlılıklarının bölüm değişkenine göre kay-kare test sonuçları	46
Tablo 18. Öğretmen adaylarının alkol bağımlılıklarının bölüm değişkenine göre kay-kare test sonuçları	47
Tablo 19. Öğretmen adaylarının madde bağımlılıklarının bölüm değişkenine göre kay-kare test sonuçları	47
Tablo 20. Öğretmen adaylarının kumar bağımlılıklarının bölüm değişkenine göre kay-kare test sonuçları	48
Tablo 21. Öğretmen adaylarının teknoloji bağımlılıklarının bölüm değişkenine göre kay-kare test sonuçları	49
Tablo 22. Öğretmen adaylarının en az bir bağımlılıklarının Olma durumlarının bölüm değişkenine göre kay-kare test sonuçları	49
Tablo 23. Öğretmen adaylarının değer yönelimlerine ilişkin aritmetik ve standart sapma değerleri	50
Tablo 24. Öğretmen adaylarının değer yönelimlerinin cinsiyet değişkenine göre t-testi sonuçları	51
Tablo 25. Öğretmen adaylarının değer yönelimlerinin yaş değişkenine göre t-testi sonuçları	52
Tablo 26. Öğretmen adaylarının değer yönelimlerinin bölüm değişkenine göre t-testi sonuçları	54
Tablo 27. Öğretmen adaylarının sigara ve tütün bağımlılığı değişkenine göre değer yönelimlerinin t-testi sonuçları	55
Tablo 28. Öğretmen adaylarının alkol bağımlılığı değişkenine göre değer yönelimlerinin t-testi sonuçları	57
Tablo 29. Öğretmen adaylarının madde bağımlılığı değişkenine göre değer yönelimlerinin t-testi sonuçları	58
Tablo 30. Öğretmen adaylarının kumar bağımlılığı değişkenine göre değer yönelimlerinin t-testi sonuçları	60
Tablo 31. Öğretmen adaylarının teknoloji bağımlılığı değişkenine göre değer yönelimlerinin t-testi sonuçları	61

Tablo 32. Öğretmen adaylarının en az bir madde bağımlılığı değişkenine göre değer yönelimlerinin t-testi sonuçları.....	62
---	----

ŖİMGELER VE KISALTMALAR

TDK : TŖrk Dil Kurumu

DKAB : Din KŖltŖrŖ ve Ahlak Bilgisi

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmaya ilişkin problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, problem cümlesi, alt problemler, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlar yer almıştır.

1.1. Problem durumu

Toplumu ve topluma özgü kültürü sonraki nesillere aktaracak olan çocuklarının beden ve ruh sağlıklarının korunması ve varsa eksik yönlerinin tamamlanması, yetişkinlerin görev ve sorumluluk alanında bulunmaktadır. Dolayısıyla, çocukların sağlıklı bir birey olarak yetiştirilmeleri, geleceğe ilişkin umut ve endişe içinde olan her toplumun da temel konularındandır (Başkurt, 2012). Bu noktada karşımıza toplumun bunu nasıl sağlayacağı sorusu çıkmaktadır.

Yeni nesillerin yaşama hazırlanması, sağlıklı bir toplum yapısının kurulmasıyla devletlerin de uzun ömürlü olmasını sağlayacaktır. Bir toplumun sağlıklı ve sağlam bir yapıya sahip olma durumu, sosyal, ekonomik, siyasi, eğitim ve sağlık gibi alanlardaki refah seviyelerinin yüksekliği ya da düşüklüğü ile görülebilir. Eğitim düzeyinin düşük olması, ekonomik yetersizlikler, ahlaki problemler, sağlık sorunları, madde bağımlılıkları gibi konular, bireysel ve toplumsal yaşamı tehlikeye düşürebilecek unsurlardır. Ahlak ve gençlik konusundaki sorunlar, tüm dünya ülkelerinde az veya çok mevcuttur. Bu sorunlar içinde özellikle genç nesil ile ilgili madde kullanımı ve bağımlılığı konusundaki gelişmeler dikkat çekmektedir. (Başkurt, 2012).

Bağımlılığın bireyin kendisine verdiği zararın yanında çevresine ve topluma da olumsuz etkileri olmaktadır (Polat ve Kök, 2019). Bağımlılık, bağımlı ile toplumdaki diğer bireyler arasındaki ilişkiyi olumsuz etkilemekte ve bu durum bağımlı olan bireyin sağlığının bozulmasının yanında toplumsal bir tehlikenin de ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu sebeple madde bağımlılığı sorunu bütün ülkeler için en fazla önem arz eden sosyal problemler arasında görülmektedir (Derin ve Tapan, 2017).

Toplumsal yaşamı tehdit eden bu problemlerle başa çıkabilmek için aslında elimizde gizli bir güç vardır; değer. Çünkü toplumlar kendi inanç sistemine ve yaşam biçimlerine göre kendi değer yargılarını oluşturmaktadır. Oluşturulan bu yargıların gelecek nesillere aktarımı

da eğitim sayesinde mümkün olmaktadır. Bu pencereden bakıldığında eğitim, değerlerin olgunlaşmasında ve aktarılmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Eğitim sayesinde toplumların geçmiş ve geleceğe ilişkin değer yargıları birbirlerinin tamamlayıcısı olmaktadır. Bunun sonucunda bireyler ile değerler arasında çift yönlü bir etkileşim süreci meydana getirilerek değer sistemleri elde edilmektedir (Özdemir, Özkan ve Akgün, 2017). İnsanlar ve değerler arasındaki iki yönlü ilişkinin bir sonucu olan değer sistemleri genelde toplumun geleceği, özelde ise bireyin yaşamı için tehlike oluşturabilecek bir takım davranış biçimlerini önleyici özelliği de içinde barındırabilir.

Kültürel süreklilik ve ulusal bütünlüğün sağlanmasında önemli bir yeri olan değerler, ülkelerin uyguladıkları eğitim politikaları çerçevesinde vatandaşlara kazandırılmaya çalışılır. Bu şekilde hem ortak hem geçerli değerler meydana getirilmeye çalışılır. Burada amaç bir yandan çağdaş ve gelişmiş ülkeler seviyesinde eğitim sunabilmek diğer yandan ise buna yönelik insan yetiştirebilmektir. Bu noktada okullar devreye girmektedir (Ergin ve Karataş, 2014).

Okulların var olma sebebi olan eğitim süreçleri bazı kanuni düzenlemelerle yürütülmekle birlikte, eğitimde uygulayıcı rol üstlenen öğretmenlerin kişisel değer yargıları bu sürecin devam ettirilmesinde etkili olabilmektedir. Bireysel değer yargılarının sübjektif bir yapıda olması sebebiyle eğitim sürecinde yasal düzenlemeler ile bütünlük sağlanmaya çalışılır. Buna rağmen farklı uygulamalara rastlamak mümkün olmaktadır (Bakioğlu ve Tokmak, 2013). Nitekim değerler eğitimi, okullarda öğretmenler aracılığıyla devam ettirilmektedir. Dolayısıyla öğretmenin bu noktada öğrenci için model olması ve öğrencinin bu modelden hareketle ilgili değerleri yaparak ve yaşayarak kazanması hem değer aktarılması hem de farklı öğrenme ortamları sunarak kalıcılığın sağlanmasında önemli bir fırsat olarak düşünülebilir.

Okul ortamında insan ilişkileri durumu, yönetici ve öğretmenlerin motivasyonunda etkili olan bir unsurdur. Bu durum okuldaki eğitim sürecine etkisi bulunan bir faktördür. Okul bünyesinde değer öncelikleri birbirinden farklılık gösteren, farklı yaşam tarzlarına sahip öğretmen ve yöneticiler bulunabilmektedir. Bu farklılıklar kişiler arasındaki ilişkilerde bireylerin yaklaşımlarını da etkilemektedir. Ancak insan ilişkileri bakımından değer öncelikleri kişiden kişiye değişmekle birlikte ortak kabul görmüş değerler bulunmaktadır (Bakioğlu ve Tokmak, 2013).

İnsanı insan yapan değerler olarak da görülen ortak değerler samimiyet, karşılıklı anlayış, hoşgörü, dürüstlük, eşitlik, saygı, sevgi, iletişim, güven, paylaşım, empati, insana değer vermek, yardımseverlik şeklinde sayılabilir. Fakat adı geçen değerlerin, bireyler veya sosyal davranışlar üzerindeki etkisi aynı değildir. Bu durum kişinin ahlâkî muhakeme düzeyi, yaşantılar ve içinde bulunulan kültür ile bağlantılıdır denilebilir (Bakioğlu ve Tokmak, 2013). Bu durumun okula yansımaları ise şu şekildedir: Genel olarak bakıldığında ilköğretim kurumlarında çeşitli dersler aracılığıyla öğrencilere duyarlı olma, adil davranma, saygılı olma, sorumluluk gibi temel değerler kazandırılmaya çalışılmaktadır (Çengelci, Hancı ve Karaduman, 2013).

Değer ve değer öğretimine programlar bazında bakıldığında ise Türkiye’deki eğitim kurumlarında, değer eğitimine yönelik gerçekleştirilen faaliyetlerin 2005 yılında eğitim programlarında gerçekleştirilen köklü değişimle başladığı söylenebilir. Şöyle ki; değerlerin 2005 yılına kadar olan sosyal bilgiler programında üstü örtük bir şekilde öğrencilere kazandırılması amaçlanmaktayken, 2005 programında sosyal bilgiler dersi, değerlerin farklı yaklaşımlarla sonraki nesillere kazandırılmasını hedefleyen başat bir ders halini almıştır (Kılcan, 2016). 2017’de taslak olarak yayınlanan ve 2018’de uygulamaya giren tüm öğretim programlarında değerler eğitimi, öğretim programlarının bir boyutu olarak yer almıştır. Bunun yanı sıra, milli eğitim müdürlükleri örtük program çerçevesinde bazı değerler eğitimi projelerini uygulamaya koymuşlardır (Bayırlı, Doruk ve Tüfekçi, 2020).

Okul ortamının değerler eğitimine uygunluğu hakkında öğrenci ve öğretmenlerin görüşlerinin araştırılması okullarda değerler eğitiminin daha verimli şekilde uygulanması, okullarda ele alınan ve problem yaşanan değerlerin belirlenerek arka planda kaldığı düşünülen değerlerin eğitime ilişkin süreçlerin planlanması açısından önem arz etmektedir. Genel olarak okul ortamında değerler eğitiminin öğrenci ve öğretmenler açısından olumlu şekilde algılanması beklenir (Çengelci ve diğerleri, 2013).

Türkiye’de değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmenlerin görüşlerinin alındığı birçok çalışma mevcuttur. Çalışmalarda farklı derslerdeki değerler eğitimi uygulamalarına, değerler eğitimi projelerine, öğretmenlerin değerler eğitiminde kullandığı yaklaşım, yöntem ve teknikler ile değerler eğitiminde yaşanan güçlüklerle ilişkin öğretmen görüşlerinin incelendiği görülmüştür (Bayırlı ve diğerleri, 2020).

Öğretmenin değer öğretim sürecinde rol model olması ve sürece en çok etkisi olan kişi olması sebebiyle bu noktada öğretmenlerin ve geleceğin öğretmenleri olacak kişilerin yani

öğretmen adaylarının değer önceliklerinin ve değer yönelimlerinin ne olduğu, hangi alanlarda ne şekilde farklılık gösterdiğini belirlemeye yönelik çalışmalara da ağırlık verilmesi gerektiği söylenebilir. Alan yazında birçok sınıflama ve değer yönelim ölçeği bulunması nedeniyle araştırmalarda da bu çeşitliliğe yer verilmesinin önemli olduğu ifade edilebilir. Bu çeşitliliğe istinaden çalışmada Portre Değerler Anketi'nin kullanılması tercih edilmiştir. Çünkü Portre Değerler Anketi kullanılarak belirlenen değer yönelimlerinin eğitim düzeyi, yaş, dindarlık, cinsiyet, alkol kullanımı ve politik yönelim gibi farklı sonuç değişkenleri ile sistematik olarak ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, Portre Değerler Anketi ile yapılan ölçümlerde özellikle cinsiyet farkları daha kolay tespit edilebilmektedir (Schwartz ve Rubel, 2005).

1.2. Araştırmanın amacı ve önemi

Araştırmanın amacı öğretmen adaylarının madde bağımlılıkları ile Schwartz'ın değer sınıflamasına göre değer yönelimleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

Eğitimin, bireylerin hayatlarını toplu bir şekilde devam ettirmeleri sonucu ortaya çıkmış bir faaliyet olduğu söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında eğitim, ilkel toplumlardan itibaren bu zamana kadar gelen informal ve formal edinimleri içine alan bir etkinlik olup, merkezini bireyin yetiştirilmesi oluşturmaktadır. Bireyin yetiştirilmesinde informal olarak hem çevre hem aile etkili olurken; formal olarak bu rolü okullar üstlenmiştir (Sarı, 2016).

Toplumun ayrılmaz bir parçası olan değerlerin ise ister formal ister informal olsun yine toplumda önemli bir konuma sahip olan eğitim ile nesilden nesile aktarılması mümkündür. İnfomal olarak aile ve çevreden bireyin kazandığı edinimler okulda harmanlanarak daha sistemli ve daha kapsamlı olarak geliştirilebilir. Günümüzde eğitimin çok hızlı değişiminden bahsedilebilir. Nitekim günümüzde eğitim artık okulun yanında sanal ortama da taşınmaktadır. Fakat hem okul tabanlı eğitimin hem de sanal ortama taşınmış eğitimin insan faktöründen bağımsız olduğunu söylemek zordur. Sanal bile olsa insandan bağımsız bir eğitimden bugünkü şartlarda bahsedilemiyor. Dolayısıyla değer eğitime ya da değer aktarımına insanın zorunlu olarak dâhil olduğu anlaşılabılır.

Formal eğitimde değer eğitime ya da değer aktarımına zorunlu olarak dâhil olan bireyin öğretmen olduğu göz önünde bulundurulduğunda, öğretmenin değer eğitime etkisinin olduğu söylenebilir. Değerler, okullarda müfredat ve eğitim programları dâhilinde planlı olarak kazandırılmaya çalışılırken değer aktarımında öğretmenlerin rol model olarak öğrenciye etkisi fazladır. Bu sebeple eğitimcilerin değer yönelimlerinin öğrencinin değer

kazanımlarına etkisi önem arz etmektedir. Dolayısıyla öğretmenlerin değer yönelimlerinin belirlenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Madde bağımlılığı ise toplumun tamamını etkileyen ve içinde bulunulan çağın en önemli sorunlarından biridir. Nitekim bu sorun madde bağımlısı kişi ile birlikte etkileşimde olduğu tüm bireylere, içinde bulunulan topluma ve o toplumdaki kültürel yapıdan ekonomik işleyişe kadar uzanan genel bir alana etki etmektedir. Bu noktada bağımlı bireyin öğretmen olması etki edilen alanın sınırlarını çok daha fazla genişletmektedir.

Alan yazında yapılan çalışmaların genellikle değerler eğitimi üzerinde yapıldığı; fakat süreçte en fazla önem arz eden unsurlardan biri olan öğretmenlerin, değer yönelimlerinin araştırılmasına yönelik çalışmaların oldukça az olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde öğretmen adaylarının madde bağımlılığını inceleyen çalışmalar da oldukça sınırlıdır. Bu çalışma öğretmen adaylarının madde bağımlılığı üzerinden değer yönelimlerinin araştırılması açısından önem arz etmektedir.

1.3. Problem cümlesi

“Öğretmen adaylarının madde bağımlılıkları ile değer yönelimleri arasındaki ilişki nasıldır?”

1.4. Alt problemler

Araştırmanın ana problemi doğrultusunda şu alt problemlere cevap aranmıştır:

1. Öğretmen adaylarının madde bağımlılıkları ne durumdadır?
2. Öğretmen adaylarının madde bağımlılıkları cinsiyet, yaş ve bölüm değişkenlerine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?
3. Öğretmen adaylarının değer yönelimleri ne düzeydedir?
4. Öğretmen adaylarının değer yönelimleri cinsiyet, yaş ve bölüm değişkenlerine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

1.5. Varsayımlar

1. Öğretmen adaylarının değer yönelimleri Portre Değerler Anketi ile belirlenebilir.
2. Araştırmaya katılan öğretmen adayları anketteki soruları doğru, bağımsız ve samimi bir şekilde yanıtlamışlardır.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının değer yönelimleri porte değerler ölçeğinde yer alan 10 değer ile,

2. 2019–2020 eğitim öğretim yılında Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi dördüncü Sınıfta öğrenim gören öğretmen adayları ile,
3. Katılımcıların Kişisel Bilgi Formu ve Portre Değerler Anketi’ne verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.

1.7.Tanımlar

Değer: Bireylerin herhangi bir varlık, kişi, durum, olay vb. karşısında ortaya koyduğu duyarlılıklardır (Yaman, 2012).

Bağımlılık: Bir nesneye, kişiye, yada bir varlığa duyulan önlenemez istek; veya bir başka iradenin güdümü altına girme durumu (Uzbay, 2009).

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Değer

2.1.1. Değer kavramı ve tanımı

Bireyler arası ilişkilerde önemli bir konuma sahip olan değer kavramı, sosyal bilimlerin temel problemlerinden birini oluşturmakla birlikte birçok antropolog, sosyolog ve psikolog bu kavram üzerine farklı pencerelerden çeşitli çalışmalar yapmıştır (Karababa, 2015, s. 1). Değer ahlak alanında iyiliği, estetik alanında güzelliği, ekonomi alanında ise kıymeti belirleyen ölçüdür. Alanyazında değerlerin bireysel ve toplumsal işlevlerine yer verilip somutlaştırılmaya çalışıldığı; tutum, standart ölçüt ve inanç gibi kavramlara benzetildiği, değerli olan şeklinde ifade edilerek betimsel tanımlama yapıldığı ve bu sayede soyut olan değer kavramının akla yatkın tanımlanma yoluna gidildiği görülmektedir (Kaymakcan ve Meydan, 2016).

Literatürde değer kavramına yönelik ortak bir tanıma ulaşılamadığı görülmektedir. Bu sebeple değer kavramına yönelik farklı tanımlamalara yer verilmesi değer kavramının daha anlaşılabilir olmasına katkı sağlayacaktır.

Çelikkaya (1996) değeri; bir toplum içerisinde kendisine yer bulan bir inanış ya da ideolojide bireylerce kabul görmüş ve şu an da kabul görmeye devam eden toplumsal, insani, ideolojik veya dini kaynaklı her şekilde düşünce, davranış, duygu, kural ile kıymetler” şeklinde ifade ederken; Kızılçelik ve Erjem (1996) ise birlikte yaşamlarını sürdüren insan topluluğunun kendine ait işleyişini, varlığını ve birliğini devam ettirmek, ilgili toplum ya da sosyal bir insan kümesi üyelerinin çoğunluğunca doğru ve gerekli olduğu düşünülen ve buna inanılan, üyelerin ortak menfaat, amaç, duygu ve düşüncelerini temsil eden, genelleştirilmiş temel ahlaki inanç ve ilkeler şeklinde ifade etmiştir.

Güngör (1998), değerleri herhangi bir şeyin arzu edilebilir ya da edilemez olduğu hakkındaki inanç şeklinde tanımlamıştır. Yaman (2012) ise değeri kişilerin karşılaştıkları herhangi bir olaya, bireye, varlığa ya da duruma ilişkin göstermiş oldukları hassasiyetler olarak tanımlamıştır.

Fichter (1971, çev. 2001) değer kavramına toplumbilimi boyutundan yaklaşılarak; değer grubun ya da toplumun, bireylerin, örüntülerin, hedeflerin ve diğer sosyokültürel nesnelerin önemliliği üzerindeki değerlendirmelere dayalı ölçütlere yönelik tanımlanabileceğini ifade etmiştir.

Türk Dil Kurumu (TDK) (2020) sözlüğünde ise değer; “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet”, “bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü”, “üstün nitelik, meziyet, kıymet” şeklinde tanımlanmıştır. Kaymakcan ve Meydan (2016), kelimenin sözlükteki anlamından yola çıkarak değer, bireyin varlığı anlamlı hale getirme ve değerlendirme gayretinin neticesi olarak meydana geldiğini ve zamanla toplum tarafından benimsenerek toplumun ortak mirasını oluşturan öğeler olduğunu ifade etmiştir.

2.1.2. Değerlerin sınıflandırılması

Değer kavramı farklı bilim alanlarında kullanılan ortak bir kavram olması sebebiyle her bilim dalı tarafından kavramın değişik yönleri dikkate alınmaktadır. Bu nedenle farklı değer tanımları yapılmakta ve değerlerin farklı şekillerde sınıflandırıldığı anlaşılmaktadır. Herkesin kabul ettiği bir sınıflandırmadan söz edilemeyeceği için bu çalışmada en fazla kabul edilen Spranger, Rokeach ve Schwartz tarafından yapılan sınıflandırmalar ele alınacaktır.

2.1.2.1. Spranger’in değer sınıflaması

Spranger (1928) deneklerini, her birinde hâkim olan değere göre bireylerin değer tiplerini sınıflandırmış ve her bireyin altı temel değer tipinden birine girebileceğini ifade etmiştir. Bireylerin kalıp olarak sınıflandırılan gruplardan birine girmesinin mümkün olamayacağı fakat bireyde gruplardan birinin öne çıkabileceği söylenebilir (akt. Kasap, 2019).

Bu gruplardan birincisi başkalarını sevmeyi, yardım etmeyi ve bencil olmamayı esas alan, en yüksek değer, insan sevgisi olduğu ve bu insan sevgisini insanlara sunan, nazik ve sempatik olan fakat bencil olmayan şekilde açıklanan sosyal değerdir. İkincisi bilgiye, gerçeğe, eleştirel düşünceye ve muhakemeye önem veren, bilimsel değerleri olan insanın deneysel, eleştirici, akılcı ve entelektüel olduğu şeklinde ifade edilen bilimsel değerdir. Üçüncüsü esas olarak kuvvetle ilgili olmakla beraber, her şeyin üstünde kişisel gücün, etki ve şöhretin yer aldığı politik değerdir (akt. Akbaş, 2004).

Spranger’in (1928) değer tiplemesinden dördüncüsü insanın yaşamı olayların bir çeşitliliği şeklinde görmesiyle beraber uyum ve simetriye önem vererek sanatın toplum için bir

zorunluluk olarak görüldüğü şeklinde açıklanan estetik değerdir. Beşincisi din uğrunda dünyevi hazları feda etmeyi ön plana çıkartan, evreni bir bütün şeklinde kavrayarak kendisini de onun bütünlüğüne bağlama şeklinde açıklanan dini değerdir. Altıncısı ekonomik değerlerin insan yaşamı için ön plana alınması gerektiğini belirterek faydalı ve pratik olana önem verme şeklinde açıklanan ekonomik değerdir (aktaran Akbaş, 2004).

2.1.2.2. Rokeach'ın değer sınıflaması

Geliştirilmesinden itibaren en popüler değer ölçme aracı olarak görülen Rokeach'ın değer ölçeğinde iki tür değer vardır (Asan, Ekşi, Doğan ve Ekşi, 2008).

Rokeach (1973), değerleri ana değer olarak iki üst başlıkta toplamış, bu üst başlıkların her birine ait 18 değer gruplandırmıştır. Ana değerleri, araç (instrumental) ve amaç (terminal) değerler olarak ayırmıştır. Terminal değerler, yaşamın gayesini belirleyen ve ona hizmet eden değerler şeklinde ifade edilebilir (aktaran Öztürk Samur, 2011).

Amaç değerler; mutluluk, barış içinde bir dünya, eşitlik, dini olgunluk, başarılı olma, gerçek dostluk, bilgelik, güzellikler dünyası, heyecan verici bir yaşam, iç huzur, kendine saygı, özgürlük, rahat bir yaşam, zevk, aile güvenliği, sosyal kabul ve ulusal güvenliktir. Ona göre, bir bireyin herhangi bir sosyal değerinde ortaya çıkacak yükselme ya da düşme diğer sosyal değerlerinde de yükselme ya da düşmeye sebep olur. Benzer şekilde kişinin bireysel değerinde yükselme ya da düşme olursa bu durum diğer bireysel değerlerinin de düşmesine veya yükselmesine sebep olur. Araçsal değerler ise, terminal değerlere ulaşmada kullanılan aracı değerlerdir. Bu değerler; kibar, yardımsever, bağışlayıcı, cesaretli, temiz, dürüst, entelektüel, hırslı, itaatkâr, geniş görülü, neşeli, kendine hâkim, kendini kontrol eden, sevecen, mantıklı, bağımsız olma, sorumluluk sahibi ve yaratıcı olmadır (aktaran Öztürk Samur, 2011).

2.1.2.3. Schwartz'ın değer sınıflaması

Son 30 yılda psikoloji araştırmaları için temel alınan önemli bir model olan Schwartz'ın (1996) değer kuramı, değer sınıflamalarında önemli bir yere sahiptir. Klasik tanımlamalara ilave olarak değerler, insanların toplumsal ve grup zorunlulukları yerine getirmeye yönelik, sosyal etkileşimlerini düzenlemeye yönelik ve biyolojik ihtiyaçları şeklinde üç evrensel ihtiyacın bilişsel temsilleri olarak kavramsallaştırılmıştır (aktaran Demirutku ve Sümer, 2010).

Tüm insan toplulukları hem aralarındaki koordinasyonu sağlamak hem de davranışlarını açıklamak ve bununla birlikte bu davranışlarını gerekçelendirmek için değerleri kullanır.

Schwartz (1996), üç evrensel ihtiyaçtan hareket ederek, birbirinden farklılık arz eden veya birbirine benzerlik gösteren güdüsel altyapıdaki değerleri kapsayan ve aynı zamanda hareketli bir yapı içinde birbirleriyle ilgili bir devamlılık halinde olan 10 değer tipi belirlemiştir (aktaran Demirutku ve Sümer, 2010).

Schwartz (1996) tarafından değerler on grupta incelenmiştir. Birincisi hırs sahibi olmak, başarılı olmak, sözlerinde etkileme gücü olmak, zeki olmak, olgun olmak şeklinde açıklanarak sosyal ölçütleri merkeze alıp kişisel başarı yönelimi biçiminde nitelendirilmesi yapılan başarı değeridir. İkincisi otorite sahibi olmak, sosyal güce sahip olmak, zengin olmak, kişinin toplumdaki yerini koruyabilmesi ve toplumdaki diğer insanlar tarafından kabullenilmesi şeklinde açıklanarak toplumdaki yer ile kişiler ve kaynaklar üzerinde denetleme gücü biçiminde nitelendirilmesi yapılan güç değeridir. Üçüncüsü heyecanlı ve değişken bir hayat yaşamak, korkusuz olmak şeklinde açıklanarak heyecan ve yenilik arayışı biçiminde nitelendirilmesi yapılan uyarılım değeridir. Dördüncüsü zevk ve hayattan tat almak şeklinde açıklanarak kişisel zevke ve hazza yönelme biçiminde nitelendirilmesi yapılan hazcılık değeridir (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 61).

Schwartz'ın (1996) değer sınıflamalarından beşincisi barışın hakim olduğu bir dünya arzulamak, açık fikirli olmak, faziletli olmak, doğayla iç içe yaşam sürmek ve doğayı korumak, dünyada güzelliklerin baskın olması ile toplumdaki eşitlik ve adaletin sağlanmasını istemek şeklinde açıklanarak hoşgörü, anlayışlılık ve doğa da dahil olmak üzere herkesin iyiliğini gözetmek biçiminde nitelendirilmesi yapılan evrenselcilik değeridir. Altıncısı öz saygısı olmak, merak sahibi olmak, yaratıcı olmak, bireysel hedeflerini belirleyebilmek, bağımsız olmak şeklinde açıklanarak hareket ve fikirde bağımsızlık biçiminde nitelendirilmesi yapılan özyönelim değeridir. Yedincisi geleneklere saygı duymak, alçakgönüllü olmak, ılımlı bir hayat sürmek, dindar olmak, hayatın verdiklerini kabullenmek şeklinde açıklanarak dinsel töre veya kültür ve düşüncelere saygı ile bağlılık biçiminde nitelendirilmesi yapılan geleneksellik değeridir (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 61).

Schwartz'ın (1996) değer sınıflamalarından sekizincisi dürüstlüğü ön plana almak, yardım etmekten hoşlanmak, sorumluluk bilincine sahip olmak, affedici olmak, sadık olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, mütevazilik, manevi ve anlamlı bir yaşam şeklinde açıklanarak bireyin yakın çevresindeki kişilerin iyiliğini düşünme ve geliştirme biçiminde nitelendirilmesi yapılan iyilikseverlik değeridir. Dokuzuncusu toplumsal düzenin devamlılığını önemli görmek, temiz olmak, iyiliğe kayıtsız kalmamak, sağlıklı olmak, aile

güvenliği, sadakat, milli güvenlik şeklinde açıklanarak toplumdaki mevcut ilişkilerin ve bireyin kişisel huzuru ile devamlılığı biçiminde nitelendirilmesi yapılan güvenlik değeridir. Onuncusu itaat etmek, ebeveyn ve yaşlılara değer vermek, öz kontrol, naziklik şeklinde açıklanarak diğer insanlara zararı dokunabilecek ve toplumsal beklentilere ters düşebilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılması biçiminde nitelendirilmesi yapılan uyma değeridir (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 61).

2.1.3. Değerin işlevleri

Değerler toplumda önem arz eden bir konumdur. Açık ya da kapalı hangi davranış örüntüsü incelenirse incelenir, ilk olarak toplumda mevcut olan değerlerin anlaşılması gereklidir. Bu örüntüler eş değer öneme sahip olmamakla beraber; töreler göreneklerden daha zorlayıcıdır. Yabancı ülkelerdeki davranış örüntülerinin anlaşılmasının bir sebebi de çoğunlukla o ülkenin kültürünün değerlerinin bilmemesi ve anlaşılabilmesidir. İlkel bir kültürde, bize göre saçma ve değersiz algılanan bir davranış onu yapan birey için çok önemli ve gerekli olabilir. Benzer şekilde bir bireyin kendi toplumunda mevcut olan örüntülere uyum sağlamada yetersiz kalması, bireyin toplumundaki sosyal değerlerin önemini iyi kavrayamadığını gösterir (Fichter, 1971, çev. 2001).

Değerlerin işlevlerini sosyal açıdan ifade eden Fichter (1971, çev. 2001), değerlerin genel işlevlerini şu şekilde açıklamıştır:

- Değerler bireylerin ve içinde bulunulan topluluğun sosyal değerinin yargılanmasında hazır birer araç olarak değerlendirilir. Tabakalaşma sistemini mümkün hale getirirler. Bireyin çevresindekilerinin gözünde nerede yer edindiğini öğrenmesini sağlar.
- Değerler insanların dikkatini arzu edilen, uygun ve önemli olarak görülen maddi kültür nesneleri üzerinde yoğunlaştırır. Önem arz eden bir nesne, sürekli birey ya da grup için "en iyi" olmaması da mümkündür. Fakat bu nesnenin sosyal olarak değerli görülmesinin bu nesne için uğraşılmasına sebebiyet verdiği de bir gerçektir.
- Bütün toplumlardaki en uygun düşünme ve davranma şekilleri, değerler tarafından gösterilir. Toplumsal açıdan benimsenebilir davranışın adeta şemasını oluştururlar. Böylelikle bireyler de hareket ve düşüncelerini en iyi hangi şekilde gösterebileceklerini anlayabilirler.
- Değerler insanların toplumsal rollerini belirlemesinde ve uygulamasında yol gösterici olurlar. İlgi meydana getirir, cesaret verir. Bu şekilde, bireyler de farklı rollerin

zorunluluklarının ve beklentilerinin bazı önem arz eden amaçlar yolunda işlediğini fark ederler.

- Değerler insanlar üzerinde sosyal kontrol ve baskı sağlar. İnsanları törelere uymaya yönlendirir, doğru olanı yapmaya cesaretlendirir. Bunun yanı sıra değerler kabul edilmeyen davranışları engelleyerek yasaklanmış örüntülerin neler olduğunu göstererek sosyal ihlallerin sebep olduğu utanma ve suçluluk duygularının basit bir şekilde fark edilmesini sağlar.
- Değerlerin dayanışma aracı olma fonksiyonu da vardır. İnsanlar benzer değerleri benimseyen kişilere yakın olma eğiliminde olur. Aynı değerler sosyal dayanışmayı meydana getiren ve devamlı kılan en önemli unsurlardan birisidir.

2.1.4. Değerler eğitimi yaklaşımları

Geleneksel ve otoriter toplumlarda değer eğitimi genellikle istenileni yerine getirme ve olduğu gibi kabullenme, ilkeleri ezberleme, örnek rolleri gözlemleme ve telkin biçiminde meydana gelmektedir. Fakat demokratik kültürlerde, kişilerin şahsi fikirlerini bağımsızca dile getirmesi ve siyasal sisteme dâhil olabilmesi için belirtilen yöntemler yetersiz kalmaktadır. Demokratik toplumlar, demokratik değerleri bağımsız bir ortamda özümsemiş, özgür ve özerk kararlar verebilme yeterliliğinde olan vatandaşlara ihtiyaç duyar. Bu sebeple, değer eğitimi yaklaşımlarının da bu sürece destek olması gereklidir. Değerler eğitime yönelik alan yazın incelendiğinde, geçmiş bugüne kadar çok farklı yaklaşımların benimsendiği anlaşılmaktadır. Bu yaklaşımlardan bazıları değerlerin sorgulama, akıl yürütme ve yansıtıcı düşünme süreçlerine bazıları ise doğrudan öğretimine önem vererek değerlerin bir düşünme ve karar verme süreci şeklinde kazanımına yönelik olduğu görülmektedir. Bu yaklaşımlardan bir kısmı sınıfta ders programlarının içinde etkinlik olarak uygulanırken, bir kısmı da okulda açık ve örtük olmak üzere tüm programında yer almaktadır (Doğanay, 2009).

Kaymakcan ve Meydan (2011), değerler eğitimi yaklaşımlarını iki grupta incelemiştir. Birinci grubu kişilerin kazanmasını hedefleyen, genel doğru olarak kabullenilen değerleri tüm dengelimci yöntemler olarak belirlemiştir. İkinci grubu ise kişilerin bireysel değerlerini belirlemelerine yardımcı olan ve bu şekilde genel doğrulara kişileri ulaştırmayı amaçlayan tümevarımcı yöntemler olarak ifade etmiştir.

Hem geleneksel yöntemlerden faydalanan hem de değer gerçekleştirmeci çağrışımlar yapan dolayısıyla tüm dengelimci ve tümevarımcı yaklaşımların ikisinden de faydalanan tarafları bulunan yaklaşımlar değerler eğitimi yaklaşımlarına bütüncül yaklaşımlar adıyla eklenebilir (Kaymakcan ve Meydan 2011).

2.1.4.1. Doğrudan öğretim yaklaşımı

Değerlerin doğrudan öğretimi yaklaşımında ilk olarak kazandırılması istenen değer belirlenir, zamanı belirlenmiş ve belli bir program dâhilinde planlanan etkinlikler vasıtasıyla değer kazandırılmaya çalışılır. İnsanlığın var olmasından itibaren, kişilere istenilen değerler kazandırmak amacıyla sıklıkla kullanılan yöntemlerden biridir (Doğanay, 2009).

2.1.4.2. Değeri telkin etmek

Literatürde ‘değer telkini’, ‘değer aşılama’, ‘değeri telkin etmek’, ‘değeri telkin etme yaklaşımı’ olarak da geçen bu yaklaşımda; eğitim uygulanacak toplum ile kültüre göre değerler, eğitimciler ve ilgili eğitim sürecini yönetenlerce daha önceden seçilip planlanarak öğrenciye kazandırmak amacıyla farklı araç ve yöntemler kullanılır. Belirlenen değer ya da değerlerin geleneksel veya çağdaş değerler olması genellikle eğitim yaklaşımını etkilemez. Demokrasi, hoşgörü, insan hakları gibi değerler de benzer bir yaklaşım ile öğretilmek için tercih edilmiş olabilir (Kaymakcan ve Meydan, 2011).

Dilmaç ve Ekşi (2007), telkin yaklaşım yönteminde değerlerin bireyin öğrenebilme durumlarını sorgulamadan yetişkinlerce öğretilenlerin öğrenilmesine dayandığını belirtmiştir. Bu yaklaşımda farklı metotlar kullanılmaktadır. Genellikle tercih edilen ve etkili metotlardan biri pekiştirme-dir. Değeri telkin etme sürecinde, olumlu pekiştirme, eğitimcinin, belli bir değere uygun davranış sergileyen öğrencisini övmesi gibi durumlarda, olumsuz pekiştirme de belli bir değerın zıttını gerçekleştiren öğrenciye ceza uygulanması gibi durumlarda meydana gelir. Bir eğitimci için pekiştirme yöntemlerinden hiçbirini kullanmamak imkânsız denilecek kadar zordur. Bir gülümseme ya da bir surat asma, belli değerlerin pekiştirilmesi manasına gelir. Pekiştirme, değeri telkin etmede de davranış değiştirmede olduğu gibi, bilerek ve planlanarak kullanılan bir yöntem-dir. Öğrencilerin bir matematik dersinde bir problemi çözmesi, derste yirmi dakika süresince sessizce durmaları ya da diğer bir öğrenciye yardımcı olmaları gibi kendilerinden beklenen görevleri yerine getirmeleri amacıyla öğrencilere yiyecek, para, oyun ya da not gibi pekiştireçler kullanmak genellikle tercih edilen bir davranış değiştirme yöntemidir. Bazı davranışçı yaklaşıma yönelik çalışmalar da pekiştirme ve model olmanın, değeri telkin etmede etkili bir yöntem olabileceğini göstermektedir (Superka ve diğerleri, 1976’dan aktaran Aladağ ve Yel, 2014).

Değerler öğretiminde telkin yaklaşımı sıklıkla kullanılması olasıdır. Nitekim içsel ve dışsal kullanım imkânı vardır. Değer öğretim sürecinde kazanılacak değerler sisteminin

yetişkinlerin yönlendirilmesi neticesinde hangi değerler kazandırılmak isteniliyorsa çocukların da o değeri öğrenmesi söz konusu olur (Dilmaç ve Ekşi 2007).

2.1.4.3. Değer analizi

Değer analizi yaklaşımında, değerlerle ilgili öğretimlerde öğrencilerin mantıksal düşüncelerine ve bilimsel çalışmalar yapmalarına yardım etme, öğrencilerin değerlerini anlamlandırmalarında ve aralarında bağlantı oluşturmalarında mantıklı ve analitik süreçleri kullanmalarına yardımcı olma vardır. Kanıt gibi nedenlere de başvurmayı gerektiren test prensipleri, tartışma, araştırma, benzer durumların analizi, yapılandırılmış mantıklı tartışma gibi yöntemler bu yaklaşımda tercih edilir (Superka ve diğerleri, 1976'dan aktaran Aladağ ve Yel, 2014).

Değer analizi yaklaşımında değerler eğitiminin genellikle tercih edilen metotları, sosyal değer problem ve konularındaki bireysel çalışmalar, grup çalışmaları, kütüphane etkinlikleri, literatürdeki çalışmalar ve mantıksal sınıf tartışmalarıdır. Bunlar sosyal bilgiler eğitiminde de sıklıkla kullanılan tekniklerdir. Değer analizi yaklaşımı, genellikle tercih edilen bilişsel operasyonlar, konuları ifade etme, değer durumlarını ayırıştırma ve örneklendirme için benzer olaylara başvurma, tartışmalardaki deneyimsel ve mantıksal çelişkileri gösterme, açıklamalara ilişkin sorgulama ve kanıtlama, zıt fikirleri tartma, kanıtları arama ve sınama gibi metotları kapsamaktadır (Superka ve diğerleri, 1976'dan aktaran Aladağ ve Yel, 2014).

Değer analizi yaklaşımının temel amacı; bireylerin karşılırlarına çıkan değerlerle ilgili problemler hakkında karar verebilmelerini sağlamak amacıyla bilimsel araştırma ve mantıksal düşünme sürecini kullanabilmelerine yardımcı olmaktır. Bir başka deyişle ifade etmek gerekirse, değer içeren sorun ya da soruları mümkün olduğu kadarıyla duyguları katmaksızın, akıl yürütmeye dayalı bir şekilde inceleyerek karara varmadır. Dolayısıyla bu sürecin içerisinde üst düzey bilişsel süreçler oldukça sık kullanılır (Doğanay, 2009).

Dilmaç ve Ekşi (2007)'ye göre değer analiz yaklaşımında kişiler değerleri öğrenirken, kendilerine verilen ve önerilen değerleri edinmelerinden ziyade, kendilerinin tercihte bulundukları değerleri öğrenmeye çaba sarf ederler. Öğrenilecek değerleri belirlerken akıl yürütme ve muhakeme sürecini kullanmış olurlar.

2.1.4.4. Değer belirginleştirme

1960'lı yıllarda bireyselliğin ve hümanist psikolojinin önem kazanmasıyla ABD'de Sidney Simon ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir (Akbaş, 2008). Bu yaklaşımda, diğer değer eğitim yaklaşımlarına göre oldukça çok sayıda teknik ve metot tercih edilmektedir. Bu

metotlar, kişisel ve grup çalışmalarını, büyük ve küçük grup tartışmalarını, şarkılar ve resimleri, oyun ve taklitleri, sahte ve gerçek ikilemleri, zorlanmış tercihleri, duyarlılık ve dinleme tekniklerini, kişisel haber ve röportajları içermektedir (Superka ve diğerleri, 1976'dan aktaran Aladağ ve Yel, 2014).

2.1.4.5. Davranış öğrenme yaklaşımı

Davranış öğrenme yaklaşımı, diğer değer eğitimi yaklaşımları arasında en az gelişmiştir. Bu yaklaşım; bireylere, değerlerine bağlı bireysel ve sosyal davranışlarda bulunmaları için olanak sağlamaktadır. Bireylerin kendilerini bireysel-sosyal olarak karşılıklı etkileşim halinde olan bir varlık şeklinde düşünmeleri için cesaretlendirmektedir (Superka ve diğerleri, 1976'dan aktaran Aladağ ve Yel, 2014).

Davranış öğrenme yaklaşımının değer inşa süreci, insanın ilk olarak bir problemi fark ederek eylemde bulunup bulunmayacağına karar vermesi, ardından da bu karara uygun bir şekilde eylemlerini düşünerek hayal etmesi esasına dayanmaktadır (Demir, 2018).

Davranış öğrenme yaklaşımında, değerlerin eğitime yönelik süreçte, değeri belirginleştirme ve değer analizi yaklaşımlarında kullanılan yöntemlere ek olarak eğitim kurumları ve toplum içinde eylem-davranış projeleri, kişilerarası beceri uygulaması ve organize edilmiş gruplar kullanılır. Davranış öğrenimi yaklaşımını diğer yaklaşımlardan farklı kılan özelliği, bireye kendi değerleri üzerinde hareket etme olanağı sağlamasıdır. Değer eğitimi sınıfla ya da grupla sınırlandırılmadan, tercih ve hareketlerin sürekli olduğu toplumdaki deneyimsel öğrenmeyi de kapsar (Superka ve diğerleri, 1976'dan aktaran Aladağ ve Yel, 2014).

Davranış öğrenme yaklaşımında, değer belirginleştirme ve değer analizi yaklaşımlarındaki mantıksal düşünmeye bağlı eyleme geçme daha fazla ileri götürülerek, doğru kabul edilip uygulanan tercihlerin neticesi hakkında da düşünmek söz konusudur (Demir, 2018).

2.1.4.6. Örtük program

İnsan topluluğunun varlığını devam ettirebilmesi ve var olma görevlerini gerçekleştirmesi amacıyla bazı toplumsal normlar belirlenmiştir. Toplumun sürekliliğinin sağlanması için toplumdaki bütün üyeler tarafından bu normların kabullenilmesi ve bu normlara ilişkin uygun davranış sergilenmesi gerekir. Toplumun var olma nedenleri arasında gösterilen temel yaşam fonksiyonlarından birisi olan toplumun değer yargıları ise gruptaki üyelerin uyması gereken kuralların başında gelmektedir (Dilmaç ve Ekşi, 2007).

Yazılı olmamakla beraber belki de yazılı programdan, özellikle değerlerin kazanımı noktasında daha etkili olan örtük programın etkisinin, başta okulda yöneticiler olmak üzere tüm personelin bilincinde olması gereklidir. Bu konuda sınıfta ve sınıf dışında okulu tam demokratik bir yaşam kültürünün olduğu küçük bir toplum elemanı şeklinde görmek ve bunu gerçekleştirmeye çalışmak gerekir (Doğanay, 2009).

2.1.5. Değerler eğitiminde okulun ve öğretmenin rolü

Birey çoğu değerde diğer bireylerin mutlu olmasını arzular, bu amaç doğrultusunda ülke kurar, ulus olur, saygı ve sorumluluk gibi değerleri meydana getirir ve eğitim kurumları aracılığıyla da diğer bireylerin daha iyi, daha bilgili ve daha becerili olması için çaba sarf eder. Toplum, yalnızca değerleri özümsemiş kişilerden oluştuğunda süreklilik sağlayabilir. Aksi durumda bireylerin bir arada bulunması zorlaşacak ve toplumsal yapıya tehdit oluşturan bir takım istenmeyen davranışlar artacaktır. Birey, toplumsal yaşamda planlı ve plansız deneyimler sonucunda bilgiler, beceriler ve duygular kazanır. Bunun ardından kendi yaşamı ve toplumun diğer üyeleri için doğru ve yanlışlar belirleyerek bunları kendi yaşamının yönlendiricisi haline getirir. Burada ulaştığı iyiliği hem kendisi için hem de herkes için arzulamaya başlar. Böylelikle birey kendi yaşamının anlamını bulmakla beraber başkalarının yaşamının anlamını da bularak o değerlerle yaşamının toplumu mutluluğa götüreceğine de inanır (Akbaş, 2004).

Kişi, değerlere diğer insanların yaşantıları sonucunda oluşturduğu ve kendisine hazır olarak aktarılan değerleri kabullenerek ulaşabileceği gibi kendi hayat tecrübeleri sonucunda da ulaşabilir. Kişi öğrendiği ‘iyiler bütünü’ toplumdaki diğer bireylere öğretir. Okullar, ailenin ardından, insanın hem bütün gelişim yönlerinde önemli etkisi bulunan hem de kendi değerleri olmakla beraber bunları hizmet verdiği bireylere yansıtan bir kurumdur. Dolayısıyla okullar, topluma yeni katılan bireye devletle olan ilişkilerindeki hak ve görevlerini öğretirler. Okul toplumdan ayrı düşünülemeyeceğine göre değer ve standartlar okullarda da yer alacaktır. Öğretmenler okulda öğrencilere yalnızca eğitim müfredatının programı dâhilindeki bilgileri değil; ayrıca örtük program dâhilinde iyi ve doğruyu da öğretmektedirler. Öğretmen derste bir konuyu öğretmenin yanında öğrencilerinin karşısına karakteri ve benliğiyle de çıkar. Bu sebeple öğretmen yaptığı işe aklı ile birlikte gönlünü de vermelidir. Öğrencilerine karşı sıcak, hevesli, heyecanlı, işe yönelik, düzenli, farklı materyal kullanan ve yeterli seviyede disiplin uygulayan öğretmenlerin öğrenci başarısını olumlu yönde etkilediği görülmüştür (Akbaş, 2004).

Çalışmada öğretmen adaylarının bağımlılık durumu inceleneceğinden bağımlılık konusuna temas etmek gerekmektedir.

2.2. Bağımlılık

Genel anlamı itibariyle bağımlılığı bir kişi, nesne veya bir varlığa yönelik hissedilen önlenemeyen istek; ya da diğer bir iradenin güdümüne girme durumu olarak tanımlayan Uzbay (2009), bağımlılığın bireyin mental aktivitesi ile ilgili patolojik bir davranışı yansıttığını belirtmiştir.

Ruhsal ve bedensel sağlıklarına veya sosyal hayatlarına zararı olmasına rağmen, insanların bir takım takıntılı durumu tekrarlamaya yönelik engellenemeyen bir arzu duymaları ve bunu sürdürmeleridir. Bağımlılık denildiğinde aklımıza öncelikle ilaç tanımlamasına da uyum gösteren bir takım kimyasal ya da bitkisel maddelere karşı duyulan bağımlılık gelir. Bununla birlikte, günümüzde, “internet bağımlılığı”, kumar bağımlılığı”, gibi tıbbi yardım gerektiren farklı bağımlılık çeşitleri de vardır (Uzbay, 2009).

Bağımlılık kavramının bu denli geniş geniş bir yelpazede yer almasından dolayı bu çalışmada bağımlılık kavramı Yeşilay tarafından kategorize edilen şekilde ele alınmıştır.

2.2.1. Madde bağımlılığı

Madde bağımlılığı kavramı ile ilgili olarak toplumsal yaşamda madde bağımlılığı yerine uyuşturucu bağımlılığı ifadesi kullanılmaktadır. Bu şekildeki kullanımın iki bakımdan sakıncası vardır. Öncelikle, bağımlılık yapan maddeler başlangıçta doza bağlı şekilde, uyuşturucu olmayan uyarıcı etkilere sahiptir ve uyuşturan etkileri yüksek dozlarda meydana gelir. Bu nedenle ilk olarak uyuşturucu değil de uyarıcı etkileri sebebi ile kötüye kullanılan ürünlerin uyarıcı yerine uyuşturucu ifadesi ile tanımlanması bilimsel olarak doğru olmayan bir yaklaşımdır. Ayrıca, ‘uyuşturucu bağımlılığı’ terimi amfetamin ve kokain gibi uyarıcı maddelerin bağımlılık yapmayacağı imajı oluşturmakta ve bu durum uyarıcıları denemeye yönelik kararsızlık içindeki genç nesli yanıltmak için tercih edilmektedir. Bu itibarla hem bilimsel terminolojinin doğru kullanılması hem de gençlerin korunması için “uyuşturucu bağımlılığı” teriminin kullanılmasından vazgeçilerek “madde kötüye kullanımı” ya da “madde bağımlılığı”, “uyuşturucu maddeler” yerine de “bağımlılık yapan maddeler” terimlerinin kullanılmasını tercih etmek çok daha doğru bir yaklaşım olacaktır (Uzbay, 2009). DSM-V’te madde bağımlılığı kriterleri şu şekilde belirlenmiştir (Köroğlu, 2013).

Madde bağımlılığı 12 aylık bir sürede meydana gelen, aşağıda sayılanlardan en az ikisi ile kendini belli eden klinik açıdan belli bir sıkıntıya neden olan ya da işlevi bozan madde kullanım örüntüsü:

- Çoğunlukla, istenilenden daha uzun sürede ya da daha fazla madde kullanılır.
- Maddeyi kullanmayı sonlandırmak veya denetlenebilir halde tutmak için sürekli istek olması ya da sonuç alınmayan çabalar vardır.
- Kişi; maddenin elde edilmesi, maddenin kullanılması veya oluşturduğu etkilerden kurtulabilmesi için zorunlu etkinliklere çok zaman harcar.
- Madde kullanımına içinin gitmesi veya maddeyi kullanmaya yönelik aşırı istek hissetme ya da engel olunamayan madde kullanım isteği.
- Çalışma alanlarında, okulda veya evdeki görevlerini tamamlayamama ile sonuçlanan, tekrarlayıcı madde kullanımı.
- Maddenin etkilerinden dolayı süreklilik arz eden veya tekrarlayıcı nitelikte toplumsal ya da kişilerarası sorunlar olduğu halde madde kullanımını sürdürme.
- Madde kullanımından dolayı toplumsal etkinlikler, işle ilgili etkinlikler ya da eğlenme dinlenme etkinliklerinin yapılmaması ya da eksik yapılması.
- Tekrarlayıcı bir halde, tehlikeli olabilecek durumlarda dahi maddeyi kullanmaya devam etme.
- Süreklilik arz eden ya da tekrarlayıcı nitelikte bedensel veya ruhsal soruna neden olduğu bilindiği halde madde kullanımının sürdürülmesi.
- Madde kullanımına yönelik tolerans gelişmiş olması.
- İstenen etkiyi meydana getirmek için açık bir biçimde artan ölçülerde maddeyi kullanma gereksinimi.
- Aynı ölçüde madde kullanımının devam ettirilmesine rağmen açık bir biçimde daha az etki sağlanması.
- Yoksunluk belirtilerinin meydana gelmesi

2.2.2. Alkol bağımlılığı

Alkolün kötüye kullanımı ile birlikte alkol bağımlılığı, bağımlılık yapan maddelerin kullanımı ile ilgili bozukluklardan en çok karşılaşılan ve hem gelişmiş ülkelerde hem de ülkemizde gün geçtikçe artan boyutlarda karşımıza çıkan bağımlılıklardandır (İnce, Doğruer ve Türkçapar, 2002). DSM-V’te alkol bağımlılığı kriterleri şu şekilde belirlenmiştir (Köroğlu, 2013).

Alkol bağımlılığı 12 aylık bir sürede meydana gelen, aşağıda sayılanlardan en az ikisi ile kendini belli eden klinik açıdan belli bir sıkıntıya neden olan ya da işlevi bozan alkol kullanım örüntüsü:

- Çoğunlukla, istenilenden daha uzun sürede ya da daha fazla alkol kullanılır.
- Alkol kullanmayı sonlandırmak veya denetlenebilir halde tutmak için sürekli istek olması ya da sonuç alınmayan çabalar vardır.
- Kişi, alkolün elde edilmesi, alkolün kullanılması veya oluşturduğu etkilerden kurtulabilmesi için zorunlu etkinliklere çok zaman harcar.
- Alkol kullanımına içinin gitmesi veya alkolü kullanmak için çok fazla istek hissetme ya da engel olunamayan alkol kullanım isteği
- Çalışma alanlarında, okulda veya evdeki görevlerini tamamlayamama ile sonuçlanan, tekrarlayıcı alkol kullanımı.
- Alkolün etkilerinden dolayı süreklilik arz eden veya tekrarlayıcı nitelikte toplumsal ya da kişilerarası sorunlar olduğu halde alkol kullanımını sürdürme.
- Alkol kullanımından dolayı toplumsal etkinlikler, işle ilgili etkinlikler ya da eğlenme dinlenme etkinliklerinin yapılmaması ya da eksik yapılması.
- Tekrarlayıcı bir halde, tehlikeli olabilecek durumlarda dahi alkol kullanmaya devam etme.
- Süreklilik arz eden ya da tekrarlayıcı nitelikte bedensel veya ruhsal soruna neden olduğu bilindiği halde alkol kullanımının sürdürülmesi.
- Alkol kullanımına yönelik tolerans gelişmiş olması.
- İstenen etkiyi meydana getirmek için açık bir biçimde artan ölçülerde alkol kullanma gereksinimi.
- Aynı ölçüde alkol kullanımının devam ettirilmesine rağmen açık bir biçimde daha az etki sağlanması.
- Yoksunluk belirtilerinin meydana gelmesi.

2.2.3. Sigara ve tütün bağımlılığı

Sigara, nargile gibi tüm tütün ürünlerinin kullanımı önemli hastalıklara ve can kayıplarına neden olmaktadır. Toplum daha çok acı duyan bireyler, üretimde azalma ve daha fazla sağlık harcamaları gibi bedeller ödemektedir. Tütün kullanımının bağımlılığa neden olması; bazı grupların, kültürün ve ekonomik faaliyetlerin kullanımı teşvik etmesi; başlama ile ölüm arasında uzun zaman olması gibi etmenler bu önemli halk sağlığı sorununun çözülmesini

zorlaştırmaktadır (Karlıkaya, Öztuna, Solak, Özkan ve Örsel, 2006). DSM-V’te tütün bağımlılığı kriterleri şu şekilde belirlenmiştir (Köroğlu, 2013).

Tütün bağımlılığı 12 aylık bir sürede meydana gelen, aşağıda sayılanlardan en az ikisi ile kendini belli eden klinik açıdan belli bir sıkıntıya neden olan ya da işlevi bozan tütün kullanım örüntüsü:

- Çoğunlukla, istenilenden daha uzun sürede ya da daha fazla tütün kullanılır.
- Tütün kullanmayı sonlandırmak veya denetlenebilir halde tutmak için sürekli istek olması ya da sonuç alınmayan çabalar vardır.
- Kişi, tütünün elde edilmesi, tütünün kullanılması veya oluşturduğu etkilerden kurtulabilmesi için zorunlu etkinliklere çok zaman harcar.
- Tütün kullanımına içinin gitmesi veya tütün kullanmak için çok fazla istek hissetme ya da engel olunamayan tütün kullanım isteği.
- Çalışma alanlarında, okulda veya evdeki görevlerini tamamlayamama ile sonuçlanan, tekrarlayıcı tütün kullanımı.
- Tütünün etkilerinden dolayı süreklilik arz eden veya tekrarlayıcı nitelikte toplumsal ya da kişilerarası sorunlar olduğu halde tütün kullanımını sürdürme.
- Tütün kullanımından dolayı toplumsal etkinlikler, işle ilgili etkinlikler ya da eğlenme dinlenme etkinliklerinin yapılmaması ya da eksik yapılması.
- Tekrarlayıcı bir halde, tehlikeli olabilecek durumlarda dahi tütün kullanmaya devam etme.
- Süreklilik arz eden ya da tekrarlayıcı nitelikte bedensel veya ruhsal soruna neden olduğu bilindiği halde tütün kullanımının sürdürülmesi.
- Tütün kullanımına yönelik tolerans gelişmiş olması.
- İstenen etkiyi meydana getirmek için açık bir biçimde artan ölçülerde tütün kullanma gereksinimi.
- Aynı ölçüde tütün kullanımının devam ettirilmesine rağmen açık bir biçimde daha az etki sağlanması.
- Yoksunluk belirtilerinin meydana gelmesi.

2.2.4. Kumar bağımlılığı

Kumar bağımlılığı, diğer madde kullanım bozukluklarına oranla daha az araştırılan, fakat toplumdaki çoğu bireyin hayatında önemli problemlere neden olan psikolojik bir sorundur. Kumar bağımlılığı problemi yaşayan kişilerin kumar oynamayı devam ettirmelerinde çeşitli

psikolojik ve çevresel unsurların aracılık ettiği düşünülmektedir. Kontrol kaybı, depresyon, kişilerarası ilişkilerde ve çalışma hayatını da içine alan günlük yaşamdaki bozulmaların kumar bağımlılığı ile ilişkili olduğu bilinen problemlerdir (Erdoğan, 2019). DSM-V’te tütün bağımlılığı kriterleri şu şekilde belirlenmiştir (Köroğlu, 2013).

Kumar bağımlılığı 12 aylık bir sürede meydana gelen, aşağıda sayılanlardan en az dördü ile kendini belli eden klinik açıdan belli bir sıkıntıya neden olan ya da işlevi bozan kumar oynama davranışı:

- İstenilenden heyecanı oluşturabilmek için giderek daha fazla parayla kumar oynama ihtiyacı duyulur.
- Kumar oynamayı sonlandırmak veya durdurmak için çaba gösterdiğinde huzursuz ya da çabuk sinirlenen bir insan olur.
- Kumar oynamayı kendi kontrolü altında tutmak, sonlandırmak ya da durdurmak için tekrarlayan, sonuç alınamayan girişimleri olmuştur.
- Kumar oynama düşüncesi ve isteği zihnini sürekli meşgul eder.
- Çoğunlukla sıkıntılı durumlarda kumar oynama.
- Parayla kumar oynayıp parayı kaybettikten sonra kaybettiğini kazanmak için başka bir zaman geri gelir.
- Ne kadar çok kumar oynadığını saklamak için yalana başvurur.
- Kumar oynaması nedeniyle değerli bir ilişkisini, iş, eğitim veya iş olanağını tehlikeli duruma düşürmüş ya da kaybetmiştir.
- Kumar oynaması nedeniyle içinde bulunduğu sıkıntılı parasal durumlardan kurtulmak için başkasından parasal kaynak bulmaya bağlı hale gelmiştir.

2.2.5. Teknoloji bağımlılığı

Teknolojiye yönelik hayranlık duyduğumuz yıllardan sonra, günümüzde teknolojiyi üretim ve kullanım anlamında sorgulanan bir dönemin içindeyiz. Üretimi sırasında doğaya zararları da olan bir teknoloji, kullanımı sırasında da insanı tüketerek iki yanı keskin bir bıçağa dönmüş haldedir. Diğer taraftan da günlük yaşamımızı teknolojiden bağımsız sürdürmek zordur (Martı, 2018). Örneğin geçmişte arkadaşlarla birlikte zaman ve mekân birlikteliğini gerektiren ortamlardaki gerçek etkinlikler olan oyunlar, bugün kimi zaman evlerde kimi zaman internet kafelerde bilgisayar başında oynanan sanal etkinlikler haline dönmüştür (Horzum, 2011). Hayatta buna benzer birçok alışkanlığın gün geçtikçe bağımlılık hâlini

alması, söz konusu süreçte de içinde bulunulan çağın öncelikli sorunlarından birini oluşturan teknoloji bağımlılığını meydana getirmektedir (Ertemel ve Aydın, 2018).

2.3. Değer ve bağımlılık ile ilgili araştırmalar

2.3.1. Değer yönelimleri ile ilgili araştırmalar

Yapıcıkardeşler (2007), çalışmasında; İstanbul ili, Anadolu Yakası'nda ilk ve ortaöğretim eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin değer yönelimleri ile iş tatmini arasındaki ilişkinin saptanmasını amaçlamıştır. Tarama modelinde gerçekleştirilen bu araştırmada veriler ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde görev yapan 325 öğretmenden toplanmıştır. Veriler araştırmacı tarafından geliştirilen anket formu ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin değer yönelimlerinin önem sırasına istatistiksel dağılımına bakılmış ve öğretmenlerin tercihleri arasında ciddi farklılıklar olmadığı bulunmuştur. Buna ek olarak öğretmenlerin en çok tercih ettikleri değer evrensellik, en önemsiz bulunan değer ise güç olduğu belirlenmiştir.

Dilmaç, Bozgeyikli ve Çıkılı (2008), çalışmasında; eğitim fakültesinde öğrenimine devam etmekte olan öğretmen adaylarının değer algılarını farklı değişkenler açısından incelemiştir. İlişkisel tarama modelinde gerçekleştirilen bu çalışmada veriler, Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde 2007–2008 öğretim yılında öğrenim görmekte olan 423'ü erkek, 214'ü kadın olan 637 öğretmen adayından kişisel bilgi formu ve Schwartz Değerler Listesi kullanılarak toplanmıştır. Araştırmada özyönelim, güç ve evrensellik değerleri için cinsiyetler arası farklılık tespit edilmiştir.

Uncu (2008), çalışmasında; İstanbul ilinde, ilköğretim ve ortaöğretim kademesindeki eğitim kurumlarındaki eğitimcilerin ve eğitim yöneticilerinin değer yönelimlerinin çok boyutlu incelemesini gerçekleştirmiştir. Tarama modelinde gerçekleştirilen bu araştırmada veriler, İstanbul ilinde görev yapmakta olan 465 okul yöneticisi ile sınıf ve branş öğretmeninden Schwartz Değerler Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda öğretmen ve yöneticilerin cinsiyet değişkeni için; hazcılık, başarı, evrensellik, özyönetim, güvenlik, yardımseverlik alt boyutlarının kadınlar lehine anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında çalışmada öğretmen ve yöneticilerin yaş değişkeni için; evrensellik, başarı, uyum, yardımseverlik alt boyutlarında 31-35 yaşlarında anlamlı bulunduğu ve öğretmen ile yöneticilerin branş değişkeni için; uyarılma alt boyutunda sınıf öğretmenlerinin lehine anlamlı bulunduğu belirlenmiştir.

Fidan (2009), çalışmasında öğretmen adaylarının değer öğretimi hakkındaki düşüncelerini belirlemeyi amaçlamıştır. Tarama modelinde gerçekleştirilen bu araştırmada veriler, Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğrenimlerine devam etmekte olan 206 Sınıf Öğretmenliği ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümü öğrencisinden değer öğretimine ilişkin görüşler ölçeği ve değer öğretiminde kullanılan etkinlikler ile elde edilmiştir. Araştırmada değer öğretiminin bilgi kadar önemli olduğu, değer öğretimi için en önemli şeyin değerleri yaşamak olduğu, nerede, ne konuda sorunlar yaşandığı ve bireylerin değere verdikleri anlamların farklı olduğu, medyanın değer öğretiminde okulun ve öğrenmenin etkisini azalttığı, derslerin yapısının bilgi temelli olduğu katılımcıların çoğunluğu tarafından ifade edildiği belirtilmiştir.

Yalmanlı (2009), çalışmasında; farklı değişkenler açısından öğretmen adaylarının değer yönelimlerini incelemeyi amaçlamıştır. Tarama modelinde gerçekleştirilen bu araştırmada veriler, 2008–2009 eğitim-öğretim yılında Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Ereğli Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği bölümünde eğitimlerine devam eden 337 öğretmen adayından Ekonomik Düzey Belirleme Ölçeği ve Portre Değerler Anketi aracılığı ile toplanmıştır. Katılımcıların değer yönelimleri, sosyo-ekonomik düzey, cinsiyet, annelerinin herhangi bir işte çalışıp çalışmama durumu, ailede kaçınıcı çocuk olduklarına ve hangi sınıf seviyesinde öğrenimlerine devam ettiklerine göre incelenmiştir. Araştırmada öğretmen adaylarının güç değerine en yüksek, güvenlik değerine en düşük önem atfettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Cinsiyet değişkenine göre; evrensellik, yardımseverlik ve yaşamdan haz alma değerinde, sosyo-ekonomik durum değişkenine göre; uyarılım ve yaşamdan haz alma değerlerinde, sınıf düzeyi değişkenine göre; geleneksellik, uyarılım ve yardımseverlik değerlerinde anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Annelerinin bir işte çalışma durumları değişkenine göre katılımcıların değer yönelimlerinde anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Gedik (2010), çalışmasında; sınıf öğretmenlerinin değer yönelimlerinin tespit edilip, öğrencilere aktarmak istedikleri değerlerin ne olduğunu farklı değişkenlerle ortaya koymayı amaçlamıştır. Tarama modelinde gerçekleştirilen bu araştırmada veriler 295 Sınıf Öğretmeninden Portre Değerler Anketi ve Öğretmenin Öğrencilerine Aktarmak İstedikleri Değerler Anketi ile toplanmıştır. Araştırmada katılımcıların en yüksek önemi evrensellik değerine, en düşük önemi ise güç değerine verdikleri belirlenmiştir. Araştırmacı çalışmasında katılımcıların değer yönelimlerine ilişkin medeni durum değişkenine göre, uyma ve başarı değerlerinde; çocuk sahibi olma durumu değişkenine göre başarı değerinde anlamlı farklılık olduğunu tespit etmiştir. Bunun yanında; yetişirken ebeveynini kaybetme

durumu değişkenine göre evrensellik, yaşamdan haz alma, geleneksellik ve yardımseverlik; cinsiyet değişkenine göre; güvenlik ve yaşamdan haz alma; yaş değişkenine göre evrensellik, geleneksellik ve uyarılım değerlerinde anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca alışma sonucunda; görev yapılan okul türü, doğum yeri ve büyüdüğü aile türü değişkenlerine göre sınıf ğretmenlerinin değer yönelimlerinde herhangi bir farklılık görülmemiştir. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerince öğrencilere aktarılması en çok istenen değerin başarı, aktarılması istenmeyen değerin ise uyma olduğu grlmştir. Sınıf öğretmenlerince aktarılmak istenen değerlere ilişkin yaş değişkenine göre geleneksellik, uyarılım ve yardımseverlik; cinsiyet değişkenine göre evrensellik, başarı ve g; görev yapılan okul türü değişkenine göre öz-yönelim, g, evrensellik, güvenlik ve yardımseverlik; medeni durum değişkenine göre güvenlik ve güç, değerlerinde anlamlı farklılıkların olduğu belirlenmiştir.

Bulut (2012), çalışmasında; katılımcıların değer yönelimlerinin ortaya konularak çeşitli değişkenler açısından incelenmesini amaçlamıştır. Tarama modelinde gerçekleştirilen bu araştırmada veriler, eğitim fakültesinde farklı bölümlerde eğitimlerine devam eden 106 erkek, 326 kadın olmak üzere 432 ğretmen adayından kişisel bilgi ve değer ifade formları ile Schwartz Değerler Listesi aracılığıyla nitel ve nicel veri toplama araçları kullanılarak elde edilmiştir. Araştırma sonucunda ğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine göre değer yönelimlerinin, uyarılım, iyilikseverlik, güvenlik ve uyma alt boyutlarında farklılık gösterdiği, erkek ğretmen adaylarının uyarılım değeri yönelimlerinin kadın ğretmen adaylarının uyarılım değeri yönelimlerinden daha yüksek olduğu, kadın ğretmen adaylarının güvenlik, uyma ve iyilikseverlik değer yönelimlerinin erkek ğretmen adaylarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Yapıcı, Kutlu ve Bilican (2012), çalışmasında; toplumsal değerleri belirlemede önemli role sahip ğretmen adaylarının eğitimlerine devam ettikleri süreçte bireysel değer yargılarına ilişkin değişim süreci ve eğitimlerine devam ettikleri bölümün bu değişimdeki etkisini belirlemeyi amaçlamışlardır. Tarama modelinde, betimsel türde gerçekleştirilen bu araştırmada veriler, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesinde eğitimlerine sürdürmekte olan ilk ve son sınıf öğrencilerinden 708 ğretmen adayından kesit alma yaklaşımıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ğretmenliği iyilikseverlik, geleneksellik ve evrenselliğe; İngilizce ğretmenliği hazcılığa; Fen ve Teknoloji ğretmenliği uyarılım, başarı ve gce en çok değer veren bölümler olarak tespit edilmiştir. Zaman içindeki değişimlere bakıldığında, Resim-İş ğretmenliğinde dindarlığa; Felsefe

Grubu Öğretmenliğinde ise iyilikseverlik, güvenlik, uyma ve başarıya verilen değer azalmıştır. İngilizce Öğretmenliğinde hazcılığa verilen önem artarken; iyilikseverlik, başarı, uyma, dindarlık ve güvenliğe verilen önem azalmıştır. Bilgisayar Öğretmenliğinde özyönelime; Sınıf Öğretmenliğinde evrenselliğe; Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi'nde uyma, iyilikseverlik ve özyönelim değerlerine verilen değer artmıştır. Bir başka deyişle, bireysel ve toplumsal değerler bazı bölümlerde artarken, bazı bölümlerde ise anlamlı şekilde azaldığı belirlenmiştir.

Balay ve Kaya (2014), çalışmalarında; eğitim fakültesinde eğitimlerine devam etmekte olan öğretmen adaylarının ahlaki değer yönelimlerini betimleyerek farklı değişkenlere göre incelemeyi amaçlamıştır. Betimsel-ilişkisel tarama modelinde gerçekleştirilen bu araştırmada veriler, Harran Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde Güzel Sanatlar Resim-İş ve Müzik Öğretmenliği, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği ile İlköğretim Sınıf Öğretmenliği bölümlerinde eğitimlerine devam eden 242 öğretmen adayından Moral Erdemler Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda katılımcıların ahlaki değer yönelimlerinin sadakat, adalet ve saygı boyutlarında düşük; dürüstlük, cesaret, güven ve zarafet boyutlarında ise orta düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Keleş (2016), araştırmasında, sınıf öğretmenlerinin değer yönelimleri ve öğrenen okul algıları açısından belirlenen demografik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemeyi ve sınıf öğretmenlerinin öğrenen okul algıları ile değer yönelimleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırma tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. 2015-2016 eğitim öğretim yılında Malatya ili Doğanşehir ilçesinde görev yapan sınıf öğretmenlerinin araştırma evrenini oluşturduğu bu çalışmada veriler; Öğrenen Okul Ölçeği ve Portre Değerler Ölçeği aracılığı ile elde edilmiş ve katılımcıların öğrenen okul algıları ile değer yönelimleri demografik değişkenlere göre incelenmiştir. Araştırma sonucunda katılımcıların evrensellik değerine en yüksek önemi, güç değerine ise en düşük önemi verdikleri tespit edilmiştir. Değer yönelimlerinde hizmet içi eğitim çalışmalarına katılma değişkenine göre güç; medeni durum değişkenine göre öz yönelim, uyarılım ve hazcılık; cinsiyet değişkenine göre uyarılım, hazcılık, güvenlik ve evrensellik boyutlarında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Ayrıca hizmet yılı değişkenine göre uyarılım, hazcılık, geleneksellik, yardımseverlik, güvenlik ve uyma; yaş değişkenine göre geleneksellik, uyarılım ve güç; okulun önemli bir bireyi olma değişkenine göre yardımseverlik, başarı, güvenlik ve uyma; mesleki yayınları takip etme değişkenine göre uyarılım ve güç boyutlarında anlamlı farklılıklar ortaya çıktığı görülmüştür. Öğrenen Okul

Ölçeği alt boyutları ile Portre Değerler Ölçeği'nin öz yönelim, uyma, hazcılık, yardımseverlik, geleneksellik, güvenlik ve evrensellik alt boyutları arasında bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda sınıf öğretmenlerinin öğrenen okul algıları ile değer yönelimleri arasında anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir.

Taşkın (2016), çalışmasında; öğretmen adaylarının değer yönelimlerini ve akademik motivasyon düzeylerini tespit etmeyi, değer yönelimleri ve akademik motivasyon düzeylerini farklı değişkenlere göre incelemeyi amaçlamıştır. İlişkisel tarama modelinde gerçekleştirilen bu araştırmada veriler, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde 1 ve 4. Sınıfta öğrenim göre 868 öğretmen adayından Schwartz Değerler Ölçeği ve Akademik Motivasyon Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının değer yönelimlerinin yüksek düzeyde olduğu, akademik motivasyon düzeylerinin orta düzeyde olduğu görülmüştür. Öğretmen adaylarının değer yönelim ortalamalarının bölüm, cinsiyet, baba çalışma durumu, anne eğitim durumu değişkenleri açısından anlamlı farklılık gösterdiği ve öğretmen adaylarının değer yönelim ortalamalarının üniversite tercih nedeni, sınıf, anne çalışma durumu, baba eğitim durumu, mezun olunan lise türü değişkenleri arasında anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Coşkun (2017), çalışmasında; din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmen adaylarının değer yönelimlerinin tespitini farklı değişkenler açısından incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma verileri 2015–2016 öğretim yılında farklı üniversitelerin ilahiyat ve DKAB bölümlerinde eğitimlerine devam eden 450 öğretmen adayından araştırmacı tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu ve Değerler Listesi aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin cinsiyete göre değer yönelimlerinin; uyarılım, hazcılık ve başarı değerlerinde kadın öğretmen adayları lehine anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Öğrencilerin değer eğilimleri ve sınıf düzeyleri arasındaki ilişkinin; güvenlik, gelenek ve evrenselcilik değerlerinde elde edilen puanların, üçüncü sınıfta eğitimlerine devam eden öğrenciler lehine anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Katılımcıların eğitimlerine devam ettikleri lisans programının değer yönelimlerini anlamlı şekilde farklılaştırmadığı görülmüştür.

Özcan ve Erol (2017), çalışmasında üniversitelerde eğitimlerine devam eden öğrencilerin değer yönelimlerini belirleyerek, dindarlık-değer ilişkisi ve değer yönelimleri ile demografik değişkenler arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlamıştır. Hazır bilgiden yararlanma tekniği ve ilişkisel tarama yöntemine uygun olarak anket tekniği ile gerçekleştirilen bu çalışmada veriler, Karabük Üniversitesi'nin farklı bölümlerinde eğitimlerine devam eden 300 kişiden kişisel bilgi anketi, Dinin Etkisini Hissetme Ölçeği ve Schwartz Değerler Ölçeği ile

toplanmıştır. Araştırma sonucunda katılımcıların değer yönelimlerinin genel olarak toplumsal değerlere dönük olduğu, bireysel değerlere ise daha az önem atfedildiği belirlenmiştir. Dinin etkisini hissetme ve değerler arasındaki ilişki incelendiğinde ise yeniliğe açıklık değerleriyle negatif, muhafazakârlık değerleriyle ise pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. İlahiyat fakültesinde öğrenimlerine devam etmekte olan öğrencilerin muhafazakârlık ve kendini aşma değer gruplarında diğer değer gruplarına göre fazla puan aldığı belirlenen araştırmada, kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre toplumsal değerlere bireysel değerlere göre fazla önem verdikleri tespit edilmiştir. Bununla birlikte demografik değişkenler ve değerler arasındaki ilişki açısından köyde yaşayan ve annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin dindarlık değerine verdikleri önemin anlamlı bir şekilde daha yüksek olması dikkat çeken bir başka husus olarak belirlenmiştir.

Yazar, Özekinci ve Lala (2017), çalışmasında; okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin değerler eğitimi kavramına yönelik metafor algılarını tespit etmeyi amaçlamıştır. Temel nitel araştırma deseni ile gerçekleştirilen bu araştırmada veriler, 2016-2017 eğitim- öğretim yılında Diyarbakır İlinde görev yapmakta olan 56'sı okul yöneticisi ve 235'i öğretmen olmak üzere 291 katılımcıdan “Değerler eğitimi.....gibidir. Çünkü.....” ifadesini tamamlamaları yoluyla elde edilmiştir. Araştırmada değerler eğitimi kavramına yönelik okul yöneticilerinin 56, öğretmenlerin ise 235 metafor ürettiği belirtilmiştir. Okul yöneticilerinin en çok “ahlak”, öğretmenlerin ise “yapıtaşı” metaforunu kullanmayı tercih ettiklerinin görüldüğü ve metaforların ortak özellikleri dikkate alınarak yöneticilerin ürettikleri metaforların 5 kategoride, öğretmenler ait olanların ise 15 kategoride toplandığı belirtilmiştir.

Aydın, İşlek, Aktaş ve Peker (2020), çalışmalarında; öğretmen adaylarının sahip oldukları ve okullarda öğretilmesini istedikleri değerlerin belirlenmesini amaçlamıştır. Betimsel tarama modelinde gerçekleştirilen bu araştırmada veriler, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören 265'i kadın, 67'si erkek olmak üzere toplam 332 öğretmen adayından Kişisel Bilgi Formu ve Portre Değerler Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının yüksek düzeyde değer algısına sahip oldukları belirlenmiştir. Sahip olunan değerlerin cinsiyete göre; ölçek genelinde ve güç, başarı, uyarılma, öz yönelim, evrenselcilik, geleneksellik, uyma ve güvenlik boyutlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ancak hazcılık alt boyutunda; kadın öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarından daha yüksek değere sahip oldukları görülmüştür. Yine öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölümlere göre; güç, uyarılma,

iyilikseverlik boyutlarında arında anlamlı farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır. Ancak ölçek genelinde ve başarı, hazcılık, öz yönelim, evrenselcilik, geleneksellik, uyma ve güvenlik boyutlarında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının okullarda geliştirilmesini istedikleri değerlere bakıldığında; sadece geleneksellik boyutunda anlamlı farklılık olduğu, ölçek genelinde ve diğer boyutlarda anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bilimsel değerlerin geliştirilmesine inanan öğretmen adayları, demokratik değerlerin geliştirilmesine inananlardan daha olumlu görüşe sahip oldukları belirlenmiştir.

Koyuncu (2020), çalışmasında; öğretmenlik bölümü ve spor yöneticiliği bölümünde öğrenim gören öğrencilerin değer yönelimlerini yaş, bölüm, cinsiyet ve anne-baba eğitim durumları değişkenlerine göre anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeyi amaçlamıştır. Bilimsel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli kullanılan bu çalışmada veriler, 2018-2019 eğitim öğretim döneminde Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi beden eğitimi ve spor yüksekokulunda aktif olarak öğrenim görmekte olan 285 öğrenciden bireysel değerlendirme envanteri ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda cinsiyet ve bölüm değişkenlerinde bireysel değerler yönelimleri alt boyutlarında gruplar arası anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir.

Literatür incelendiğinde yapılan çalışmalar genellikle öğretmenler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmalarda değer yönelimlerinde çoğunlukla evrenselcilik ve güç değerlerinde ayrışmaya gidildiği görülmektedir.

2.3.2. Madde bağımlılığı ile ilgili araştırmalar

Çelik (2006), çalışmasında; Elazığ il merkezinde çalışan ortaöğretim öğretmenlerinin madde kullanımı ve bağımlılığı ile mücadelede rollerinin ve öneminin incelenmesini amaçlamıştır. Betimsel tarama modelinde gerçekleştirilen bu çalışmada veriler araştırmacı tarafından geliştirilen madde bağımlılığı ile mücadele ölçeği aracılığıyla Elazığ il merkezinde 23 lisede görev yapmakta olan 671 öğretmenden elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin mücadele alt boyutuna ilişkin görüşleri arasında okul türü değişkenine göre anlamlı farklılık belirlenmekle birlikte, eğitim düzeyi, cinsiyet, yaş ve mesleki kıdem değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Öğretmenlerin alışkanlık alt boyutuna ilişkin görüşleri arasında mesleki kıdemi değişkenine göre anlamlı farklılık belirlenmekle birlikte, okul türü, cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Sorumluluk, eğitim ve risk alt boyutuna ilişkin öğretmen görüşleri arasında okul türü,

cinsiyet, mesleki kıdem, yaş ve eğitim düzeyi değişkenlerine göre anlamlı farklılık bulunmadığı görülmüştür.

Özdemir (2011), araştırmasında; Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi birinci sınıf öğrencilerinin madde bağımlılığına yönelik görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Betimleme modelinde gerçekleştirilen bu çalışmada veriler Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi birinci sınıf öğrencilerinden tesadüfi yöntemle seçilen 2035 öğrenci üzerinden araştırmacı tarafından oluşturulan anket aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öğrenciler başlıca madde bağımlısı olma nedenlerinin arkadaşlardan ve sosyal çevreden kaynaklandığını düşündüğü ve katılımcıların bağımlılık yapan maddelerin zararlarını bildiklerinden dolayı madde bağımlısı olmadıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin, maddenin her yönüyle zararlarına ilişkin farkındalıkları yüksek çıkmıştır. Erkek öğretmen adaylarının kadın öğretmen adaylarına göre madde bağımlılığına karşı farkındalıklarının yüksek olduğu görülmüştür. Aile içi ilişkilerin madde bağımlılığının önlenmesi noktasında en önemli etkenler arasında yer aldığı ve ailesi ile birlikte yaşam süren öğretmen adaylarının uyuşturucu maddelerin zararlarına yönelik farkındalıklarının özel yurttan yaşam süren öğretmen adaylarına göre fazla olduğu belirlenmiştir.

Sırakaya ve Seferoğlu (2013), çalışmasında; öğretmen adaylarının problemli internet kullanım düzeylerinin ortaya konmasını ve ayrıca bu kullanım durumlarının demografik özelliklere göre incelenmesini amaçlamıştır. Ahi Evran Üniversitesinde 2009 - 2010 öğretim yılında eğitimlerine devam eden 226 ikinci sınıf öğrencisinin katıldığı çalışmada veriler Problemli İnternet Kullanımı Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu ile toplanmıştır. Araştırmada bilgisayar sahibi olanların olmayanlara göre, erkek öğretmen adaylarının kadınlara göre problemli internet kullanımı noktasında daha fazla yatkınlık gösterdikleri tespit edilmiştir. Öğretmen adayları arasında günlük internet kullanım süresine göre anlamlı farklılıklar tespit edilirken, interneti kullanmaya başladığı süre yönünden anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir.

Çınar (2019), çalışmasında lisede eğitimlerine devam eden öğrencilerin ilk olarak önem verdikleri değerlerin hangileri olduğunu ve bağımlılık profillerinin tespit edilmesini amaçlamıştır. Nitel ve nicel veri toplama tekniklerinden yararlanılan bu çalışmada nicel veriler, anket aracılığıyla çeşitli liselerde eğitimlerine devam etmekte olan 505 öğrenciden, nitel veriler ise yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla 7 öğrenciden elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öğrenciler, toplumun geleceği için sağlıklı, duyarlı ve bilinçli bir gençlik yetiştirilmesi gerekliliğine inanmakla birlikte içinde bulundukları neslin bunun

bilincinde olmadığını ve bunun için çaba sarf etmediğini düşünmektedir. Öğrencilerin değer yönelimlerinde bireyselleşme ve dünyevileşmenin yoğun bir şekilde etkili olduğu belirlenmiştir. Şöhret sahibi olmak, zengin olmak ve özgür olmak gibi tercihleri ilk sıralarda kendisine yer bulurken; manevi değerlerin son sıralarda yer aldığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin önemli bir kısmı sigara ve alkol ile tanıştığı ve kötü alışkanlıklara başlama nedenleri arasında arkadaş ortamının ve özentinin ilk sıralarda yer aldığı tespit edilmiştir.

Literatür incelendiğinde yapılan çalışmalarda madde bağımlılığına yönelik farkındalığı yüksek olan bireylerin madde kullanımlarının düşük olduğu görülmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmanın yönteminin açıklandığı bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanma süreci, verilerin analizi ve yorumlanmasına yönelik bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın modeli

Bu araştırmada öğretmen adaylarının madde bağımlılıkları ile değer yönelimlerinin arasındaki ilişki incelendiğinden, araştırma ilişkisel tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Karakaya (2014), sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda sıklıkla tercih edilen tarama araştırmalarını, geniş gruplarda gerçekleştirilen gruptaki kişilerin bir olguya ya da olaya ilişkin tutumlarına, görüşlerine başvurulduğu, olgu ve olayların tasvir edilmeye çalışıldığı araştırmalar şeklinde ifade ederek araştırmacıların tarama modelinde mevcut durumun detaylı olarak betimlenmeye ve duruma yönelik detaylı bilgi verilmeye çalışıldığını belirtmiştir. İlişkisel tarama modelleri, iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkinin varlığını ve derecesini belirlemeyi sağlayan modellerdir (Karasar, 2015).

3.2. Evren ve örneklem

Araştırmanın evrenini Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde 2019 – 2020 eğitim öğretim yılında öğrenimlerine devam eden öğretmen adayları oluşturmaktadır. Araştırmanın evreninden tesadüfi örneklem yöntemiyle Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde 2019–2020 eğitim öğretim yılında öğrenimlerine dördüncü sınıfta devam eden 281 öğretmen adayı seçilmiştir. Tesadüfi örneklem, belirlenen evrenden kişinin ya da öğenin rastgele seçilmesidir. Böylelikle seçme işlemi olasılıklı olduğu için her kişiye ve öğeye eşit şans verilmiş olur (Uzun, 2014).

Tablo 1

Katılımcıların Demografik Özelliklerine Ait İstatistikî Bilgiler

Değişkenler	Alt Kategoriler	f	%
Cinsiyet	Kadın	197	70.1
	Erkek	84	29.9
Yaş	18-23	202	71.9
	24-28	57	20.3
	29-33	17	6.0
	34-38	4	1.4
	39+	1	0.4
Bölüm	Sınıf Eğitimi	58	20.6
	Özel Eğitim	54	19.2
	Türkçe Eğitimi	43	15.3
	Sosyal Bilgiler	38	13.5
	Fen Bilgisi	27	9.6
	Okul Öncesi	25	8.9
	Matematik	22	7.8
	Rehberlik	13	4.6
	Yabancı Dil	1	0.4

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmen adaylarının %70.1'i (197) kadın, %29.9'u (84) erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların %71.9'unun (202) 18-23, %20.3'ünün (57) 24-28, %6.0'sının (17) 29-33, %1.4'ünün (4) 34-38, %0.4'ünün (1) 39+ yaş aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcılardan %20.6'sı (58) sınıf eğitimi bölümünde, %19.2'si (54) özel eğitim bölümünde, %15.3'ü (43) Türkçe eğitimi bölümünde, %13.5'i (38) sosyal bilgiler bölümünde, %9.6'sı (27) fen bilgisi eğitimi bölümünde, %8.9'u (25) okul öncesi bölümünde, %7.8'i (22) matematik eğitimi bölümünde, %4.6'sı (13) rehberlik ve psikolojik danışmanlık bölümünde, %0.4'ü (1) yabancı dil bölümünde öğrenim görmektedir.

3.3. Veri toplama araçları

Veriler katılımcıların demografik bilgilerine ve madde bağımlılıklarına ait bilgileri içeren ve araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu (Ek 1) ve Schwartz ve arkadaşları

tarafından geliştirilen ülkemizde ise Demirutku ve Sümer (2010) tarafından Türkçe'ye uyarlanan 6'lı likert tipinde hazırlanan Portre Değerler Anketi (Ek 2) aracılığı ile toplanmıştır.

Portre Değerler Anketi farklı numaralardaki ifadelerle uyarılım, başarı, güç, hazcılık, özyönelim, güvenlik, evrenselcilik, geleneksellik, iyilikseverlik ve uyma olmak üzere 10 alt boyutta değer yönelimlerini ölçmektedir. Demirutku ve Sümer (2010), Portre Değerler Anketi maddelerinin oluşturduğu değer tipi ölçeklerine yönelik Cronbach alfa ve test-tekrar test güvenirlik katsayılarını hesaplamıştır. Bu çalışmada da ölçek güvenirliliği için Cronbach alfa katsayısına bakılmış ve Cronbach alfa değerinin .845 olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen Cronbach alfa değeri $0.80 \leq \alpha < 1.00$ olduğu için bir bütün olarak yüksek derecede güvenilir olduğu ifade edilebilir. Nitekim Kayış (2009), Cronbach alfa katsayısına göre ölçekleri $0.00 \leq \alpha < 0.40$ için güvenilir değil, $0.40 \leq \alpha < 0.60$ için ölçeğin güvenirliliği düşük, $0.60 \leq \alpha < 0.80$ için ölçek oldukça güvenilir, $0.80 \leq \alpha < 1.00$ için ölçek yüksek derecede güvenilir olarak yorumlamıştır.

Çalışmada ankette yer alan her bir değer tipi için de Cronbach alfa güvenirlik katsayısına bakılarak Demirutku ve Sümer (2010) tarafından yapılan çalışma ile karşılaştırılmıştır.

Tablo 2

Güvenirlik Katsayıları

Değer Tipi	Madde Numaraları	İç Tutarlık Katsayısı		Test-Tekrar Test	Çalışmanın Cronbach Alfa Değeri
		İlk Uygulama	İkinci Uygulama		
Güç	2,17,39	.71	.77	.81	0.60
Başarı	4,13,24,32	.82	.84	.81	0.79
Hazcılık	10,26,37	.78	.81	.77	0.69
Uyarılım	6,15,30	.58	.61	.70	0.57
Özyönelim	1,11,22,34	.56	.65	.65	0.47
Evrenselcilik	3,8,19,23,29,40	.79	.79	.72	0.70
İyilikseverlik	12,18,27,33	.59	.69	.66	0.53
Geleneksellik	9,20,25,38	.61	.63	.82	0.55
Uyma	7,16,28,36	.75	.77	.75	0.64

Güvenlik	5,14,21,31,35	.62	.71	.80	0.58
----------	---------------	-----	-----	-----	------

Tablo 2 incelendiğinde değerin alt boyutu olarak 10 değer tipi ele alınmış ve her değer tipi için karışık şekilde ifadeler maddeler belirtilmiştir. Güç için 2, 17, 39; başarı için 4, 13, 24, 32; hazcılık için 10, 26, 37; uyarılım için 6, 15, 30; özyönelim için 1, 11, 22, 34; evrenselcilik için 3, 8, 19, 23, 29, 40; iyilikseverlik için 12, 18, 27, 33; geleneksellik için 9, 20, 25, 38; uyma için 7, 16, 28, 36; güvenlik için 5, 14, 21, 31, 35 numaralı maddelerin Portre Değerler Anketi'nde yer aldığı belirlenmiştir. Demirutku ve Sümer (2010) tarafından yapılan çalışmada iç tutarlık katsayısını bulmaya yönelik iki uygulama yapılmıştır. Yapılan ilk uygulamada güç için .71, başarı için .82, hazcılık için .78, uyarılım için .58, özyönelim için .56, evrenselcilik için .79, iyilikseverlik için .59, geleneksellik için .61, uyma için .75, güvenlik için .62 değerleri bulunmakla beraber; ikinci uygulamada güç için .77, başarı için .84, hazcılık için .81, uyarılım için .61, özyönelim için .65, evrenselcilik için .79, iyilikseverlik için .69, uyma için .77, geleneksellik için .63, güvenlik için .71 değerleri bulunmuştur. Ayrıca test-tekrar test sonucunda güç için .81, hazcılık için .77, başarı için .81, uyarılım için .70, özyönelim için .65, evrenselcilik için .72, geleneksellik için .82, iyilikseverlik için .66, güvenlik için .80, uyma için .75 değerleri bulunmuştur. Araştırmacı tarafından yapılan bu çalışmada ise güç için 0.60, başarı için 0.79, hazcılık için 0.69, uyarılım için 0.57, özyönelim için 0.47, evrenselcilik için 0.70, iyilikseverlik için 0.53, geleneksellik için 0.55, uyma için 0.64, güvenlik için 0.58 Cronbach Alfa değerleri bulunmuştur.

Bu çalışmada bulunan özellikle de özyönelim, uyarılım, iyilikseverlik, güvenlik ve geleneksellik değer tiplerine ait Cronbach Alfa değerleri düşük çıkmıştır. Nitekim Demirutku ve Sümer (2010) da yapmış olduğu çalışmada güvenilirlik analizleri ile Portre Değerler Anketi'nin kendi içinde olduğu gibi zaman içinde de tutarlı ölçümler yapabildiğini belirtmekle beraber, özyönelim, uyarılım, iyilikseverlik, güvenlik ve geleneksellik değerlerini ölçen ölçeklerin genelde .70'in altında güvenilirlik katsayıları gösterdiğini ve alt ölçekleri az sayıda maddenin oluşturduğu göz önünde bulundurulduğunda tespit edilen Cronbach Alfa içtutarlık katsayılarının kabul edilir düzeyde olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda çalışmamızın güvenilirliğinin alanyazındaki duruma paralellik gösterdiği söylenebilir.

3.4. Veri toplama süreci

Portre Değerler Anketi'nin araştırmada kullanılabilmesi amacıyla Kürşad Demirutku ile e-mail aracılığıyla görüşülmüş ve izin alınmıştır (Ek 3). Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü'nden alınan etik kurulu izni (Ek 4) ve Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanlığı'ndan alınan yazılı izin doğrultusunda (Ek 5) 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar yarıyılında öğretmen adaylarına araştırmacının bizzat kendisi tarafından anket uygulaması gerçekleştirilerek veriler toplanmıştır.

3.5. Verilerin analizi

Verilerin analizinde 40 maddeden oluşan Portre Değerler Anketi'ni 6'lı likert tipinde olması nedeniyle öğretmen adaylarının görüşleri, öğretmen adaylarının ölçeğe katılma durumları göz önünde bulundurularak; 1-6 puan arasında olmak üzere istatistik programı aracılığı ile analiz edilmiştir.

Öğretmen adaylarının değer yönelimlerini ortaya koymak için katılımcıların görüşlerinin alındığı ölçeğin değerlendirilme aşamasında öncelikle verilerin normal dağılım gösterip göstermediğine bakılması amacıyla Portre Değerler Anketi'nde yer alan değer tipleri için basıklık ve çarpıklık katsayıları incelenerek test edilmiştir.

Tablo 3

Değer Tipine Göre Normallik Testi Değerleri

Portre Değerler Anketi		
	Skewness	Kurtosis
Güç	-.372	-.031
Başarı	-.407	-.268
Hazcılık	-.640	-.267
Uyarılım	-.556	.344
Özyönelim	-.954	1.636
Evrenselcilik	-.797	.060
İyilikseverlik	-.709	.653
Geleneksellik	-.872	1.122
Uyma	-1.196	1.318
Güvenlik	-.894	.630

Tablo 3'te Portre Değerler Anketi'nde yer alan değer tiplerinin normallik testlerinden elde edilen basıklık ve çarpıklık puanları -2, +2 arasında olduğundan bu değerlerin normal dağılıma uygun olduğu söylenebilir (George ve Mallery, 2003). Bu nedenle veri analizinde değer tipleri için parametrik testler kullanılmıştır.

Bu kapsamda araştırma problemi için t-testi gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra birinci ve üçüncü alt problemler için frekans (f), yüzde (%), aritmetik ortalama ($\bar{X}$) ve standart sapma (ss) değerleri belirlenmiştir. İkinci alt problem için kategorik iki değişken olması nedeniyle kay-kare testi yapılmıştır. Dördüncü alt problem için t-testi yapılmıştır.

Araştırmada veriler toplanırken yaş, bağımlılık durumları ve bölüm değişkenleri için farklı kategoriler oluşturulmuştur. Verilerin analizinde yaş değişkenine göre bireylerin değer yönelimleri analiz edilirken için üniversite çağı ve iş hayatına atılma yaşı baz alınarak 18-23 yaş (202 kişi) ile 24+ yaş (79 kişi) şeklinde gruplamaya gidilmiştir. Bölüm değişkenine göre bağımlılık türleri ve değer yönelimleri analiz edilirken öğretmen adaylarının bölümlerinin sorumluluğundaki sınıf ve öğrenci sayıları göz önünde bulundurulmuştur. Bu kapsamda sınıf öğretmenliği, özel eğitim öğretmenliği ve okul öncesi öğretmenliği bölümünde okuyan öğretmen adayları tek bir sınıfta derse giren öğretmenler (137 kişi) ve Türkçe eğitimi, sosyal bilgiler, fen bilgisi, matematik, rehberlik ve yabancı dil öğretmenliği bölümünde okuyan öğretmen adayları branş öğretmenleri (144 kişi) olmak üzere iki kategoride gruplandırılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt problemleri ile araştırma problemine ilişkin elde edilen verilerin istatistiksel çözümlemesi sonucunda ortaya çıkan bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Öğretmen adaylarının madde bağımlılıkları ne durumdadır?

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların madde bağımlılıklarına ilişkin bulgular Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4

Öğretmen Adaylarının Madde Bağımlılıklarına İlişkin Betimsel İstatistik Tablosu

Bağımlılık Türü	Kullanım Durumu	f	%
Sigara ve Tütün Bağımlılığı	Evet	59	21
	Hayır	222	79
Alkol Bağımlılığı	Evet	7	2.5
	Hayır	274	97.5
Madde Bağımlılığı	Evet	2	.7
	Hayır	279	99.3
Kumar Bağımlılığı	Evet	5	1.8
	Hayır	276	98.2
Teknoloji Bağımlılığı	Evet	77	27.4
	Hayır	204	72.6
Hiçbiri	Evet	164	58.4
	Hayır	117	41.6

Tablo 4’e göre, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının %21’inin (59) sigara ve tütün, %2.5’inin (7) alkol, %0.7’sinin (2) madde, %1.8’inin (5) kumar, %27.4’ünün (77) teknoloji bağımlılıklarının olduğu, %58.4’ünün (164) ise hiçbir bağımlılığının olmadığı görülmüştür.

Buna göre araştırmaya katılan öğretmen adaylarının %41.6'sının en az bir madde bağımlılıklarının olduğu söylenebilir.

4.2. Öğretmen adaylarının madde bağımlılıkları cinsiyet, yaş ve bölüm değişkenlerine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

İkinci alt problem kapsamında araştırmaya katılan öğretmen adaylarına ait madde bağımlılıklarının çeşitli değişkenler açısından (cinsiyet, yaş, bölüm) farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine göre sigara ve tütün bağımlılıklarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5

Öğretmen Adaylarının Sigara ve Tütün Bağımlılıklarının Cinsiyet Değişkenine Göre Kay-Kare Test Sonuçları

Cinsiyet		Sigara ve Tütün Bağımlılığı	
		Evet	Hayır
Kadın	N	21	176
	%	10.7	89.3
Erkek	N	38	46
	%	45.2	54.8

$$\chi^2 = 42.44 \quad sd=1 \quad p= .000 \quad p<.05$$

Tablo 5 incelendiğinde sigara-tütün bağımlılık oranlarının kadınlarda %10.7, erkeklerde %45.2 olduğu görülmektedir. Farklı cinsiyetteki öğretmen adaylarının sigara-tütün bağımlılıklarına ilişkin gözlenen bu farkın anlamlı olduğu bulunmuştur, $\chi^2(sd=1, n=281) = 42.44, p<.05$.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine göre alkol bağımlılıklarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6

Öğretmen Adaylarının Alkol Bağımlılıklarının Cinsiyet Değişkenine Göre Kay-Kare Test Sonuçları

Cinsiyet		Alkol Bağımlılığı	
		Evet	Hayır
Kadın	N	2	195
	%	1.0	99.0
Erkek	N	5	79
	%	6.0	94.0

(p değeri için Fisher's Exact Test alınmıştır. $p=.027$)

Tablo 6 incelendiğinde alkol bağımlılık oranlarının kadınlarda %1, erkeklerde %6 olduğu görülmektedir. Farklı cinsiyetteki öğretmen adaylarının alkol bağımlılıklarına ilişkin gözlenen bu farkın anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<.05$).

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine göre madde bağımlılıklarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7

Öğretmen Adaylarının Madde Bağımlılıklarının Cinsiyet Değişkenine Göre Kay-Kare Test Sonuçları

Cinsiyet		Madde Bağımlılığı	
		Evet	Hayır
Kadın	N	1	196
	%	0.5	99.5
Erkek	N	1	83
	%	1.2	98.8

(p değeri için Fisher's Exact Test alınmıştır. $p=.509$)

Tablo 7 incelendiğinde madde bağımlılığı oranlarının kadınlarda %0.5, erkeklerde %1.2 olduğu görülmektedir. Farklı cinsiyetteki öğretmen adaylarının madde bağımlılıklarına ilişkin gözlenen bu farkın anlamlı olmadığı bulunmuştur ($p>.05$).

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine göre kumar bağımlılığı durumunun anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8

Öğretmen Adaylarının Kumar Bağımlılıklarının Cinsiyet Değişkenine Göre Kay-Kare Test Sonuçları

Cinsiyet		Kumar Bağımlılığı	
		Evet	Hayır
Kadın	N	1	196
	%	0.5	99.5
Erkek	N	4	80
	%	4.8	95.2

(p değeri için Fisher’s Exact Test alınmıştır. $p=.029$)

Tablo 8 incelendiğinde kumar bağımlılığının kadınlarda %0.5, erkeklerde %4.8 olduğu görülmektedir. Farklı cinsiyetteki öğretmen adaylarının kumar bağımlılığına ilişkin gözlenen bu farkın anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<.05$).

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine göre teknoloji bağımlılıklarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 9’da yer almaktadır.

Tablo 9

Öğretmen Adaylarının Teknoloji Bağımlılıklarının Cinsiyet Değişkenine Göre Kay-Kare Test Sonuçları

Cinsiyet		Teknoloji Bağımlılığı	
		Evet	Hayır
Kadın	N	49	148
	%	24.9	75.1
Erkek	N	28	56
	%	33.3	66.7

$$X^2 = 2.11 \quad sd=1 \quad p= .145 \quad p>.05$$

Tablo 9 incelendiğinde teknoloji bağımlılık oranlarının kadınlarda %24.9, erkeklerde %33.3 olduğu görülmektedir. Farklı cinsiyetteki öğretmen adaylarının teknoloji bağımlılığına ilişkin gözlenen bu farkın anlamlı olmadığı görülmektedir, $X^2(sd=1, n=281) = 2.11, p>.05$.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine göre en az bir bağımlılıklarının olma durumunun anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 10'da yer almaktadır.

Tablo 10

Öğretmen Adaylarının En Az Bir Bağımlılıklarının Olma Durumlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Kay-Kare Test Sonuçları

Cinsiyet		En Az Bir Bağımlılık Olma Durumu	
		Evet	Hayır
Kadın	N	63	134
	%	32	68
Erkek	N	54	30
	%	64.3	35.7

$$X^2 = 25.29 \quad sd=1 \quad p= .000 \quad p<.05$$

Tablo 10 incelendiğinde kadınların %68'inin, erkeklerin %35.7'sinin herhangi bir madde bağımlılığının olmadığı görülmektedir. Farklı cinsiyetteki öğretmen adaylarının en az bir madde bağımlılıklarına ilişkin gözlenen bu farkın anlamlı olduğu bulunmuştur, $\chi^2(sd=1, n=281) = 25.29, p<.05$.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının yaş değişkenine göre sigara ve tütün bağımlılıklarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 11'de yer almaktadır.

Tablo 11

Öğretmen Adaylarının Sigara ve Tütün Bağımlılıklarının Yaş Değişkenine Göre Kay-Kare Test Sonuçları

Yaş	Sigara ve Tütün Bağımlılığı		
		Evet	Hayır
18-23 Yaş	N	36	166
	%	17.8	82.2
24+ Yaş	N	29.1	70.9
	%	16.6	62.4

$$\chi^2 = 4.36 \quad sd=1 \quad p= .037 \quad p<.05$$

Tablo 11 incelendiğinde sigara-tütün bağımlılığı oranlarının 18-23 yaş aralığında %17.8, 24+ yaş bireylerde %16.6 olduğu görülmektedir. Farklı yaş grubundaki öğretmen adaylarının sigara-tütün bağımlılıklarına ilişkin gözlenen bu farkın anlamlı olduğu bulunmuştur, $\chi^2(sd=1, n=281) = 4.36, p<.05$.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının yaş değişkenine göre alkol bağımlılıklarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 12'de yer almaktadır.

Tablo 12

Öğretmen Adaylarının Alkol Bağımlılıklarının Yaş Değişkenine Göre Kay-Kare Test Sonuçları

Yaş	Alkol Bağımlılığı	
	Evet	Hayır
18-23 Yaş	N 4	198
	% 2	98
24+ Yaş	N 3	76
	% 3.8	96.2

(p değeri için Fisher's Exact Test alınmıştır. $p=.406$)

Tablo 12 incelendiğinde alkol bağımlılığı oranlarının 18-23 yaş aralığındaki öğretmen adaylarında %2, 24+ yaş öğretmen adaylarında %3.8 olduğu görülmektedir. Yaş değişkenine öğretmen adaylarının alkol bağımlılığına ilişkin gözlenen bu farkın anlamlı olmadığı görülmektedir ($p>.05$).

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının yaş değişkenine göre madde bağımlılıklarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 13'te yer almaktadır.

Tablo 13

Öğretmen Adaylarının Madde Bağımlılıklarının Yaş Değişkenine Göre Kay-Kare Test Sonuçları

Yaş	Madde Bağımlılığı	
	Evet	Hayır
18-23 Yaş	N 1	201
	% 0.5	99.5
24+ Yaş	N 1	78
	% 1.3	98.7

(p değeri için Fisher's Exact Test alınmıştır. $p=.484$)

Tablo 13 incelendiğinde madde bağımlılığı oranlarının 18-23 yaş aralığındaki öğretmen adaylarında %0.5, 24+ yaş öğretmen adaylarında %1.3 olduğu görülmektedir. Yaş değişkenine öğretmen adaylarının madde bağımlılığına ilişkin gözlenen bu farkın anlamlı olmadığı görülmektedir ($p>.05$).

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının yaş değişkenine göre kumar bağımlılıklarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 14'te yer almaktadır.

Tablo 14

Öğretmen Adaylarının Kumar Bağımlılıklarının Yaş Değişkenine Göre Kay-Kare Test Sonuçları

Yaş	Kumar Bağımlılığı	
	Evet	Hayır
18-23 Yaş	N 4	198
	% 2	98
24+ Yaş	N 1	78
	% 1.3	98.7

(p değeri için Fisher's Exact Test alınmıştır. $p=1$)

Tablo 14 incelendiğinde kumar bağımlılığı oranlarının 18-23 yaş aralığındaki öğretmen adaylarında %2, 24+ yaş öğretmen adaylarında %1.3 olduğu görülmektedir. Yaş değişkenine öğretmen adaylarının kumar bağımlılığına ilişkin gözlenen bu farkın anlamlı olmadığı görülmektedir ($p>.05$).

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının yaş değişkenine göre teknoloji bağımlılıklarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 15'te yer almaktadır.

Tablo 15

Öğretmen Adaylarının Teknoloji Bağımlılıklarının Yaş Değişkenine Göre Kay-Kare Test Sonuçları

Yaş	Teknoloji Bağımlılığı	
	Evet	Hayır
18-23 Yaş	N 55	147
	% 27.2	72.8
24+ Yaş	N 22	57
	% 27.8	72.2

$$\chi^2 = .01 \quad sd=1 \quad p= .917 \quad p>.05$$

Tablo 15 incelendiğinde teknoloji bağımlılığı oranlarının 18-23 yaş aralığında %27.2, 24+ yaş öğretmen adaylarında %27.8 olduğu görülmektedir. Farklı yaş grubundaki öğretmen adaylarının teknoloji bağımlılığına ilişkin gözlenen bu farkın anlamlı olmadığı gözlenmiştir, $\chi^2(sd=1, n=281) = .01, p>.05$.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının yaş değişkenine göre en az bir bağımlılıklarının olma durumlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 16'da yer almaktadır.

Tablo 16

Öğretmen Adaylarının En Az Bir Bağımlılıklarının Olma Durumlarının Yaş Değişkenine Göre Kay-Kare Test Sonuçları

Yaş	En Az Bir Bağımlılık Olma Durumu	
	Evet	Hayır
18-23 Yaş	N 81	121
	% 40.1	59.9
24+ Yaş	N 36	43
	% 45.6	54.4

$$\chi^2 = .69 \quad sd=1 \quad p= .403 \quad p>.05$$

Tablo 16 incelendiğinde en az bir bağımlılığı olma durumu oranlarının 18-23 yaş aralığında %40.1, 24+ yaş öğretmen adaylarında %45.6 olduğu görülmektedir. Farklı yaş grubundaki öğretmen adaylarının en az bir bağımlılığı olma durumuna ilişkin gözlenen bu farkın anlamlı olmadığı gözlenmiştir, $X^2(sd=1, n=281) = .69, p>.05$.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının bölüm değişkenine göre sigara ve tütün bağımlılıklarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 17’de yer almaktadır.

Tablo 17

Öğretmen Adaylarının Sigara ve Tütün Bağımlılıklarının Bölüm Değişkenine Göre Kay-Kare Test Sonuçları

Bölüm	Sigara ve Tütün Bağımlılığı		
		Evet	Hayır
Tek bir sınıfta derse giren öğretmenler	N	34	103
	%	24.8	75.2
Branş Öğretmenleri	N	25	119
	%	17.4	82.6

$$X^2 = 2.35 \quad sd=1 \quad p= .125 \quad p>.05$$

Tablo 17 incelendiğinde sigara-tütün bağımlılığı oranlarının tek bir sınıfta derse giren öğretmenlerde %24.8, branş öğretmenlerinde %17.4 olduğu görülmektedir. Bölüm değişkenine öğretmen adaylarının sigara ve tütün bağımlılığına ilişkin gözlenen bu farkın anlamlı olmadığı görülmektedir, $X^2(sd=1, n=281) = 2.35, p>.05$.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının bölüm değişkenine göre alkol bağımlılıklarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 18’de yer almaktadır.

Tablo 18

Öğretmen Adaylarının Alkol Bağımlılıklarının Bölüm Değişkenine Göre Kay-Kare Test Sonuçları

Bölüm		Alkol Bağımlılığı	
		Evet	Hayır
Tek bir sınıfta derse giren öğretmenler	N	5	132
	%	3.6	96.4
Branş Öğretmenleri	N	2	142
	%	1.4	98.6

(p değeri için Fisher's Exact Test alınmıştır. $p=.272$)

Tablo 18 incelendiğinde alkol bağımlılığı oranlarının tek bir sınıfta derse giren öğretmenlerde %3.6, branş öğretmenlerinde %1.4 olduğu görülmektedir. Bölüm değişkenine öğretmen adaylarının alkol bağımlılığına ilişkin gözlenen bu farkın anlamlı olmadığı görülmektedir ($p>.05$).

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının bölüm değişkenine göre madde bağımlılıklarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 19'da yer almaktadır.

Tablo 19

Öğretmen Adaylarının Madde Bağımlılıklarının Bölüm Değişkenine Göre Kay-Kare Test Sonuçları

Bölüm		Madde Bağımlılığı	
		Evet	Hayır
Tek bir sınıfta derse giren öğretmenler	N	1	136
	%	0.7	99.3
Branş Öğretmenleri	N	1	143
	%	0.7	99.3

(p değeri için Fisher's Exact Test alınmıştır. $p=.1$)

Tablo 19 incelendiğinde madde bağımlılığı oranlarının tek bir sınıfta derse giren öğretmenlerde %0.7, branş öğretmenlerinde %0.7 olduğu görülmektedir. Bölüm değişkenine öğretmen adaylarının madde bağımlılığına ilişkin gözlenen bu farkın anlamlı olmadığı görülmektedir ($p>.05$).

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının bölüm değişkenine göre kumar bağımlılıklarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 20’de yer almaktadır.

Tablo 20

Öğretmen Adaylarının Kumar Bağımlılıklarının Bölüm Değişkenine Göre Kay-Kare Test Sonuçları

Bölüm		Kumar Bağımlılığı	
		Evet	Hayır
Tek bir sınıfta derse giren öğretmenler	N	2	135
	%	1.5	98.5
Branş Öğretmenleri	N	3	141
	%	2.1	97.9

(p değeri için Fisher’s Exact Test alınmıştır. $p=.1$)

Tablo 20 incelendiğinde kumar bağımlılığı oranlarının tek bir sınıfta derse giren öğretmenlerde %1.5, branş öğretmenlerinde %2.1 olduğu görülmektedir. Bölüm değişkenine öğretmen adaylarının kumar bağımlılığına ilişkin gözlenen bu farkın anlamlı olmadığı görülmektedir ($p>.05$).

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının bölüm değişkenine göre teknoloji bağımlılıklarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 21’de yer almaktadır.

Tablo 21

Öğretmen Adaylarının Teknoloji Bağımlılıklarının Bölüm Değişkenine Göre Kay-Kare Test Sonuçları

Bölüm		Teknoloji Bağımlılığı	
		Evet	Hayır
Tek bir sınıfta derse giren öğretmenler	N	33	104
	%	24.1	75.9
Branş Öğretmenleri	N	44	100
	%	30.6	69.4

(p değeri için Fisher's Exact Test alınmıştır. $p=.232$)

Tablo 21 incelendiğinde teknoloji bağımlılığı oranlarının tek bir sınıfta derse giren öğretmenlerde %24.1, branş öğretmenlerinde %30.6 olduğu görülmektedir. Bölüm değişkenine öğretmen adaylarının teknoloji bağımlılığına ilişkin gözlenen bu farkın anlamlı olmadığı görülmektedir ($p>.05$).

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının bölüm değişkenine göre en az bir bağımlılığı olma durumlarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 22'de yer almaktadır.

Tablo 22

Öğretmen Adaylarının En Az Bir Bağımlılıklarının Olma Durumlarının Bölüm Değişkenine Göre Kay-Kare Test Sonuçları

Bölüm		En Az Bir Bağımlılığı Olma Durumu	
		Evet	Hayır
Tek bir sınıfta derse giren öğretmenler	N	59	78
	%	43.1	56.9
Branş Öğretmenleri	N	58	86
	%	40.3	59.7

$$\chi^2 = .22 \quad sd=1 \quad p= .636 \quad p>.05$$

Tablo 22 incelendiğinde tek bir sınıfta derse giren öğretmenlerin %56.9'unun, branş öğretmenlerinin %59.7'sinin herhangi bir madde bağımlılığının olmadığı görülmektedir. Bölüm değişkenine öğretmen adaylarının en az bir madde bağımlılıklarına ilişkin gözlenen bu farkın anlamlı olmadığı görülmektedir ($p>.05$).

4.3. Öğretmen adaylarının değer yönelimleri ne düzeydedir?

Üçüncü alt problem kapsamında araştırmaya dâhil olan katılımcıların değer yönelimlerine ilişkin bulgular Tablo 23'da yer almaktadır.

Tablo 23

Öğretmen Adaylarının Değer Yönelimlerine İlişkin Aritmetik ve Standart Sapma Değerleri

Değer Alt Boyutu	N	$\bar{X}$	ss
Güç	281	3.99	1.04
Başarı		4.27	1.03
Hazcılık		4.82	.91
Uyarılma		4.54	.87
Özyönelim		5.12	.59
Evrenselcilik		5.39	.52
İyilikseverlik		5.04	.63
Geleneksellik		4.45	.84
Uyma		4.89	.78
Güvenlik		5.28	.58

Tablo 23'e göre öğretmen adaylarının en fazla önem verdikleri değer evrenselcilik ($\bar{X}=5.39$) değeridir. İkinci sırada güvenlik ($\bar{X}=5.28$) değeri, üçüncü sırada ise özyönelim ($\bar{X}=5.12$) değeridir. Öğretmen adaylarının en fazla önem verdikleri değerler sıralandığında dördüncü olarak iyilikseverlik ($\bar{X}=5.04$) değeri, beşinci sırada ise uyma ($\bar{X}=4.89$) değeridir. Altıncı sırada ise hazcılık ($\bar{X}=4.82$) değeri yer almakta iken yedinci sırada uyarılma ($\bar{X}=4.54$) değeri bulunmaktadır. Bunu sırasıyla geleneksellik ($\bar{X}=4.45$) değeri ve başarı ($\bar{X}=4.27$) değeri izlemektedir. Öğretmen adaylarının en az önem verdikleri değer güç ($\bar{X}=3.99$) olduğu tespit edilmiştir.

4.4. Öğretmen adaylarının değer yönelimleri cinsiyet, yaş ve bölüm değişkenlerine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

Dördüncü alt problem kapsamında araştırmaya katılan öğretmen adaylarının değer yönelimlerinin çeşitli değişkenler açısından (cinsiyet, yaş, bölüm) farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine göre değer yönelimlerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 24’te yer almaktadır.

Tablo 24

Öğretmen Adaylarının Değer Yönelimlerinin Cinsiyet Değişkenine Göre t-testi Sonuçları

Değer Tipi	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p	η^2
Güç	Kadın	197	3.92	1.10	195	-1.910	.057	.01
	Erkek	84	4.15	0.87				
Başarı	Kadın	197	4.25	1.06	279	-.682	.496	.00
	Erkek	84	4.34	0.96				
Hazcılık	Kadın	197	4.94	0.86	279	3.422	.001	.04
	Erkek	84	4.54	0.97				
Uyarılma	Kadın	197	4.54	0.83	138	.062	.951	.00
	Erkek	84	4.53	0.95				
Özyönelim	Kadın	197	5.12	0.59	279	-.030	.976	.00
	Erkek	84	5.12	0.60				
Evrenselcilik	Kadın	197	5.47	0.48	136	3.600	.000	.04
	Erkek	84	5.21	0.56				
İyilikseverlik	Kadın	197	5.06	0.64	160	.944	.347	.00
	Erkek	84	4.99	0.62				
Geleneksellik	Kadın	197	4.49	0.79	279	1.073	.284	.00
	Erkek	84	4.37	0.95				
Uyma	Kadın	197	4.93	0.79	279	1.448	.149	.00
	Erkek	84	4.78	0.76				
Güvenlik	Kadın	197	5.36	0.52	126	3.260	.001	.03
	Erkek	84	5.10	0.67				

Tablo 24 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmen adaylarında hazcılık değeri açısından kadın öğretmen adaylarının ortalaması ($\bar{X}=4.94$), erkek öğretmen adaylarının ortalamasına ($\bar{X}=4.54$) göre yüksek olmakla birlikte kadın öğretmen adayları lehine anlamlı bir farklılık vardır ($t(279) = 3.42$; $p < .05$). Cinsiyet bağımsız değişkeninin hazcılık değeri için öğretmen adaylarının değer yönelimleri üzerindeki etki büyüklüğü ($\eta^2 = .04$) tespit edilerek farklı cinsiyetteki öğretmen adaylarının hazcılık değeri ortalama puanlarından gözlenen varyansın yaklaşık %4'ünün cinsiyete bağlı olduğu ifade edilebilir. Evrenselcilik değeri açısından kadın öğretmen adaylarının ortalaması ($\bar{X}=5.47$), erkek öğretmen adaylarının ortalamasına ($\bar{X}=5.21$) göre yüksek olmakla birlikte kadın öğretmen adayları lehine anlamlı bir farklılık vardır ($t(136) = 3.60$; $p < .05$). Cinsiyet bağımsız değişkeninin evrenselcilik değeri için öğretmen adaylarının değer yönelimleri üzerindeki etki büyüklüğü ($\eta^2 = .04$) tespit edilerek farklı cinsiyetteki öğretmen adaylarının evrenselcilik değeri ortalama puanlarından gözlenen varyansın yaklaşık %4'ünün cinsiyete bağlı olduğu ifade edilebilir. Güvenlik değeri açısından kadın öğretmen adaylarının ortalaması ($\bar{X}=5.36$), erkek öğretmen adaylarının ortalamasına ($\bar{X}=5.10$) göre yüksek olmakla birlikte kadın öğretmen adayları lehine anlamlı bir farklılık vardır ($t(126) = 3.26$; $p < .05$). Cinsiyet bağımsız değişkeninin güvenlik değeri için öğretmen adaylarının değer yönelimleri üzerindeki etki büyüklüğü ($\eta^2 = .03$) tespit edilerek farklı cinsiyetteki öğretmen adaylarının güvenlik değeri ortalama puanlarından gözlenen varyansın yaklaşık %3'ünün cinsiyete bağlı olduğu ifade edilebilir. Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının değer yönelimlerinin cinsiyet değişkenine göre hazcılık, evrenselcilik ve güvenlik alt değerleri haricinde farklılaşmadığı söylenebilir.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının yaş değişkenine göre değer yönelimlerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 25'te yer almaktadır.

Tablo 25

Öğretmen Adaylarının Değer Yönelimlerinin Yaş Değişkenine Göre t-testi Sonuçları

Değer Tipi	Yaş	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p	η^2
Güç	18-23	202	4.03	1.06	279	1.115	.266	.00
	24+	79	3.88	.97				
Başarı	18-23	202	4.29	1.06	279	.534	.594	.00
	24+	79	4.22	.97				
Hazcılık	18-23	202	4.92	.85	121	2.719	.008	.02

	24+	79	4.56	1.03				
Uyarılma	18-23	202	4.57	.85	279	1.128	.260	.00
	24+	79	4.44	.90				
Özyönelim	18-23	202	5.12	.58	279	-.506	.613	.00
	24+	79	5.15	.62				
Evrenselcilik	18-23	202	5.35	.54	180	-2.484	.014	.02
	24+	79	5.50	.43				
İyilikseverlik	18-23	202	5.04	.65	279	-.139	.890	.00
	24+	79	5.05	.57				
Geleneksellik	18-23	202	4.46	.84	279	.343	.732	.00
	24+	79	4.43	.87				
Uyma	18-23	202	4.88	.79	279	-.127	.899	.00
	24+	79	4.90	.76				
Güvenlik	18-23	202	5.27	.58	279	-.538	.591	.00
	24+	79	5.31	.58				

Tablo 25 incelendiğinde öğretmen adaylarının, başarı, güç, uyarılma, hazcılık, evrenselcilik, özyönelim, uyma, iyilikseverlik, güvenlik ve geleneksellik değerlerine yönelim puan ortalamalarının yaş değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan t-testi analiz sonuçları görülmektedir. Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının hazcılık değer tipi için 18-23 yaş aralığındaki puan ortalaması ($\bar{X}$ =4.92) ile 24+ yaş için puan ortalaması ($\bar{X}$ =4.56) arasında 18-23 yaş aralığı lehine anlamlı bir fark bulunmuştur ($t(121)=2.71$; $p<.05$). Yaş bağımsız değişkeninin hazcılık değeri için öğretmen adaylarının değer yönelimleri üzerindeki etki büyüklüğü ($\eta^2 = .02$) tespit edilerek farklı yaş grubundaki öğretmen adaylarının hazcılık değeri ortalama puanlarından gözlenen varyansın yaklaşık %2'sinin yaşa bağlı olduğu ifade edilebilir. Bunun yanında öğretmen adaylarının evrenselcilik değer tipi için 18-23 yaş aralığındaki puan ortalaması ($\bar{X}$ =5.35) ile 24+ yaş için puan ortalaması ($\bar{X}$ =5.50) arasında 24+ yaş lehine anlamlı bir fark bulunmuştur ($t(180)= -2.48$; $p<.05$). Yaş bağımsız değişkeninin evrenselcilik değeri için öğretmen adaylarının değer yönelimleri üzerindeki etki büyüklüğü ($\eta^2 = .02$) tespit edilerek farklı yaş grubundaki öğretmen adaylarının evrenselcilik değeri ortalama puanlarından gözlenen varyansın yaklaşık %2'sinin yaşa bağlı olduğu ifade edilebilir. Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının

değer yönelimlerinin yaş değişkenine göre hazcılık ve evrenselcilik alt değerleri haricinde farklılaşmadığı söylenebilir.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının yaş değişkenine göre değer yönelimlerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 26’da yer almaktadır.

Tablo 26

Öğretmen Adaylarının Değer Yönelimlerinin Bölüm Değişkenine Göre t-testi Sonuçları

Değer Tipi	Bölüm	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p	η^2
Güç	Tek bir sınıfta derse giren öğretmenler	137	3.89	1.07	279	-1.531	.127	.00
	Branş öğretmenleri	144	4.08	1.01				
Başarı	Tek bir sınıfta derse giren öğretmenler	137	4.23	1.04	279	-.722	.471	.00
	Branş öğretmenleri	144	4.32	1.03				
Hazcılık	Tek bir sınıfta derse giren öğretmenler	137	4.91	.92	279	1.592	.113	.00
	Branş öğretmenleri	144	4.74	.90				
Uyarılma	Tek bir sınıfta derse giren öğretmenler	137	4.60	.88	279	1.128	.260	.00
	Branş öğretmenleri	144	4.48	.85				
Özyönelim	Tek bir sınıfta derse giren öğretmenler	137	5.19	.55	279	1.802	.073	.01
	Branş öğretmenleri	144	5.06	.62				
Evrenselcilik	Tek bir sınıfta derse giren öğretmenler	137	5.45	.49	278	1.753	.081	.01
	Branş öğretmenleri	144	5.34	.54				
İyilikseverlik	Tek bir sınıfta derse giren öğretmenler	137	5.05	.59	279	.147	.883	.00
	Branş öğretmenleri	144	5.03	.67				
Geleneksellik	Tek bir sınıfta derse giren öğretmenler	137	4.43	.89	279	-.460	.646	.00
	Branş öğretmenleri	144	4.48	.80				

Uyma	Tek bir sınıfta derse giren öğretmenler	137	4.87	.79	279	-.342	.733	.00
	Branş öğretmenleri	144	4.90	.78				
Güvenlik	Tek bir sınıfta derse giren öğretmenler	137	5.30	.57	279	.410	.682	.00
	Branş öğretmenleri	144	5.27	.59				

Tablo 26 incelendiğinde öğretmen adaylarının Portre Değerler Anketi’ndeki değer tiplerine ait puan ortalamalarının baz alınan bölüm değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan t-testi analiz sonuçları görülmektedir. Bu analiz sonucunda tüm değer tipleri için baz alınan bölüm değişkeninde anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir ($p>05$). Buna göre öğretmen adaylarının tek bir sınıfta ders giren sınıf öğretmeni ya da branş öğretmeni olmalarının değer yönelimlerinde herhangi bir farklılaşma oluşturmadığı söylenebilir.

4.5. Öğretmen adaylarının madde bağımlılıkları ile değer yönelimleri arasındaki ilişki nasıldır?

Araştırma problemi kapsamında araştırmaya katılan öğretmen adaylarının değer yönelimlerinin madde bağımlılıkları açısından (sigara ve tütün, alkol, madde, kumar, teknoloji) farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının sigara ve tütün bağımlılığı değişkenine göre değer yönelimlerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 27’de yer almaktadır.

Tablo 27

Öğretmen Adaylarının Sigara ve Tütün Bağımlılığı Değişkenine Göre Değer Yönelimlerinin t-testi Sonuçları

Değer Tipi	Sigara ve Tütün							
	Bağımlılığı	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p	η^2
Güç	Evet	59	3.88	1.13	279	-.923	.357	.00
	Hayır	222	4.02	1.01				
Başarı	Evet	59	4.13	1.10	279	-1.184	.237	.00

	Hayır	222	4.31	1.01				
Hazcılık	Evet	59	4.57	.99	279	-2.364	.019	.01
	Hayır	222	4.89	.88				
Uyarılma	Evet	59	4.44	1.04	78	-.819	.415	.00
	Hayır	222	4.56	.82				
Özyönelim	Evet	59	5.18	.53	279	.811	.418	.00
	Hayır	222	5.11	.60				
Evrenselcilik	Evet	59	5.32	.54	279	-1.217	.225	.02
	Hayır	222	5.41	.51				
İyilikseverlik	Evet	59	4.97	.58	279	-1.020	.308	.00
	Hayır	222	5.06	.64				
Geleneksellik	Evet	59	4.17	1.03	76	-2.455	.016	.02
	Hayır	222	4.53	.77				
Uyma	Evet	59	4.66	.95	76	-2.155	.034	.02
	Hayır	222	4.95	.72				
Güvenlik	Evet	59	5.03	.65	279	-3.920	.000	.05
	Hayır	222	5.35	.54				

Tablo 27 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmen adaylarında hazcılık değeri açısından sigara ve tütün kullanan öğretmen adaylarının ortalaması ($\bar{X}$ =4.57), sigara ve tütün kullanmayan öğretmen adaylarının ortalamasına ($\bar{X}$ =4.89) göre düşük olmasıyla beraber sigara ve tütün kullanmayan öğretmen adayları lehine anlamlı bir farklılık vardır ($t(279) = -2.36$; $p < .05$). Geleneksellik değeri açısından sigara ve tütün kullanan öğretmen adaylarının ortalaması ($\bar{X}$ =4.17), sigara ve tütün kullanmayan öğretmen adaylarının ortalamasına ($\bar{X}$ =4.53) göre düşük olmasıyla beraber sigara ve tütün kullanmayan öğretmen adayları lehine anlamlı bir farklılık vardır ($t(76) = -2.45$; $p < .05$). Uyma değeri açısından sigara ve tütün kullanan öğretmen adaylarının ortalaması ($\bar{X}$ =4.66), sigara ve tütün kullanmayan öğretmen adaylarının ortalamasına ($\bar{X}$ =4.95) göre düşük olmasıyla beraber sigara ve tütün kullanmayan öğretmen adayları lehine anlamlı bir farklılık vardır ($t(76) = -2.15$; $p < .05$). Güvenlik değeri açısından sigara ve tütün kullanan öğretmen adaylarının ortalaması ($\bar{X}$ =5.03), sigara ve tütün kullanmayan öğretmen adaylarının ortalamasına ($\bar{X}$ =5.35) göre düşük olmasıyla beraber sigara ve tütün kullanmayan öğretmen adayları lehine anlamlı bir farklılık vardır ($t(279) = -3.92$; $p < .05$). Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının sigara ve

tütün bağımlılığına göre değer yönelimlerinin hazcılık, geleneksellik, uyma ve güvenlik alt değerleri haricinde farklılaşmadığı söylenebilir.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının alkol bağımlılığı değişkenine göre değer yönelimlerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 28’de yer almaktadır.

Tablo 28

Öğretmen Adaylarının Alkol Bağımlılığı Değişkenine Göre Değer Yönelimlerinin t-testi Sonuçları

	Alkol							
Değer Tipi	Bağımlılığı	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p	η^2
Güç	Evet	7	4.04	1.67	6	.088	.932	.00
	Hayır	274	3.99	1.02				
Başarı	Evet	7	3.75	1.62	6	-.879	.413	.00
	Hayır	274	4.29	1.01				
Hazcılık	Evet	7	4.19	1.13	279	-1.860	.064	.01
	Hayır	274	4.84	.90				
Uyarılma	Evet	7	4.71	1.32	6	.353	.736	.00
	Hayır	274	4.53	.85				
Özyönelim	Evet	7	5.35	.64	279	1.040	.299	.00
	Hayır	274	5.12	.59				
Evrenselcilik	Evet	7	5.59	.39	279	1.023	.307	.00
	Hayır	274	5.39	.52				
İyilikseverlik	Evet	7	4.78	.58	279	-1.095	.274	.00
	Hayır	274	5.05	.63				
Geleneksellik	Evet	7	3.53	1.75	6	-1.420	.205	.00
	Hayır	274	4.48	.80				
Uyma	Evet	7	4.25	1.31	66	-1.320	.234	.00
	Hayır	274	4.90	.76				
Güvenlik	Evet	7	5.05	.61	279	-1.063	.289	.00
	Hayır	274	5.29	.58				

Tablo 28 incelendiğinde öğretmen adaylarının Portre Değerler Anketi’ndeki değer tiplerine ait puan ortalamalarının alkol bağımlılığı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan t-testi analiz sonuçları görülmektedir. Bu analiz sonucunda tüm değer tipleri için alkol bağımlılığı değişkeninde anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir ($p>05$). Buna göre öğretmen adaylarının alkol kullanıp kullanmamalarının değer yönelimlerinde herhangi bir farklılaşma oluşturmadığı söylenebilir.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının madde bağımlılığı değişkenine göre değer yönelimlerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 29’da yer almaktadır.

Tablo 29

Öğretmen Adaylarının Madde Bağımlılığı Değişkenine Göre Değer Yönelimlerinin t-testi Sonuçları

Madde								
Değer Tipi	Bağımlılığı	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p	η^2
Güç	Evet	2	2.50	1.64	279	-2.041	.042	.01
	Hayır	279	4.00	1.03				
Başarı	Evet	2	2.25	.35	279	-2.808	.005	.02
	Hayır	279	4.29	1.02				
Hazcılık	Evet	2	3.00	.00	278	-33.785	.000	.80
	Hayır	279	4.83	.90				
Uyarılma	Evet	2	3.50	.23	279	-1.703	.090	.01
	Hayır	279	4.54	.86				
Özyönelim	Evet	2	5.12	.17	279	-.003	.997	.00
	Hayır	279	5.12	.59				
Evrenselcilik	Evet	2	5.66	.00	278	8.698	.000	.21
	Hayır	279	5.39	.52				
İyilikseverlik	Evet	2	5.37	.17	279	.735	.463	.00
	Hayır	279	5.04	.63				
Geleneksellik	Evet	2	4.25	2.47	1	-.120	.924	.00
	Hayır	279	4.45	.83				
Uyma	Evet	2	4.37	1.94	1	-.379	.769	.00

	Hayır	279	4.89	.77				
Güvenlik	Evet	2	5.00	.84	279	-.701	.484	.00
	Hayır	279	5.29	.58				

Tablo 29 incelendiğinde öğretmen adaylarının, başarı, güç, uyarılma, hazcılık, evrenselcilik, özyönelim, uyma, iyilikseverlik, geleneksellik ve güvenlik değerlerine yönelim puan ortalamalarının madde bağımlılığı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan t-testi analiz sonuçları görülmektedir. Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının güç değer tipi için madde kullananlardaki puan ortalaması ($\bar{X}$ =2.50) ile madde kullanmayanlar için puan ortalaması ($\bar{X}$ =4.00) arasında madde kullanmayanlar lehine anlamlı bir fark bulunmuştur ($t(279) = -2.04$; $p < .05$). Başarı değer tipi için madde kullananlardaki puan ortalaması ($\bar{X}$ =2.25) ile madde kullanmayanlar için puan ortalaması ($\bar{X}$ =4.29) arasında madde kullanmayanlar lehine anlamlı bir fark bulunmuştur ($t(279) = -2.80$; $p < .05$). Hazcılık değer tipi için madde kullananlardaki puan ortalaması ($\bar{X}$ =3.00) ile madde kullanmayanlar için puan ortalaması ($\bar{X}$ =4.83) arasında madde kullanmayanlar lehine anlamlı bir fark bulunmuştur ($t(278) = -33.78$; $p < .05$). Bunun yanında öğretmen adaylarının evrenselcilik değer tipi için madde kullananlardaki puan ortalaması ($\bar{X}$ =5.66) ile madde kullanmayanlar için puan ortalaması ($\bar{X}$ =5.39) arasında madde kullananlar lehine anlamlı bir fark bulunmuştur ($t(278) = 8.69$; $p < .05$). Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının değer yönelimlerinin madde bağımlılığı değişkenine göre güç, başarı, hazcılık ve evrenselcilik alt değerleri haricinde farklılaşmadığı söylenebilir.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının kumar bağımlılığı değişkenine göre değer yönelimlerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 30'da yer almaktadır.

Tablo 30

Öğretmen Adaylarının Kumar Bağımlılığı Değişkenine Göre Değer Yönelimlerinin t-testi Sonuçları

	Kumar							
Değer Tipi	Bağımlılığı	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p	η^2
Güç	Evet	5	4.00	1.61	279	.015	.988	.00
	Hayır	276	3.99	1.03				
Başarı	Evet	5	3.75	1.39	279	-1.148	.252	.00
	Hayır	276	4.28	1.03				
Hazcılık	Evet	5	4.53	1.0	4	-.442	.681	.00
	Hayır	276	4.80	.90				
Uyarılma	Evet	5	4.33	1.13	279	-.537	.591	.00
	Hayır	276	4.54	.86				
Özyönelim	Evet	5	5.15	.51	279	.090	.929	.00
	Hayır	276	5.12	.59				
Evrenselcilik	Evet	5	5.33	.54	279	-.268	.789	.00
	Hayır	276	5.39	.52				
İyilikseverlik	Evet	5	5.00	.39	279	-.161	.872	.00
	Hayır	276	5.04	.63				
Geleneksellik	Evet	5	3.80	1.82	4	-.820	.458	.00
	Hayır	276	4.47	.82				
Uyma	Evet	5	4.00	1.48	4	-1.361	.245	.00
	Hayır	276	4.90	.76				
Güvenlik	Evet	5	4.84	.57	279	-1.740	.083	.00
	Hayır	276	5.29	.58				

Tablo 30 incelendiğinde öğretmen adaylarının Portre Değerler Anketi'ndeki değer tiplerine ait puan ortalamalarının kumar bağımlılığı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan t-testi analiz sonuçları görülmektedir. Bu analiz sonucunda tüm değer tipleri için kumar bağımlılığı değişkeninde anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir ($p>05$). Buna göre öğretmen adaylarının kumar bağımlılıklarının olup olmasının değer yönelimlerinde herhangi bir farklılaşma oluşturmadığı söylenebilir.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının teknoloji bağımlılığı değişkenine göre değer yönelimlerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 31’de yer almaktadır.

Tablo 31

Öğretmen Adaylarının Teknoloji Bağımlılığı Durumuna Göre Değer Yönelimlerinin t-testi Sonuçları

	Teknoloji							
Değer Tipi	Bağımlılığı	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p	η^2
Güç	Evet	77	4.06	.96	279	.688	.505	.00
	Hayır	204	3.96	1.07				
Başarı	Evet	77	4.31	1.04	279	.403	.688	.00
	Hayır	204	4.26	1.03				
Hazcılık	Evet	77	4.87	.95	279	.547	.585	.00
	Hayır	204	4.80	.90				
Uyarılma	Evet	77	4.49	.86	279	-.560	.576	.00
	Hayır	204	4.55	.87				
Özyönelim	Evet	77	5.13	.55	279	.230	.819	.00
	Hayır	204	5.12	.61				
Evrenselcilik	Evet	77	5.31	.53	279	-1.572	.117	.00
	Hayır	204	5.42	.51				
İyilikseverlik	Evet	77	5.01	.66	279	-.419	.676	.00
	Hayır	204	5.05	.62				
Geleneksellik	Evet	77	4.34	.94	279	-1.386	.167	.00
	Hayır	204	4.50	.80				
Uyma	Evet	77	4.81	.77	279	-.973	.331	.00
	Hayır	204	4.92	.78				
Güvenlik	Evet	77	5.24	.54	279	-.698	.486	.00
	Hayır	204	5.30	.59				

Tablo 31 incelendiğinde öğretmen adaylarının Portre Değerler Anketi’ndeki değer tiplerine ait puan ortalamalarının teknoloji bağımlılığı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını

tespit etmek amacıyla yapılan t-testi analiz sonuçları görülmektedir. Bu analiz sonucunda tüm değer tipleri için teknoloji bağımlılığı değişkeninde anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir ($p>05$). Buna göre öğretmen adaylarının teknoloji bağımlılıklarının olup olmamasının değer yönelimlerinde herhangi bir farklılaşma oluşturmadığı söylenebilir.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının en az bir madde bağımlılığı değişkenine göre değer yönelimlerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 32’de yer almaktadır.

Tablo 32

Öğretmen Adaylarının En Az Bir Madde Bağımlılığı Değişkenine Göre Değer Yönelimlerinin t-testi Sonuçları

En Az Bir Madde								
Değer Tipi	Bağımlılığı	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p	η^2
Güç	Evet	117	3.97	1.03	279	.212	.832	.00
	Hayır	164	4.00	1.05				
Başarı	Evet	117	4.26	1.08	279	.201	.841	.00
	Hayır	164	4.28	1.00				
Hazcılık	Evet	117	4.77	.94	279	.737	.462	.00
	Hayır	164	4.85	.90				
Uyarılma	Evet	117	4.51	.91	279	.454	.648	.00
	Hayır	164	4.56	.84				
Özyönelim	Evet	117	5.14	.54	279	-.349	.727	.00
	Hayır	164	5.11	.62				
Evrenselcilik	Evet	117	5.33	.53	279	1.770	.078	.01
	Hayır	164	5.44	.51				
İyilikseverlik	Evet	117	5.00	.63	279	.868	.386	.00
	Hayır	164	5.07	.63				
Geleneksellik	Evet	117	4.35	.93	279	1.769	.078	.01
	Hayır	164	4.53	.77				
Uyma	Evet	117	4.77	.83	279	2.039	.042	.01
	Hayır	164	4.97	.73				
Güvenlik	Evet	117	5.20	.60	279	2.043	.486	.01

Tablo 32 incelendiğinde öğretmen adaylarının, başarı, güç, uyarılma, hazcılık, evrenselcilik, özyönelim, uyma, iyilikseverlik, geleneksellik ve güvenlik değerlerine yönelim puan ortalamalarının madde bağımlılığı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan t-testi analiz sonuçları görülmektedir. Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının uyma değer tipi için en az bir madde kullananlardaki puan ortalaması ($\bar{X}=4.77$) ile madde kullanmayanlar için puan ortalaması ($\bar{X}=4.97$) arasında en az bir madde kullanmayanlar lehine anlamlı bir fark bulunmuştur ($t(279)= 2.03$; $p<.05$). Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının değer yönelimlerinin en az bir madde kullanımı değişkenine göre uyma alt değeri haricinde farklılaşmadığı söylenebilir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve tartışma

Bu bölümde araştırma bulgularından elde edilen sonuçlar sunulmuş ve ilgili literatür doğrultusunda, yapılan benzer araştırmalarla tartışılmıştır.

5.1.1. Öğretmen adaylarının madde bağımlılıkları ne durumdadır?

Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının yarısına yakınının en az bir madde bağımlılıklarının olduğu ve bunların içerisinde yoğun olarak sigara-tütün ile teknoloji bağımlılıklarının bulunduğu, bunları daha az oranda olmak üzere sırasıyla alkol, kumar ve madde bağımlılıklarının takip ettiği görülmüştür. Bu sonuç, gelecek nesli şekillendirecek öğretmen adaylarının, günümüzün en büyük toplum problemlerinden biri olan zararlı bağımlılıklardan uzak olmadıkları şeklinde yorumlanabilir. Bu sonuçlar alanyazın ile birlikte ele alındığında ilgili araştırmalar araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir.

Çınar (2019), çalışmasında gençlerin önemli bir kısmının özentisi ve arkadaş ortamı gibi nedenler sonucunda alkol ve sigara ile tanıştıklarını, gençler arasında internet kullanımı her gün daha çok arttığını ve bu artışın, kitle iletişim araçlarının bireyler üzerindeki olumsuz etkilerini daha çok yaygınlaştırdığını sonucuna ulaşmıştır. Çoban, Temir ve İleri (2018), ise üniversite öğrencilerinin internet bağımlılığı puanlarını incelendiği araştırmada, katılımcıların %26.9'unun internet bağımlısı olmadığı, %61.4'ünün sınırlı internet bağımlısı olduğu ve %11.7'sinin ise internet bağımlısı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Özdemir (2011), Üniversite 1. sınıf öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre madde bağımlılığı hakkındaki görüşleri üzerinden gerçekleştirdiği çalışmada, erkek öğrencilerin madde bağımlısı olma sebeplerine yönelik bütün sorulara ilişkin görüşlere katılım miktarının kız öğrencilere göre daha fazla olduğunu tespit etmiştir. Katılımın yüksek düzeyde ve maddelerin sosyal çevre, merak, özentisi ile bir gruba ait olmaya ilişkin olduğunu belirterek istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmakla birlikte cinsiyetler arasında ortak görüşe yakın olan maddeyi eğlence amaçlı kullanım olarak ifade etmiştir.

5.1.2. Öğretmen adaylarının madde bağımlılıkları cinsiyet, yaş ve bölüm değişkenlerine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

Araştırma sonucunda erkek öğretmen adaylarının, kadın öğretmen adaylarına göre sigara ve tütün, alkol, kumar bağımlılıklarının daha fazla olduğu ve bu farkın cinsiyet değişkeni açısından anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Madde ve teknoloji bağımlılıkları için cinsiyet değişkeni açısından herhangi bir fark bulunamamıştır.

Sırakaya ve Seferoğlu (2013), erkek öğretmen adaylarının kadın öğretmen adaylarına göre internetin olumsuz sonuçlarından daha fazla etkilendiği, Çoban ve diğerleri (2018) ise, üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre internet bağımlılığı puanlarını incelediği çalışmada erkek öğrencilerin internet bağımlılığı puanlarının çok fazla fark olmamakla beraber kız öğrencilerin internet bağımlılığı puanlarından yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Sigara ve tütün, alkol ve kumar bağımlılıkları madde ve teknoloji bağımlılıklarına kıyasla daha eski geçmişe sahiptir. Benzer şekilde ailelerin çocuklarını yetiştirmesine bakıldığında, geçmişte erkek çocukları kız çocuklarına göre daha serbest ve daha az kısıtlanmalı yetiştirilirken günümüzde kadın erkek eşitliğine dayalı ve yetiştirilme şekillerinde birinin diğerine göre farklılaşmadığı, benzer oranda serbestlik ve kısıtlamalarla yetiştirildiği düşünülmektedir. Bu minvalden bakıldığında geçmişi daha eskiye dayanan bağımlılıkların geçmişteki çocuk yetiştirme şekline paralel bir şekilde cinsiyet anlamında farklılık göstermesi; günümüze daha yakın zamanda ortaya çıkan bağımlılıkların ise günümüz çocuk yetiştirme şekline benzer şekilde cinsiyet anlamında farklılık göstermemesi dikkat çekici bulunmuştur.

Öğretmen adaylarının sigara ve tütün bağımlılıkları incelendiğinde; sigara ve tütün kullanımının 18-23 yaş aralığındaki öğretmen adaylarında 24+ yaş grubundaki öğretmen adaylarına göre daha fazla olduğu ve bu durumun anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında 24+ yaş grubundaki öğretmen adaylarının yaş artışına bağlı olarak sağlık vb. konularda bilinçli olması, aile gibi unsurları ön plana almasının etkili olduğu düşünülebilir. Bunun yanında alanyazında da buna ilişkin herhangi bir veriye ulaşılamamış olması dikkat çekicidir. Bu açıdan ilgili durumun gerekçelerinin detaylı olarak incelenmesi için alanyazının nitel çalışmalarla desteklenmesinin faydalı olabileceği söylenebilir.

Öğretmen adaylarının madde bağımlılıklarına tek bir sınıfta derse giren öğretmenler yani üzerinde sınıf öğretmenliği bulunan öğretmenler ve branş öğretmenleri olmak üzere iki grupta bakılmıştır. İncelenen bölümler için madde bağımlılıklarına yönelik anlamlı bir fark bulunamamıştır.

5.1.3. Öğretmen adaylarının değer yönelimleri ne düzeydedir?

Öğretmen adaylarının değer yönelimlerine Portre Değerler Anketi'nde yer alan; başarı, güç, hazcılık, özyönelim, uyarılma, evrenselcilik, uyma iyilikseverlik, güvenlik ve geleneksellik alt değer tipleri boyutunda bakıldığında, en yüksek aritmetik ortalamaya evrenselcilik değerinin sahip olduğu, bunu sırasıyla güvenlik, özyönelim, iyilikseverlik, uyma, hazcılık, uyarılma, geleneksellik, başarı değerlerinin izlediği ve en düşük aritmetik ortalamaya sahip olan değer güç olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar alanyazındaki birçok çalışmanın bulgularını destekler niteliktedir. Nitekim öğretmenlerin değer yönelimlerinin önem sırasına istatistiksel dağılımı incelendiği çalışmalarda en çok tercih edilen değer evrenselcilik, en önemsiz bulunan değer güç olarak ortaya çıkmıştır (Gedik, 2010; Uncu, 2008; Yapıcıkardeşler, 2007). Bunun yanında alanyazında araştırmanın sonucu ile farklılık gösteren çalışmalar da mevcuttur. Yalmancı (2009), çalışmasında öğretmen adaylarının, en yüksek güç, en düşük güvenlik değerine sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçlarından biri de Türk Milleti'nin tüm bireylerini zihinsel, bedensel, ahlaki, duygusal ve ruhsal açıdan hem dengeli hem de sağlıklı biçimde gelişmiş olan bir kişilik ile karaktere sahip olarak yetiştirilmesidir. Bunun yanında bireyin geniş bir dünya görüşüne, hür ve bilimsel düşünce gücüne sahip, kişilik ve teşebbüse değer veren, insan haklarına saygılı, topluma karşı sorumluluk hisseden; verimli, yaratıcı ve yapıcı bireyler şeklinde yetiştirilmesi de amaçlanmaktadır.

Genel amaca ulaşmada öğretmenler anahtar role sahiptir. Geleceğin öğretmenlerinin, dünyada herkesin eşit muamele görmesini, tüm bireylerin eş değer imkânları yakalamasını, herkesi dinleyerek anlamayı, doğayı korumayı, tanışmadığı bireylere dahi adaletli davranılması gerekliliğini, toplumdaki zayıfları korumayı ön plana alan evrenselcilik değerine en fazla önemi vermeleri; hedeflerin değer boyutunda içselleştirilerek genel amaca ulaşılması açısından dikkat çekici bulunmuştur.

Günümüzde bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı değişime paralel olarak bireyin ve toplumun ihtiyaçları da değişmiş; bunun sonucunda öğrenme yaklaşımlarında da bir takım yenilik, gelişme ve değişimler meydana gelmiştir. Bu değişiklik doğal olarak öğretmenin öğrenme

sürecindeki rolüne de etki etmiştir. Nitekim 2005 yılından itibaren yayınlanan öğretim programlarında öğretmenin rolü, öğrenenler için problemi çözmek yerine öğrencinin çözüme ulaşması için uygun ortamı hazırlayan, yol gösterici ve rehber olan şekilde karşımıza çıkmaktadır. Benzer şekilde eğitim fakültelerinde de verilen eğitimin yeni öğretmen rolüne paralel şekilde olduğu bilinmektedir. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının en az önem verdikleri değerin; kontrolü elinde bulundurarak başkalarına ne yapacaklarını söylemeyi ve her zaman kararları veren kişi olmayı ön plana alan güç değerinin olması, günümüz eğitim fakültelerinde modern ve çağdaş eğitim sistemine uygun öğretmen yetiştirilmesi noktasında dikkate değer olduğu söylenebilir.

5.1.4. Öğretmen adaylarının değer yönelimleri cinsiyet, yaş ve bölümü değişkenlerine göre anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır?

Araştırma sonucunda kadın öğretmen adaylarının hazcılık, evrenselcilik ve güvenlik değerlerine, erkek öğretmen adaylarından daha fazla önem verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında diğer değer tipleri için cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Demirutku ve Sümer (2010), çalışmasında erkeklerin güç ve başarı değerlerine kadınlardan daha fazla önem verdiği, kadınların da evrenselcilik değerlerine erkeklerden daha fazla önem verdiği sonucuna ulaşmıştır. Coşkun (2017), uyarılım, hazcılık ve başarı değerleri açısından bayan öğretmen adayları lehine cinsiyetler arası anlamlı düzeyde bir farklılaşma olduğunu ifade etmiştir. Aydın ve diğerleri (2020), hazcılık değeri boyutunda kadın öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarından daha yüksek değere sahip olduklarını tespit etmiştir. Dilmaç ve diğerleri (2008), güç, özyönelim ve evrensellik değerleri açısından cinsiyetler arası farklılık bulunduğunu ifade etmiştir. Bulut (2012), çalışmasında katılımcıların cinsiyet değişkenine göre değer yönelimlerinin, uyarılım, iyilikseverlik, güvenlik ve uyma alt değer boyutlarında farklılık gösterdiği, erkek katılımcıların uyarılım değeri yönelimlerinin kadın katılımcıların uyarılım değeri yönelimlerinden daha yüksek olduğu, kadın katılımcıların güvenlik, uyma ve iyilikseverlik değer yönelimlerinin erkek katılımcılardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Keleş (2016), kadın öğretmenlerin uyarılım, hazcılık, güvenlik ve evrensellik değer boyutlarına erkek öğretmenlerden daha fazla önem verdiğini ifade etmiştir.

Alanyazında araştırmanın sonucu ile farklılık gösteren çalışmalar da mevcuttur. Uncu (2008), çalışmasında yönetici ve öğretmenlerin cinsiyete göre; hazcılık, başarı, evrensellik,

özyönetim, güvenlik, yardımseverlik alt boyutlarında kadınların lehine anlamlı bulunduğu sonucuna ulaşmıştır. Özcan ve Erol (2017), hazcılık değerine erkeklerin; güç, evrenselcilik, iyilikseverlik ve dindarlık değerlerine ise kadınların daha fazla önem verdiklerini belirtmiştir.

Araştırma sonucunda 18-23 yaş aralığındaki öğretmen adaylarının 24 yaş ve üzeri öğretmen adaylarına göre hazcılık değerine, 24 yaş ve üzeri öğretmen adaylarının ise 18-23 yaş aralığındaki öğretmen adaylarına göre evrenselcilik değerine daha fazla önem verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç her yıl binlerce genç bireyin ailelerinin yanından ayrılarak yeni ve farklı bir ortam olan üniversite hayatına başlamasıyla birlikte lise yıllarındaki sınav kaygıları, aile baskısı ve kendine ayıracak zaman bulamama gibi problemleri bir kenara bırakma arzusundan kaynaklanabilir. Bunun yanında yoğun ders çalışmanın getirisi olan sınavı kazanmanın verdiği başarı ve mutluluk duygusu, kendisi için daha fazla zaman ayırarak bu sayede stresten uzaklaşması, sosyal etkileşimlerin artması, yeni arkadaşlıklar edinmesi ve kendini özgür hissetme duygusu beraberinde yaşamdan zevk alma amacının gelmesi şeklinde yorumlanabilir.

Yapıcıkardeşler (2007), 41- 50 yaş grubundaki öğretmenlerin, 30 yaşında kadar olan öğretmenlere göre evrensellik ve güvenlik alt boyutuna daha fazla önem verdiğini, Uncu (2008), öğretmen ve yöneticilerin yaşa göre; evrensellik, başarı, uyum, yardımseverlik alt değer boyutlarda 31-35 yaşlarında anlamlı bulunduğunu ifade etmiştir. Gedik (2010) ise uyarılım, evrensellik ve geleneksellik değer alt boyutları arasında farklılıklar olduğunu gözlemleyerek evrensellik değeri açısından 31-40 yaş arası ile 41 ve üzeri yastaki sınıf öğretmenlerinin 20-30 yaş arasındaki sınıf öğretmenlerine göre daha yüksek puanlara sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Dilmaç ve diğerleri (2008), 21-24 yaş ile 17-20 yaş aralığındaki öğretmen adaylarının özyönelim değeri boyutunda farklılık olduğunu gözlemlemiştir. Keleş (2016), ise yaş değişkenine göre geleneksellik, uyarılım ve güç alt boyutlarında farklılık olduğunu ifade etmiştir.

24 yaş ve üzeri öğretmen adaylarının 18-23 yaş aralığındaki öğretmen adaylarına göre evrenselcilik değerine daha fazla önem vermelerinde, büyük yaş grubundaki öğretmen adaylarının yaşanmışlıkları, hayat tecrübeleri gibi bir takım değişkenlerin etkili olduğu düşünülebilir.

Öğretmen adaylarının değer yönelimlerine tek bir sınıfta derse giren öğretmenler yani üzerinde sınıf öğretmenliği bulunan öğretmenler ve branş öğretmenleri olmak üzere iki

grupta bakılan çalışmada incelenen bölümler için değer yönelimlerine ilişkin anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Aydın ve diğerleri (2020), öğretmen adaylarının öğrenim görmekte oldukları bölüm ile; hazcılık, başarı, özyönelim, geleneksellik, evrenselcilik, güvenlik, uyma alt değer tipleri ve ölçek geneli arasında anlamlı fark bulunurken; güç, uyarılma ve iyilikseverlik alt boyutları arasında anlamlı fark bulunamadığını belirtmiştir.

5.1.5. Öğretmen adaylarının madde bağımlılıkları ile değer yönelimleri arasındaki ilişki nasıldır?

Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının sigara ve tütün bağımlılıklarına göre değer yönelimleri arasında dört değer tipi için anlamlı bir fark bulunmuştur. Sigara ve tütün kullanmayan öğretmen adaylarının hazcılık, geleneksellik, uyma ve güvenlik değerlerine, sigara ve tütün kullanan öğretmen adaylarına oranla daha fazla önem atfettikleri sonucuna ulaşılmakla beraber; diğer değer tipleri için anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Sigara ve tütün bağımlılığı bireylerin daha çok merak ve yeni arayışlarının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de bağımlı kişilerin bağımlılık yapıcı madde kullanımına başlama nedeni ilk sırada %40.3 oranla merak duygusudur (Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2012). Bunun yanında geleneksellik değerine önem veren bireylerin sahip olduğundan daha fazlasını istememenin önemli olduğunu düşünmeleri ve insanların sahip olduklarıyla tatmin olmaları gerektiğine inanmaları birlikte ele alındığında; sigara ve tütün kullanmayan bireylerin geleneksellik değerine daha fazla önem atfetmeleri araştırmada beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Akfert, Çakıcı ve Çakıcı (2009), sigara deneyen öğrencilerin sigara denemeyen öğrencilere oranla aile ortamlarında iletişim, birlik, yönetim, yetkinlik ve duygusal bağlam boyutlarını daha düşük algıladıkları sonucuna ulaşmıştır. Bu noktada uyma değerine önem veren bireylerin insanların yanlış diyeceği şeyleri yapmaktan kaçınmak istemeleri ve insanların her zaman, hatta başkaları izlemiyorken bile, kurallara uymaları gerektiğini düşünmeleri birlikte ele alındığında; sigara ve tütün kullanmayan bireylerin uyma değerine daha fazla önem atfetmeleri araştırmada beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine neden olan sigara dünyanın en önemli toplum sağlığı tehditlerinden birisidir (Tengilimoğlu, Güzel ve Günaydın, 2013). Nitekim güvenlik değerine önem veren bireyler için sağlıklı kalmanın önemli olması ve sosyal düzenin bozulması konusunda endişe duymaları beraber ele alındığında; sigara ve tütün kullanmayan

bireylerin geleneksellik değerine daha fazla önem atfetmeleri araştırmanın beklenen bir sonucu olarak ifade edilebilir.

Bununla birlikte ğretmen adaylarının madde bağımlılıklarına göre değer yönelimleri arasında dört değer tipi için anlamlı bir fark bulunmuştur. Madde bağımlısı olmayan ğretmen adaylarının güç, başarı ve hazcılık değerine madde bağımlılığı olan ğretmen adaylarına göre daha fazla; evrenselcilik değerine ise daha az önem verdikleri görülmüştür.

Madde bağımlılığı bireylerde ekonomik problemlere neden olmaktadır. Bunun yanında madde bağımlılığı bireyin toplumdan dışlanmasına da yol açar. Bireylerde madde kullanım sıklığı arttıkça benlik saygısı da azalır. Çünkü sıklık arttıkça kişinin kendisi hakkındaki inanç ve takdir duygularını yitirdiği ifade edilebilir (Avşar, Koç ve Aslan, 2016). Dolayısıyla madde bağımlısı olmayan ğretmen adaylarının güç değerine daha fazla önem atfetmeleri; güç değerine önem veren bireylerin, zenginlik, söylemleri ile insanları yönetebilmek, her zaman karar veren kişi olmak istemeleri ile yakından ilişkili olduğu ifade edilebilir.

Bağımlı olan insan kişiliğini özgürce göstermekten, yetenek ve değerlerini özgürce kullanmaktan, kişilikli bir iletişim kurabilmekten yoksun insandır (Tomanbay, t.y.). Oysa ki başarı değerine önem veren birey ne kadar kabiliyetli olduğunu göstermek ister, insanlar üzerinde iyi izlenim bırakmaktan hoşlanır. Dolayısıyla madde bağımlısı olmayan ğretmen adaylarının başarı değerine daha fazla önem vermeleri araştırmanın sonuçları açısından öngörülebilir bir durum olduğu söylenebilir.

Madde bağımlısı bireylerin dünyada herkesin eşit muamele görmesini ön plana alan evrensellik değerine daha fazla önem vermelerinin; bu bireylerin toplumdan dışlanarak diğer bireylerle eşit muamele görmemelerinden ve bunun eksikliğini hissetmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Sigara ve tütün kullanan ya da madde bağımlısı olan bireylerde; bağımlılık kaynaklı maddi problemler, sosyal dışlanma ve sağlık problemleri gibi birtakım sorunlarla karşılaşılır. Bu durum bireyin yaşam kalitesini düşürmekle beraber hayattan aldığı zevki de olumsuz etkileyebilir. Bu nedenlerden dolayı madde ya da sigara ve tütün kullanımına bağlı olarak bireylerde hazcılık değerinin önem kaybettiği düşünülebilir. Bireylerin madde ya da sigara ve tütün kullanımından haz aldıklarını düşünmeleri bu noktada bir çelişki oluşturmaktadır. Dolayısıyla alanyazının nitel çalışmalarla desteklenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Alkol, Kumar ve Teknoloji bağımlılığı ile değer yönelimleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu alana yönelik farklı ölçek ve farklı yöntemlerle çalışılmasının alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

İlgili literatür incelendiğinde değer yönelimlerine ait çalışmalar yapılmış olmasına karşın madde kullanımı ile değer yönelimleri arasında yapılmış olan bir karşılaştırmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan ele alındığında değer yönelimlerine yönelik gerçekleştirilen araştırmalara çalışmamızın katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5.2. Öneriler

Öğretmen adayları arasında sigara ve tütün ile teknoloji bağımlılıklarının yoğun olması nedeniyle özellikle eğitim fakültesinde öğrenim gören; geleceğe yön verecek, gençlere ve çocuklara rol model olacak öğretmen adaylarının, sigara ve tütün gibi sağlığa olumsuz etkileri olan zararlı alışkanlıklardan uzak durmaları ya da bu alışkanlıkları bırakmaları için teşvik edici çalışmalar arttırılabilir.

Araştırma 281 katılımcı ile sınırlı olup yapılacak araştırmalar daha geniş katılımcılarla gerçekleştirilebilir.

Araştırma sadece öğretmen adayları üzerinden yürütülmüştür. İleride öğretmenler üzerinden yapılacak çalışmalar ile ortaya çıkacak olan sonuçlar ile karşılaştırılabilir.

Araştırma Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrencileri ile sınırlıdır. Farklı üniversite ve farklı bölümlerde yapılacak çalışmalar ile problem daha derin incelenebilir.

Araştırmanın farklı araştırma yöntemleri ile de gerçekleştirilmesi alana katkı sunabilir.

Sigara ve tütün, kumar bağımlılıklarının erkek öğretmen adaylarında niçin daha fazla görüldüğü üzerine araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim u. kademedeki gerçekleştirme derecesinin değerdendirilmesi* (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 190366).
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/302506>
- Akfert, S. K., Çakıcı, E. ve Çakıcı, M. (2009). Üniversite öğrencilerinde sigara-alkol kullanımı ve aile sorunları ile ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, (10), 40-47. Erişim adresi: <https://alpha-psychiatry.com/Content/files/sayilar/128/40-47.pdf>
- Aladağ, S. ve Yel, S. (2014). Sosyal bilgilerde değerlerin öğretimi. M. Safran (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (ss. 119-150). Ankara: Pegem Akademi.
- Asan, T., Ekşi, F., Doğan, A. ve Ekşi, H. (2008). Bireysel değerler envanteri' nin dilsel eşdeğerlik, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27, 15-38. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1783>
- Avşar, G., Koç, F. ve Aslan, G. (2016). Madde bağımlısı hastalarda sosyal destek ve benlik saygısı. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (1), 44-49. Erişim adresi: <http://journal.acibadem.edu.tr/tr/download/article-file/1701588>
- Aydın, R., İşlek, M., Aktaş, G. ve Peker, R. (2020). Öğretmen adaylarının sahip olduğu ve okullarda öğretilmesini istediği değerlerin incelenmesi. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, 6(12), 255-283. Erişim adresi: http://www.sadab.org/FileUpload/bs701867/File/20-r.aydin_m.islek_g._s.aktas_r.peker_ogretmen_adaylarinin_sahip_oldugu_ve_okullar_da_ogretilmesini_istedigi_degerler.30.12.2020.pdf
- Bakioğlu, A., Tokmak, N. (2013). Öğretmenlerin değer yargılarının eğitim süreçlerine etkisinin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 30(30), 65-83. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruaebd/issue/372/2157>

- Balay, R. ve Kaya, A. (2014). Eğitim fakültesinde okuyan öğretmen adaylarının ahlaki değer yönelimleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(28), 7-45. Erişim adresi: <https://ded.dem.org.tr/gorsel/pdf/ded-28-makale-1.pdf>
- Başkurt, İ. (2012). Gençlik, madde bağımlılığı ve korunma yolları (psiko-sosyal bir yaklaşım). *Journal of Istanbul University Faculty of Theology*, 0(8). Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuilah/issue/972/10954>
- Bayırlı, H., Doruk, O. ve Tüfekci, A. (2020). Öğretmenlerin değerler eğitimi hakkındaki görüşleri: afyonkarahisar örneği. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(3), 865-894. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/enad/issue/56216/775110>
- Bulut, S. (2012). Gazi eğitim fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim(TEKE) Dergisi*, 1(3), 216-238. doi: 10.7884/teke.73
- Çelik, M.V. (2006). *Madde bağımlılığı ile mücadelede ortaöğretim öğretmenlerinin yeri ve önemi (elazığ ili örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 187122).
- Çelikkaya, H. (1996). *Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: Alfa Yayınları
- Çengelci, T., Hancı, B. ve Karaduman, H. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11 (25), 33-56. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29175/312420>
- Çınar, F. (2019). Gençlik değerler ve bağımlılık profilleri üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(43), 164-186. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/907947>
- Coşkun, M.K. (2017). Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmen adaylarının değer yönelimleri: ilahiyat - dkab karşılaştırması. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 507-516. doi: 10.18506/anemon.291230
- Çoban, A., Temir, M. ve İleri, T. (2018, Eylül). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siber duyarlılık, internet bağımlılığı ve insani değerlerinin analizi. *Akşemsettin Uluslararası İnsan, Toplum ve Spor Bilimleri Sempozyumu*. Hitit Üniversitesi, Çorum.
- Değer (t.y.). Türk Dil Kurumu Sözlükleri içinde. 30 Aralık 2020 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.

- Demir, F. (2018). *Değer öğretimi yaklaşımlarına göre hayat bilgisi dersinde değerler eğitimi* (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 527974).
- Demirutku, K. ve Sümer, N. (2010). Temel değerlerin ölçümü: portre değerler anketinin türkçe uyarlaması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 17-25. Erişim adresi: <https://www.psikolog.org.tr/tr/yayinlar/dergiler/1031828/tpy1301996120100000m0010129.pdf>
- Derin, M. ve Tapan, M. G. (2017). Madde bağımlılığı ve sosyal dışlanma. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 0(10), 26-36. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/957148>
- Dilmaç, B. ve Ekşi, H. (2007). Değerler eğitimi: temel tartışmalar ve temel yaklaşımlar. *İlköğretmen Eğitimci Dergisi*, 14, 21-29. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/285861574_Degerler_egitiminde_temel_tartismalar_ve_temel_yaklasimlar
- Dilmaç, B., Bozgeyikli, H. ve Çıkkılı, Y. (2008). Öğretmen adaylarının değer algılarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 69-91. Erişim adresi: <https://ded.dem.org.tr/gorsel/pdf/ded-16-makale-3.pdf>
- Doğanay, A. (2009). Değerler Eğitimi. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi: Demokratik Vatandaşlık Eğitimi* (ss. 225-256). Ankara: Pegem Akademi.
- Erdoğan, Y. (2019). Kumar problemleri yaşayan bireylerin kumar oynamayla ilgili deneyimlerinin yorumlayıcı fenomenolojik analizi. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 6, 871–906. doi: 10.15805/addicta.2019.6.3.0006
- Ergin, E. ve Karataş, S. (2014). Öğretmenlerin değerler eğitimi hakkındaki görüşleri: bir durum çalışması. *Journal of Educational Science*, 2 (2), 33-45. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jedus/issue/16125/168709>
- Ertemel, A. V. ve Aydın, G. (2018). Dijital ekonomide teknoloji bağımlılığı ve çözüm önerileri. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 5, 665–690. doi:10.15805/addicta.2018.5.4.0038
- Fichter, J. (2001). *Sosyoloji Nedir?*. (Çev. N. Çelebi). İstanbul: Atilla Kitapevi.

- Fidan, N. (2009). Öğretmen adaylarının değer öğretime ilişkin görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim*, 2(2), 1-18. Erişim adresi: <https://www.pegem.net/dosyalar/dokuman/131917-2012041992825-fidan-1.pdf>
- Gedik, E. (2010). *Sınıf öğretmenlerinin değer yönelimlerinin ve öğrencilerine aktarmak istedikleri değerlerin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 249627).
- George, D. Ve Mallery, P. (2003). *Spss for windows step by step: A simple guide and reference 11.0 update* (4. Baskı). Boston: Allyn and Bacon.
- Güngör, E. (1998). *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları
- Horzum, M.B. (2011). İlköğretim öğrencilerinin bilgisayar oyunu bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 36(159), 56-68. Erişim adresi: <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/268>
- İçişleri Bakanlığı, (2012). Bağımlılık yapıcı maddeler ve bağımlılıkla mücadelede ulusal politika ve strateji belgesinin uygulanması için eylem planı 2010-2012, s;5, Ankara: EGM-Eğitim Dairesi Başkanlığı Basımevi Şube Müdürlüğü.
- İnce, A., Doğruer, Z. ve Türkçapar, H. M. (2002). Erken ve geç başlangıçlı erkek alkol bağımlılarında sosyodemografik, klinik ve psikopatolojik özelliklerin karşılaştırılması. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 5, 82-91. Erişim adresi: <https://www.journalagent.com/z4/vi.asp?pdire=kpd&plng=tur&un=KPD-88725>
- Karababa, A. (2015). Kuramsal temelde değer. Dilmaç ve diğerleri (Yay. haz). *Değerler ve Değerler Psikolojisi* (2) (ss.1-20). Ankara: Pegem Akademi.
- Karakaya, İ. (2014). Bilimsel araştırma yöntemleri. A. Tanrıöğen (Ed.), Bilimsel Araştırma Yöntemleri (ss. 55-84). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karasar, N. (2015). Bilimsel araştırma yöntemi. (28. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karlıkaya, C., Öztuna, F., Solak, Z. A., Özkan, M., ve Örsel, O. (2006). Tütün kontrolü. *Toraks Dergisi*, 7(1), 51-64. Erişim adresi: http://ssuk.org.tr/file_upload/savefiles/tt.pdf
- Kasap, N. (2019). *Bekir yıldız'ın çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 552535).

- Kayış, A. (2009). Güvenilirlik analizi. S. Kalaycı (Ed.), SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. (ss. 405) (4. Baskı). Ankara: Asil Yayınları.
- Kaymakcan, R. ve Meydan, H. (2011). Din kültürü ve ahlak bilgisi programları ve öğretmenlerine göre değerler eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9(21), 29-55. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/302458>
- Kaymakcan, R. ve Meydan, H. (2016). *Ahlak, Değerler ve Eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Keleş, N. (2016). *Sınıf öğretmenlerinin değer yönelimleri ile öğrenen okul algıları arasındaki ilişki* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 437373).
- Kılcan, B. (2016). Öğretmen adaylarının, değerlerin kazandırılmasına yönelik görüşleri ile değerler eğitimine ilişkin algılarında değerler eğitimi dersinin rolü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 45, (9), 605-618. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/307442907_OGRETMEN_ADAYLARINI_N_DEGERLERIN_KAZANDIRILMASINA_YONELIK_GORUSLERI_ILE_DEGERLER_EGITIMINE_ILISKIN_ALGILARINDA_DEGERLER_EGITIMI_DERSI_NIN_ROLU
- Kızılcı, S. ve Erjem, Y. (1996). *Açıklamalı sosyoloji sözlüğü*. Konya: Saray Kitapevleri.
- Koyuncu, S.N. (2020). *Beden eğitimi ve spor yüksekokulunda farklı bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin değer yönelimleri üzerine bir araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 652931).
- Köroğlu, E. (2013). *DSM -5 tanı ölçütleri başvuru kitabı*. Ankara: HYB Yayıncılık.
- Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve schwartz değer kuramı. *Türk Psikolojisi Dergisi*, 15(45), 59-76. Erişim adresi: <https://www.psikolog.org.tr/tr/yayinlar/dergiler/1031828/tpd1300443320000000m000233.pdf>
- Martı, H. (2018). Dinî ve ahlâkî boyutlarıyla teknoloji bağımlılığı. *Diyanet İlmi Dergi*, 54, 107-120. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/did/issue/39567/467701>
- Myry, L. ve Helkama, K. (2001). University students value priorities and emotional empathy. *Educational Psychology*, 20(1), 26. Erişim adresi:

https://www.researchgate.net/publication/247513377_University_Students'_Value_Priorities_and_Emotional_Empathy

- Özcan, Z. ve Erol, K. (2017). Üniversite öğrencilerinin değer yönelimleri ve dindarlık-değer ilişkisi (karabük örneği). *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 913-947. doi: 10.7596/taksad.v6i4.1091
- Özdemir, G. (2011). *Gazi eğitim fakültesi birinci sınıf öğrencilerinin madde bağımlılığı ile ilgili görüşleri* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 290605).
- Özdemir, T., Boydak Özcan, M. ve Akgün, M. (2017). Öğretmen görüşleriyle değerler eğitimi odaklı eğitim denetimi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 35-52. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bujer/issue/33864/358732>
- Öztürk Samur, A. (2011). *Değerler eğitimi programının 6 yaş çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimlerine etkisi* (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 279111).
- Polat, H. ve Kök, B. (2019). Toplumda madde bağımlılığı algısı: bir ölçek geliştirme çalışması. *Bağımlılık Dergisi*, 20(3), 119-132. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/738014>
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: The Free Press.
- Sarı, M. H. (2016). Okul, öğretmen ve öğrenci. A. Uzunöz (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş* (ss. 341-380). Ankara: Pegem Akademi.
- Schwartz, S. H. (1996). Value priorities and behavior: Applying a theory of integrated value systems. Seligman ve diğerleri (Yay. haz). *The psychology of values: The Ontario symposium Vol. 8*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Schwartz, S. H. ve Rubel, T. (2005). Sex differences in value priorities: Cross-cultural and multimethod studies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89, 1010-1028.
- Sırakaya, M. ve Seferoğlu, S.S. (2013). Öğretmen adaylarının problemli internet kullanımlarının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(1), 356-368. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hunefd/issue/7789/101853>

- Taşkın, Y.O. (2016). *Öğretmen adaylarının değer yönelimleri ile akademik motivasyonları arasındaki ilişki* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 443513).
- Tengilimoğlu, D., Güzel, A. ve Günaydın, E. (2013). Sosyal pazarlama kapsamında dumansız hava sahası: örnek bir uygulama. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 1-26. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/287250>
- Tomanbay, İ. (t.y.). Madde Bağımlılığı ve Sosyal Hizmet. Erişim adresi: http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/sosyalhizmetlt_ao/maddebagvesoshiz.pdf
- Uncu, Ü. (2008). *Öğretmen ve eğitim yöneticilerinin değer yönelimlerinin çok boyutlu olarak incelenmesi (İstanbul ili örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 217554).
- Uzday, İ. T. (2009). Madde bağımlılığının tarihçesi, tanımı, genel bilgiler ve bağımlılık yapan maddeler. *Türk Eczacıları Birliği Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi*, 21(22), 5-15. Erişim adresi: http://www.eczaakademi.org/images/upld2/ecza_akademi/makale/20110325100354madde_bagimlilik_tarihcesi.pdf
- Uzun, S. U. (2014). Survey Sampling Methods / Örneklem Yöntemleri. Erişim adresi: www.researchgate.net/publication/301611898_Survey_Sampling_Methods_Orneklem_Yontemleri
- Yalmancı, S. (2009). *Öğretmen adaylarının değer yönelimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 228651).
- Yaman, E. (2012). *Değerler Eğitimi Eğitimde Yeni Ufuklar*. Ankara: Akçağ Yayın.
- Yapıcı, A., Kutlu, M.O. ve Bilican, F.I. (2012). Öğretmen adaylarının değer yönelimleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(42), 129-151. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6156/82729>
- Yapıcıkardeşler, E. (2007). *Öğretmenlerin değer yönelimleri ile iş tatminleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 241165).

Yazar, T., Özekinci, B. ve Lala, Ö. (2017). Öğretmen ve okul yöneticilerinin değerler eğitimi kavramına ilişkin metaforik algıları. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 245-269. doi: 10.14689/issn.2148- 2624.1.5c3s11m

EKLER

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Değerli öğretmen adayları,

Bu bölümde kişisel durumunuza ilişkin sorular sorulmaktadır. Lütfen her soru için durumunuza uygun seçeneği (X) ile işaretleyiniz.

Katkılarınız için teşekkürler.

Fatih BİLGİÇ

a. CİNSİYETİNİZ:	1. KADIN () 2. ERKEK ()
b. YAŞINIZ :	1. 18-23 () 2. 24-28 () 3. 29-33 () 4. 34-38 () 5. 39+ ()
c. AİLENİZİN GELİR DÜZEYİ:	1. DÜŞÜK () 2. ORTA () 3. YÜKSEK ()
d. BÖLÜMÜNÜZ:	1. ÖZEL EĞİTİM () 2. SINIF EĞİTİMİ () 3. OKUL ÖNCESİ () 4. TÜRKÇE EĞİTİMİ () 5. SOSYAL BİLGİLER () 6. MATEMATİK () 7. FEN BİLGİSİ () 8. REHBERLİK () 9. BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ () 10. YABANCI DİL () 11. DİĞER ().....
e. BAĞIMLILIK DURUMUNUZA UYGUN OLDUĞUNU DÜŞÜNDÜĞÜNÜZ SEÇENEKLERİ İŞARETLEYİNİZ.	1. SİGARA VE TÜTÜN BAĞIMLILIĞI () 2. ALKOL BAĞIMLILIĞI () 3. MADDE BAĞIMLILIĞI () 4. KUMAR BAĞIMLILIĞI () 5. TEKNOLOJİ BAĞIMLILIĞI () 6. HİÇBİRİ ()

Ek 2. Portre Değerler Anketi

Aşağıda bazı kişiler kısaca tanımlanmaktadır. Lütfen her tanımı okuyun ve bu kişilerin size ne derece benzediğini ya da benzemediğini düşünün. Tanımda verilen kişinin size ne kadar benzediğini göstermek için sağdaki kutucuklardan uygun olan birini [X] ile işaretleyin.

	BU KİŞİ SİZE NE KADAR BENZİYOR?					
	Bana çok benziyor	Bana benziyor	Bana az benziyor	Bana çok az benziyor	Bana benzemiyor	Bana hiç benzemiyor
1. Yeni fikirler bulmak ve yaratıcı olmak onun için önemlidir. İşleri kendine özgü yollarla yapmaktan hoşlanır.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Onun için zengin olmak önemlidir. Çok parası ve pahalı şeyleri olsun ister.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Dünyada herkesin eşit muamele görmesinin önemli olduğunu düşünür. Hayatta herkesin eşit fırsatlara sahip olması gerektiğine inanır.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Onun için yeteneklerini göstermek çok önemlidir. İnsanların onun yaptıklarına hayran olmasını ister.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. Onun için güvenli bir çevrede yaşamak önemlidir. Güvenliğini tehlikeye sokabilecek her şeyden kaçınır.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Hayatta pek çok farklı şey yapmanın önemli olduğunu düşünür. Her zaman deneyecek yeni şeyler arar.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7. İnsanların kendilerine söylenenleri yapmaları gerektiğine inanır. İnsanların her zaman, hatta başkaları izlemiyorken bile, kurallara uymaları gerektiğini düşünür.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8. Kendisinden farklı olan insanları dinlemek onun için önemlidir. Onlarla aynı fikirde olmadığında bile onları anlamak ister.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9. Sahip olduğundan daha fazlasını istememenin önemli olduğunu düşünür. İnsanların sahip olduklarıyla tatmin olmaları gerektiğine inanır.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10. Eğlenmek için her fırsatı kollar. Zevk veren şeyleri yapmak onun için önemlidir.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11. Yaptığı işler hakkında kendi başına karar vermek onun için önemlidir. Faaliyetlerini seçip planlarken özgür olmaktan hoşlanır.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12. Çevresindeki insanlara yardım etmek onun için çok önemlidir. Onların refaha kavuşmasını ister.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
13. Çok başarılı olmak onun için önemlidir. İnsanlar üzerinde iyi izlenim bırakmaktan hoşlanır.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
14. Ülkesinin güvende olması onun için çok önemlidir. Devletin içeriden ve dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı uyanık olması gerektiğini düşünür.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
15. Risk almaktan hoşlanır. Her zaman macera peşinde koşar.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
16. Her zaman uygun şekilde davranmak onun için önemlidir. İnsanların yanlış diyeceği şeyleri yapmaktan kaçınmak ister.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
17. İşin başında olmak ve başkalarına ne yapacaklarını söylemek onun için önemlidir. İnsanların onun söylediklerini yapmalarını ister.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
18. Arkadaşlarına sadık olmak onun için önemlidir. Kendisini ona yakın olan insanlara adanmak ister.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
19. İnsanların doğayı korumaları gerektiğine gönülden inanır. Çevreyi korumak onun için önemlidir.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	BU KİŞİ SİZE NE KADAR BENZİYOR?					
	Bana çok benziyor	Bana benziyor	Bana az benziyor	Bana çok az benziyor	Bana benze-miyor	Bana hiç benze-miyor
20. Dini inanç onun için önemlidir. Dininin gereklerini yerine getirmek için çok çaba harcar.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
21. Eşyaların düzenli ve temiz olması onun için önemlidir. Her şeyin pislik içinde olmasından hiç hoşlanmaz.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
22. Her şeyle ilgili olmanın önemli olduğunu düşünür. Meraklı olmaktan ve her türlü şeyi anlamaya çalışmaktan hoşlanır.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
23. Dünyadaki bütün insanların uyum içinde yaşaması gerektiğine inanır. Dünyadaki bütün gruplar arasında barışın güçlenmesi onun için önemlidir.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
24. Hırslı olmanın önemli olduğunu düşünür. Ne kadar kabiliyetli olduğunu göstermek ister.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
25. İşleri geleneksel yollarla yapmanın en iyisi olduğunu düşünür. Öğrendiği gelenek ve göreneklerin devam ettirmek onun için önemlidir.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
26. Hayattan zevk almak onun için önemlidir. Kendisini "şımartmaktan" hoşlanır.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
27. Başkalarının ihtiyaçlarına cevap vermek onun için önemlidir. Tanıdıklarına destek olmaya çalışır.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
28. Ana-babasına ve yaşlı insanlara her zaman saygı göstermesi gerektiğine inanır. Onun için itaatkar olmak önemlidir.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
29. Herkese, hatta hiç tanımadığı insanlara bile adil muamele yapılmasını ister. Toplumdaki zayıfları korumak onun için önemlidir.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
30. Sürprizlerden hoşlanır. Heyecan verici bir yaşamının olması onun için önemlidir.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
31. Hastalanmaktan kaçınmak için çok çaba gösterir. Sağlıklı kalmak onun için çok önemlidir.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
32. Hayatta öne geçmek onun için önemlidir. Başkalarından daha iyi olmaya çalışır.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
33. Kendisini inciten insanları başışlamak onun için önemlidir. İçlerindeki iyi yanları görmeye ve kin gütmemeye çalışır.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
34. Bağımsız olmak onun için önemlidir. Kendi ayakları üzerinde durmak ister.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
35. İstikrarlı bir hükümetin olması onun için önemlidir. Sosyal düzenin korunması konusunda endişelenir.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
36. Başkalarına karşı her zaman kibar olmak onun için önemlidir. Başkalarını hiçbir zaman rahatsız veya huzursuz etmemeye çalışır.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
37. Hayattan zevk almayı çok ister. İyi zaman geçirmek onun için önemlidir.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
38. Alçakgönüllü ve kibirsiz olmak onun için önemlidir. Dikkatleri üzerine çekmemeye çalışır.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
39. Her zaman kararları veren kişi olmak ister. Lider olmaktan hoşlanır.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
40. Doğaya uyum sağlamak ve onun uyumlu bir parçası olmak onun için önemlidir. İnsanların doğayı değiştirmemesi gerektiğine inanır.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Ek 3. Anket Kullanma İzni

PORTRE DEĞERLER ANKETİ

Gelen Kutusu x

FATİH BİLGİÇ

Alıcı: Kürşad

27 Ara 2019 Cum 10:31 (10 gün önce)

Merhaba Kürşat Hocam.

Ben Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Değerler Eğitimi Anabilim Dalı Değerler Eğitimi bilim dalında yüksek lisans öğrencisiyim. "Öğretmen adaylarının madde kullanım durumları ile değer yönelimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi" konulu tezimde Portre Değerler Anketi'nin Türkçe'ye uyarlanmış ölçeğini kullanmak istiyorum. Sizin için uygunsa Türkçe'ye uyarlanmış hali ile ilgili çalışmanızı gönderebilerseniz çok memnun olurum.

Saygılarımla.

Fatih BİLGİÇ

Kürşad Demirutku

Alıcı: Ben

08:41 (5 saat önce)

Merhaba Fatih,

Ekte ilgili belgeleri bulabilirsin.

İyi çalışmalar,

Ek 4. Etik Kurulu İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 23/12/2019-E.1183

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı :61923333/050.99/
Konu :19/06 Fatih BİLGİÇ

23/12/2019

Sayın Fatih BİLGİÇ

İlgi : Fatih BİLGİÇ 23/12/2019 tarihli ve 0 sayılı yazı

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığının 08.01.2020 tarihli ve 19 sayılı toplantısında alınan "06" nolu karar örneği ekte sunulmuştur.
Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Arif BİLGİN
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu
Başkanı

6. Fatih BİLGİÇ'in " Öğretmen Adaylarının Madde Bağımlılığı Durumları ile Değer Yönelimleri Arasındaki İlişki" başlıklı çalışması görüşmeye açıldı.

Yapılan görüşmeler sonunda Fatih BİLGİÇ'in " Öğretmen Adaylarının Madde Bağımlılığı Durumları ile Değer Yönelimleri Arasındaki İlişki " başlıklı çalışmasının Etik açıdan **uygun** olduğuna oy birliği ile karar verildi.

Evrakı Doğrulamak İçin : <http://193.140.253.232/envision.Sorgula/BelgeDogrulama.aspx?V=BE6LBAM5U>

Etik Kurulu Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan SAKARYA / KEP Adresi:
sakaryauniversitesi@hs01.kep.tr
Tel:0264 295 50 00 Faks:0264 295 50 31
E-Posta :ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ :www.sakarya.edu.tr

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Ek 5. Anket Uygulama İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 14/02/2020-E.7014

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Eğitim Fakültesi Dekanlığı

Sayı :65182052/044/
Konu :Anket Uygulama İzni/ Fatih
BİLGİÇ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : Öğrenci İşleri Birimi 13/02/2020 tarihli ve 81179084-044- 6769 sayılı yazı,

Enstitümüz Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi EABD Değerler Eğitimi Bilim Dalı tezli yüksek lisans programı Y177008001 numaralı öğrencisi Fatih BİLGİÇ'in "Öğretmen Adaylarının Madde Bağımlılığı Durumları ile Değer Yönelimleri Arasındaki İlişki" konulu anket çalışmasını bizzat kendisi yapması halinde uygun görülmüştür.
Gereğini bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Firdevs KARAHAN GÜNGÖR
Dekan

Yazı İşleri Birimi Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanlığı 54300/İzmit/SAKARYA
Tel:264 295 72 61 Faks:264 295 71 83
E-Posta :ef@sakarya.edu.tr Elektronik Ad :www.ef.sakarya.edu.tr

Bu belge 6070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 6. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.